

OSKAR DANNHOLM.

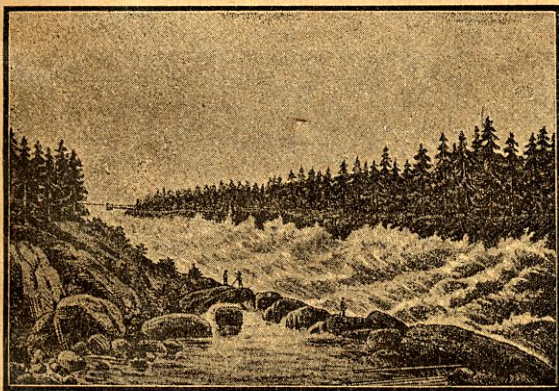
MAANTIEDE

KANSAKOULUJA JA MUITA OPPILAITOKSIA

SEKÄ

ITSEKSEEN LUKEMISTA

VARTEN.

HELSINGISSÄ,
K. E. HOLM, KUSTANTAJA.

OSKAR DANNHOLM.

MAANTIEDE

KANSAKOULUJA JA MUITA OPPILAITOKSIA

SEKÄ

ITSEKSEEN LUKEMISTA

VARTEN.

TOINEN, PARANNETTU PAINOS.

---

35 KUVALLA.

HELSINGISSÄ,
K. E. HOLM, KUSTANTAJA.

Löytyy myöskin ruotsinkielellä.

HELSINGISSÄ,
Hufvudstadsbladetin Uusi kirjapaino, 1894.

Alkulause.

Maantieteen opetus maassamme on viime aikoina yhä enemmän vetänyt huomiota puoleensa, josta on ollut seurauksena, että myöskin vaatimukset siinä ovat melkoisesti muuttuneet. Tähän asti maamme kansakouluja varten kirjoitetut oppikirjat maantieteessä ovat olleet kovin supistetut; siinä syy, joka on minua kehottanut sellaiseen yritykseen, kuin tämä teos osottaa.

Edellyttäen, että opettaja ja opettajatar parhaiten itse suullisesti esittävät ensimmäiset maantieteen alkeet, niinkuin opin kotiseudusta, käsityksen kartasta y. m., olen arvellut, että kansakouluja varten kirjoitetun oppikirjan tulee sisältää: maiden ja merien yleisen jaoituksen maanpinnalla; lyhyen yleiskatsahduksen Euroopan luontoon; laajemman esityksen isänmaan maantieteestä; Euroopan muut maat lyhyemmästi esitettyinä sen mukaan, kuin niillä on merkitystä meidän kansalle, sekä lopuksi muut maanosat vieläkin lyhyemmästi.

Tarkoitus on, että ainoastaan suuremmilla kirjaimilla painettu teksti on opetettava luokalla oppilaiden muistettavaksi. Pienemmillä kirjaimilla painetuilla kappaleilla on tarkoituksena täydentää muun sisällyksen ja siinä suhteessa opettajan sopinee niiden sisällystä suullisesti kertoa. Sopivinta lienee jättää jotkut esitykset, niinkuin maamme kunnallishallituksesta y. m. s. tuonnemmaksi, kunnes oppilaiden käsityskyky on enemmän kehittynyt, ehkäpä vasta ottaa ne

asiat puheeksi maantieteen oppijaksoa päätettäessä. Muuten tiennee kukin opettaja ja opettajatar itse parhaiten, mitä luokalla tulee opettaa.

Tämän toisen painoksen sisältöä on oikaistu uusimpien koti- ja ulkomaisten lähteiden mukaan. Erittäinkin ovat kaikki tilastolliset tiedot tässä tarkasti verratut Suomen viralliseen tilastoon ja Almanach de Gothaan v. 1894 y. m. Samoin on huomioon otettu valtiolliset, hallinnolliset, kirkolliset ja muut olosuhteet, kansain elinkeinot, kulkulaitokset ja sivistyskanta, jotka kaikki ovat esitetyt uusimpien tietojen mukaan. Erityisiä olosuhteita valaisevia kuvia on myös lisätty, enentämättä kuitenkaan kirjan sivulukua.

Tekijä.

Oikaistavia.

Siv. 22	riv. 26	ylh.	on lisättävä, että Kuopiossa on kylpylaitos.
" 23	" 16	"	seisoo: kansakoulunopetta- pitää olla: kansakou-
			lunopettaja-
" 28	" 34	"	laajat pitää olla: 4) laajat
" 30	" 36	"	etelässä " " kaakossa
" 42	" 15	"	Sahalaitoksi. " " Sahalaitoksia.
" 58	" 28	"	länsirannalla. " " itärannalla.
" 62	" 38	"	(lyttik) " " (lyttih)
" 63	" 30, 31	"	laa-at " " laa-jat

Johdanto.

Maa on suunnattoman suuri. Se on pyöreä, melkein kuin pallo. Sen pinnalla huomaamme vesiä, maita, vuoria, kallioita ja kukkuloita sekä tasankoja. Sen pinnalla asume mekin, ja sitä paitsi näemme täällä monenlaisia eläimiä ja kasveja.

Maantiede opettaa meitä tuntemaan maata, sen asujamia ja valtakuntia, eläimiä ja kasveja sekä muita oloja.

Maan suurimpia maajaksoja kutsutaan mantereiksi; pienempiä nimitetään saariksi. Maan suurimmat vedet yhtyvät yhdeksi ainoaksi valtamereksi, joka ympäröi maajaksoja joka taholta.

Maajaksot jaetaan *5:teen maanosaan*. Ne ovat: **Eurooppa, Aasia, Afrikka, Austraalia, Amerikka.**

Maan suurimmat vedet jaetaan *5:teen valtameren*, jotka ovat: **Iso valtameri eli Tyven meri, Atlantinmeri, Intianmeri, Pohjois-Jäämeri, Etelä-Jäämeri.**

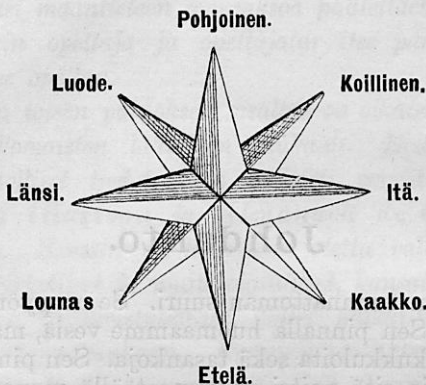

Ilmansuunnat.

Toisen paikan suuntaa toisesta voidaan määrätä ilmansuuntien mukaan. Pääilmansuuntia on neljä, nimittäin: *etelä, pohjoinen, itä, länsi*. Etelä on siellä päin, jossa aurinko on k:lo 12 aikana päivällä. Etelää vastapäätä on pohjoinen. Kun kääntää selkensä etelään päin ja kasvonsa pohjoiseen, niin on länsi vasemmalla ja itä oikealla kädellä. Näiden ilmansuuntien välillä on vielä monta muuta, joista tärkeimmät ovat: *kaakko*, etelän ja idän keskivälillä; *ounas*, etelän ja lännen keskivälillä; *koillinen*, pohjoisen ja idän keskivälillä; *luode*, pohjoisen ja lännen keskivälillä. Näitä ilmansuuntia näyttää meille seuraava

Suuntatähti.

Seinäkartalla on pohjoinen ylinnä, etelä alinna, itä oikealla kädellä, länsi vasemmalla kädellä j. n. e.

EUROOPPA.

Rajat. Eurooppaa rajoittavat pohjoisessa **Pohjois-Jäämeri**, lännessä **Atlantinmeri**, etelässä kaksi sisämertä, joista suurempi on **Välimeri**, pienempi **Musta meri**. Kaakossa rajoittaa Eurooppaa **Kaspianmeri**. Idässä ja osaksi etelässäkin liittyy Eurooppa **Aasiaan**.

Niemimaita. Euroopan rannikot muodostavat monta mereen pistävää niemimaata, joiden välille meri tekee useita lahtia. Euroopan tärkeimmät niemimaat ovat: **Skandinavian niemimaa** pohjoisessa, **Tanskan niemimaa**, jonka nimenä myöskin on **Jyllanti**, Skandinavian eteläpuolella, **Pyreneitten niemimaa** lounaassa sekä **Italian ja Kreikan** (eli Balkanin) niemimaat, molemmat etelässä.

Merenlahtia. Ympäröivät meret muodostavat Euroopan rannikoille, kuten jo on sanottu, useita lahtia, jotka tekevät Euroopan laivakululle sangen sopivaksi. Tärkeimmät näistä ovat: **Vienanmeri**, jonka Pohjois-Jäämeri tekee pohjoisessa. Atlantinmeri muodostaa **Pohjanmeren**, josta monta lahtea tunkeutuu itään päin, niinkuin **Skagerrak** ja **Kattegat** Tanskan ja Skandinavian niemimaiden välillä. Kattegatista vie kolme salmea: **Juutinrauma**, **Iso Bält**, **Pieni Bält** suureen **Itämereen**. Tämä merenlahti muodostaa vielä kolme muuta lahtea: **Pohjanlahden** pohjoiseen päin, **Suomenlahden** itään ja **Riiganlahden** kaakkoon päin. — Lounaassa yhtyy Pohjanmeri **Calais'in** (lue: kaleen) salmen ja **Englannin kanavan** kautta Atlantinmereen. Lounais-Eurooppaan tunkeutuu **Biskayanlahti** (biskaija) Atlantinmerestä. — Eteläpuolella Pyreneitten niemimaata vie **Gibraltarin** (sjibraaltar) salmi **Välimereseen**, joka on suunnattoman suuri merenlahti. Välimeren pienempiä osia ovat: **Tyrreeninmeri**, **Joonianmeri**, **Adrianmeri**, kaikki kol-

me Italian niemimaan ympärillä, sekä **Arkipelagi** eli **Aigaian meri**, Kreikan niemimaan itäpuolella. Viime mainitusta merestä vie **Dardanellein salmi**, **Marmorameri** sekä **Bospori** niin kutsuttuun **Mustaan mereen**. Tästä merestä pääsee **Krimin salmen** kautta **Asovan järveen**.

Saaria. Euroopan tärkeimmät saaret ovat seuraavat: **Novaja Semlja**, **Huippuvuoret** sekä **Lofotensaaret**, kaikki Pohjois-Jäämeressä. Atlantinmeressä ovat **Brittein saaret**, **Fär-saaret** sekä **Islanti**. Kattegatin ja Itämeren välillä ovat **Tanskan saaret**. Itämeressä huomataan **Jlanti**, **Gotlanti**, **Ahvenanmaa**, **Hiidenmaa** ja **Saarenmaa**. — Tärkeimmät saaret Välimeressä ovat **Korsika**, **Sardinia**, **Sicilia** ja **Kandia**. Näitä paitsi on siellä useita pienempiä saaria.

Pinta. Enempi kuin puolet koko Euroopan pinnasta on *alankoa*. Suurin on **Itä-Euroopan alanko** idässä. Sen jatkona on **Keski-Euroopan alanko**, joka käsittää Itämeren, Pohjanmeren ja Biskayanlahden rantamaat. Näitä paitsi on useita pienempiä, mutta kuitenkin verrattain suuria alankoja. — *Ylänköä* on Euroopan koko lounainen ja eteläinen puoli sekä luoteinenkin osa. Idässä huomataan **Uralin vuoret**, luoteessa **Skandinavian vuoret**. Keski-Euroopassa ovat pilvenkorkuiset **Alpit**, jylhät **Karpaatit** sekä suuri joukko muita korkeita vuoria. Etelä-Euroopan niemimaat ovat enimmäksi osaksi täynnä korkeita vuoria.

Vesiä. *Järviä* on Euroopan luoteisessa osassa paljon, varsinkin Suomessa ja Skandinavian niemimaalla. Keski-Euroopassa on sellaisia enintään Alppien juurella ja pohjois-Saksassa. — *Virrat* Euroopassa juoksevat pääasiallisesti joko luoteeseen tai kaakkoon päin. Vedet jakaa tällä tavoin yläanne, joka kulkee Euroopan keskitse Uralin vuorten tienoilta Gibraltarin salmelle ja siis on Euroopan suurena vedenjakajana.

SUOMI.

(Suuriruhtinaskunta.)

Rajat. Suomea rajoittavat osittain luonnolliset rajat*). Niin on etelässä rajana **Suomenlahti**, lounaassa **Itämeri**, lännessä **Pohjanlahti**. Luonnollisia rajoja ovat myöskin **Torniojoki** ja sen lisäjoki **Muoniojoki**, jotka lännessä eroittavat Suomen Ruotsista, sekä **Maanselkä** ja **Tenojoki**, jotka pohjoisessa ovat rajana Norjaa vastaan. Sitä vastoin kulkee raja idässä, Norjaa ja Venäjää vastaan, metsien ja salomaiden halki toisesta vuorenhuipusta toiseen, paikoin myöskin jokia pitkin, järvien ja soiden poikki j. n. e. Kaakossa kulkee raja melkein keskikohdalta poikki suuren **Laatokan** järven ja sieltä pitkin pienempiä jokia ja puroja Suomenlahteen.

Suuruus. Suomen suurin pituus on noin 1,100 kilometriä (= *km*) ja sen suurin leveys on 600 *km*. Maan koko pinta-ala on noin 370 tuhatta neliökilometriä (= □ *km*).

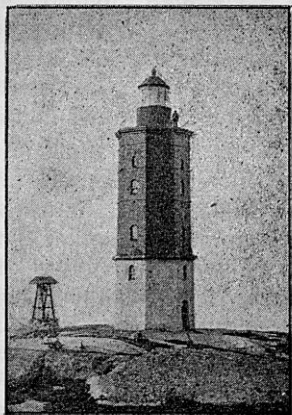
Suomi on verrattain suuri maa. Euroopassa on ailoastaan 6 valtiota, jotka pinta-alaltaan ovat Suomea suuremmat. Kaikki muut Euroopan maat ovat pienempiä

Rannikot. Noin kolmas osa Suomenmaan koko ympäryksestä on rannikkoa. Ranta ei kuitenkaan missään kohden ole suora, vaan tekee monta mutkaa, muodostaen sekä maahan tunkeutuvia lahtia että mereen pistäviä niemekkeitä, joista **Hankoniemi**, Suomen eteläisin kärki, on tärkein. Melkein kaikkialla Suomen rannikkojen edustalla nähdään useita saaria, luotoja, kallioita ja kareja, jotka yhdessä muodostavat suurempia tai pienempiä saaristoja. Suurimmat näistä ovat **Ahvenan saaristo**, Pohjanlahden eteläpuolella, ja **Merenkurkun saaristo** Pohjanlahden keskikohdalla. Saarien ja luotojen välille tekee meri monta kapeata salmea, taikka laajenee

---

*) *Luonnollisia rajoja* ovat meret, lahdet, joet, järvet ja vuoret.

Hankoniemen tulimajakka.

se avaroiksi, suuriksi seljiksi, joita myöten höyry- ja purjelaivoja sekä muita aluksia kulkee. Useissa kohden Suomen rannikoilla ja saaristoissa on kuitenkin salakareja ja vedenalaisia kiviä, jotka ovat laivakululle vaarallisia ja joskus tuottavat haaksirikkojakin. Siitä syystä onkin merenkulkijoille viivoitettu kulkuväyliä, joita on merkitty merimerkeillä. Tärkeimmillä paikoilla on tulimajakoita, jotka pimeällä loistavat erilaisella valolla meren sulana ollessa.

Merivesi Itämeressä ja sen lahdissa on jossakin määrin suolaista, vaikk'ei läheskään niin suolaista kuin ulkomerissä. Merivesi Suomen rannikoilla ei ole aina aivan yhtä korkealla, vaan nousee ja laskee joskus hiukan tuulien vaikutuksesta. Myös on huomattu rannan vähitellen kohoavan, samalla kun meri yhä laskeutuu. Enimmästi kohoaa maa pohjoisessa. Lyhyessä ajassa sitä tosin huomaa sangen vähän, mutta vuosisatojen kuluessa melkoisesti.

Vuoret ja kukkulat. Rantamaat Suomessa ovat kaikkialla *alankoja*, mutta jota kauemmaksi sisämaahan tulemme, sitä enemmän maa ylenee ja sitä korkeammat ovat vuoret. Maan eteläosassa ylenee maa sangen vähän, mutta pohjoisessa sitä vastoin jotenkin paljon.

Korkeimmat *ylängöt* ovat vuoria, jotka osittain ovat paljaita, osittain metsäisiä. Useissa paikoin ovat ylängöt myöskin hiekkakerroksista muodostuneet, ja niillä kasvaa tavallisesti petäjiä ja kanervaa. Siellä täällä on yksinäisiä vuoria ja ylänköjä, toisin paikoin muodostavat ne pitkiä maanselkiä, joita kulkee suuressa osassa maatamme, paikoin taas jatkuvat ylängöt pitkinä kukkulasarjoina j. n. e.

Suomen korkein vuorenhuippu on **Haltiotunturi**, joka on luoteisimmassa kulmassa Norjan rajalla. Se on 1,250 metriä merenpintaa korkeammalla eli toisin sanoen, korkeampi kuin 20 kirkontornia päällekkäin. Pohjois-

Suomessa on myöskin monta muuta korkeata vuorenkukkulaa.

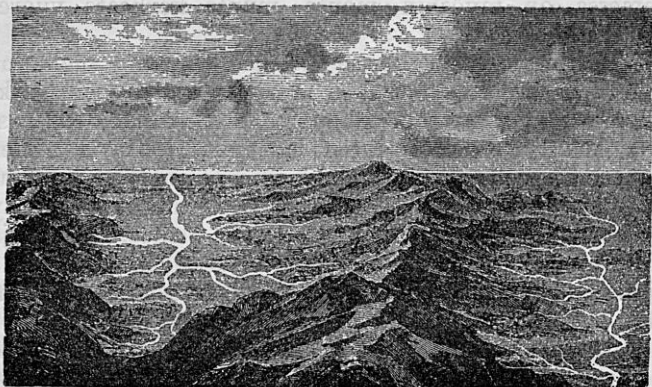
Haltiotunturista lähtee sisämaahan päin melkoinen maanseljänne. Ensin kulkee tämä kaakkoon päin pitkin Norjan rajaa ja sitten itään päin **Talkunaoaviin** asti. Siinä kääntyy tämä vuoren harjanne, jolla on nimenä **Maanselkä**, etelään päin, tehden monta mutkaa ja muutuen yhä matalammaksi etelämpänä. Vihdoin se kääntyy kaakkoon päin Venäjälle, missä se yhä alenee. Maanseljän pohjoisosasta lähtee **Ounasselkä** etelään päin, ja saman seljanteen keskipaikoilta eroavat **Kivaloselkä** ja **Kainunselkä** lounaaseen. Etelämpänä lähtee Maanseljästä vielä kaksi muuta harjannetta: **Suomenselkä** ja **Salpausselkä**. Edellinen näistä kulkee melkein maamme keskitse ensin länteen päin ja sitten lounaaseen; jälkimäinen tekee maan eteläosassa suuren kaaren idästä länteen. Suomenseljän ja Salpausseljän välillä kulkee pohjoisesta etelään neljä harjannetta: **Satakunnanselkä**, jonka pohjoista osaa sanotaan **Hämeenkanakaaksi**, **Hämeenselkä**, **Savonselkä** ja **Karjalanselkä**. Salpausseljästä eroaa **Lohjanselkä**, lounaaseen, päättyen Hankoniemeen, ja **Äyräpäänselkä** kaakkoon päin Venäjälle.

Yksityisistä vuorista on **Aavasaksa** Torniojoen varrella tullut kuuluisaksi. Siellä käy matkailijoita, jotka Juhannusaikaan Aavasaksalta voivat nähdä auringon loistavan taivaalla koko vuorokauden.

Maan ulkomuoto. Yltä yleensä on Suomi epätasaista. Ainoastaan Pohjanlahden koillinen rannikko on tasamaata. Kaksi kolmatta osaa Suomen koko pinta-alasta on mannermaana ja saarina; yksi kolmas osa on järvinä, vesistöinä, soina ja rämeinä. Suurin osa mannermaata ja saaria on metsien peittämää, mutta myöskin sangen laajat alat, varsinkin eteläiset ja läntiset rantamaat, ovat peltoiksi ja niityiksi perattuja. Matka Suomen halki vie laaksosta laaksoon. Laaksot ovat tavallisesti kaikki viljeltyjä. Niiden pohjassa juoksee joki tahi päilyy järvi, jonka rannalla useimmiten on hajanaisten kylien ympäröimä kirkko. Kylien välillä on peltoja ja niittyjä, ja etäämpänä kuumottaa tumman metsän reuna ollen joka taholla viljellyn alueen rajana.

Vesistöt. Suomessa on niin paljon järviä ja vesistöjä, että sitä on sanottu „tuhattjärvien maaksi“. Se onkin vesirikkain maa Euroopassa.

Suomen maanseljanteet ovat vesien jaolle hyvin tärkeät. Niitä sanotaan siitä syystä *vedenjakajiksi*. Ylämaiden

Vedenjakaja.

rinteiltä uurtaa vesi tiensä alhaisempiin seutuihin ja siten syntyy puroja, jokia ja virtoja, joita kosket ja vesiputoukset siellä täällä ikäänkuin keskeyttävät. Syvennyksiin maassa kokoontuvat vedet lammiksi ja järviksi. Useissa paikoin virtaa vesi toisesta järvestä toiseen joko salmen taikka joen kautta, ja sitten sieltä edelleen kolmanteen ja neljänteen järveen j. n. e. Sellaisia vesijaksoja sanotaan reitiksi. Enimmät vedet eteläosassa maata yhdistyvät sellaisiksi reiteiksi. Maanseljanteet jakavat maan viiteen suureen vesistöön. Ne ovat seuraavat:

1. Pohjoinen ja koillinen vesistö, pohjoisosassa maata, on Maanseljän pohjois- ja itäpuolella. Tämä vesistö on pohjoiseen ja itään päin viettävä. Siitä syystä juoksevat sen vedet Pohjois-Jäämeren lahtiin. Tässä vesistössä on monta järveä, joista **Inarijärvi** on suurin. Siihen järveen juoksee lounaasta **Ivalojo**, joka on tullut kuuluisaksi siitä, että sen pohjahiekasta on löydetty kultaa. Inarijärvestä juoksee **Paatsjoki** ja laskee Norjan alueella Pohjois-Jäämereen. **Tenojoki** lähtee Maanseljästä, on ensin rajana Norjaa vastaan ja laskee myöskin Norjan alueella Pohjois-Jäämereen. **Kuusamon reitti**, Maanseljän itäpuolella, laskee Vienanmereen.

2. Luoteinen vesistö. Tätä vesistöä rajoittavat pohjoisessa ja idässä Maanselkä, etelässä ja kaakossa Suomenselkä. Se on viettävä Pohjanlahden pohjoisosaan päin, jonne kaikki sen vedet juoksevat. Tämän vesistön tärkeimmät vedet ovat seuraavat: **Torniojoki** ja sen lisäjoki **Muoniojoki**, jotka molemmat ovat rajana Ruotsia vastaan; **Kemijoki**, Suomen pisin virta, joka juoksee **Kemijärven** läpi ja johon laskee monta lisäjokea, niinkuin **Ounasjoki** y. m.; **Oulujoki** **Oulujärvestä**, johon laskee **Hyrnsalmen reitti** koillisesta ja **Sotkamon reitti** idästä. Sitä paitsi huomataan tässä vesistössä monta muuta tärkeätä jokea, niinkuin **Siikajoki**, **Kalajoki**, **Ahtävänjoki**, **Kyrönjoki** y. m. Pohjoisemmissa joissa, jotka virtaavat ylämaan halki, on useita kohisevia koskia. Suurimmissa virroissa pyydetään vuosittain paljon lohia ja siikoja, joista näiden seutujen asukkailla on melkoiset tulot.

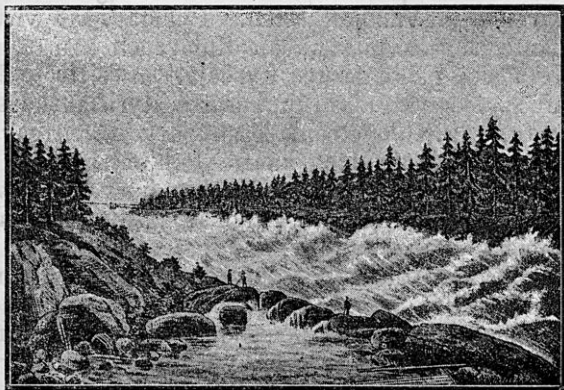
3. Lounainen vesistö rajoittuu pohjoisessa Suomenselkään, idässä Hämeenselkään, kaakossa Lohjanselkään. Sen vedet laskevat Pohjanlahden eteläosaan ja Itämereen. Suurin järvi tässä vesistössä on **Näsijärvi**, johon pohjoisesta laskee kolme reittiä: **Ätsärin reitti**, **Pihlajaveden reitti** ja **Keuruun reitti**. Näsijärvestä virtaa vesi etelään päin **Tammerkosken** kautta **Pyhäjärveen**. Tähän järveen laskee etelästäkin kolme reittiä, joidon vesi kuitenkin tulee idän puolelta, nimittäin: **Längelmäen reitti**, **Hauhon reitti** ja **Vanajan reitti**. Pyhäjärvestä virtaavat vedet länteen päin pitkäkkään **Kuloveden** kautta, mihin pohjoisesta sitä paitsi laskee **Kyrösjärven reitti**, jonka vedet ensin syöksyvät alas kuuluisassa **Kyröskoskessa** ennenkuin tulevat Kuloveteen. Tästä järvestä virtaavat vedet edelleen **Kokemäenjoen** kautta Pohjanlahteen. Tässä vesistössä on vielä monta muutakin järveä ja virtaa, joista Turun kaupungin läpi juokseva **Aurajoki** on vanhoista ajoista tunnettu.

4. Keskimmäinen vesistö. Tätä vesistöä rajoittavat pohjoisessa Suomenselkä, idässä Savonselkä, lännessä Hämeenselkä ja Lohjanselkä. Sen vedet virtaavat Suomenlahteen. Keskimmäisen vesistön suurin järvi on tuo 130 km pitkä **Päijänne**. Siihen laskee pohjoisesta **Rautalammin reitti**, **Viitasaaren reitti**, jonka järvistä 85

km pituinen **Keitele** on tärkein, sekä myöskin **Saarijärven reitti**. Idästä virtaa Päijänteeseen iso **Sysmän reitti**, jonka suurin järvi on **Puulavesi**. Lännestä virtaa myöskin joitakuita pienempiä reittiä Päijänteeseen, ja etelässä se on kanavalla yhdistetty **Vesijärveen**. Kaakkoisosasta Päijännettä tulvaa tuo suuri veden paljous sitten monien virtojen ja järvien kautta edelleen, ja pohjoisesta siihen vielä yhtyy Puulavedestä alkava **Mäntyharjun reitti**. Koko tämä vesijoukko virtaa **Kymijokea** myöten Suomenlahteen. Ennen laskuansa jakaantuu Kymijoki kahteen suureen ja useaan pieneen suuhaaraan.

5. Kaakkoinen vesistö. Tämä vesistö on Suomenseljän eteläpuolella ja Savonseljän itäpuolella. Sen vedet virtaavat Laatokkaan. Vesistön tärkein järvi on **Saimaa**, suurin Suomen järvistä. Saimaan lisävedet saavat alkunsa pohjoisesta päin Suomenseljältä. Sieltä alkavat **lisalmen reitti** ja **Nilsin reitti**, jotka kumpikin laskevat kauniiseen **Kallaveteen**. Siitä virtaa yhtynyt vesijoukko etelään päin **Kallaveden reittiä** myöten **Haukiveteen**. Tähän järveen laskee koillisesta iso **Pielisen reitti**, jonka suurin järvi on *100 km* pituinen **Pielisjärvi**. Pielisjärvestä juoksee vesi **Pielisjoen** kautta **Pyhäselkään**, johon pohjoisesta laskee **Höytiäinen**. Pyhäselkä on monen salmen kautta yhteydessä **Oriveden** kanssa, jonka **Orivirta** yhdis-

Imatran koski.

tää Haukiveteen. Useat salmet vievät Haukivedestä Saimaaseen, joka monine saarineen, niemineen ja lahtineen on erittäin ihana. Koillisessa on Saimaa yhteydessä **Pu-ruveden** kanssa. Näiden molempien järvien välillä kohoaa kauniista näköalastaan kuuluisa **Punkaharju**. Saimaan kaakkoisosasta uurtaa tämä ääretön veden paljous tiensä Salpausseljän poikki, tehden maankuulun **Imatran** kosken, jonka kohina kuuluu puolta penikulmaa kauemmaksi. Sitten juoksee vesijoukko **Vuoksi** nimisenä virtana useiden järvien kautta ja laskee kahdella isolla suuhaaralla Laatokkaan. Laivakulun edistämiseksi ovat Saimaan vedet yhdistetyt Suomenlahteen **Saimaan kanavalla**, joka on pisin Suomen kanavista ja ulottuu Saimaasta Viipurin lahteen saakka.

Vedenpinta sisävesissä on kaikkialla maassamme meren pintaa korkeammalla, ja monin paikoin paljoakin korkeammalla. Syvyys eri järvissä on myös hyvin vaihtelevainen. Jos voisi johtaa sisämaan kaikkia vesiä esteettömästi juoksemaan mereen, niin kuivuisivat niistä useimmat peräti; ainoastaan muutamat jäisivät jäljelle, mutta nekin pienenisivät suuressa määrässä nykyisestä koostaan.

Maan suuremmilla järvillä ja vesillä kulkee kesäaikana paljon höyrylaivoja ja muita aluksia, jotka kuljettavat matkustajojia ja lastitavaroita paikasta toiseen. Vesistöjä myöten uitetaan myös suuret määrät tukkia sisämaan salomailta meren rannoille, mistä ne sittemmin lankuiksi ja laudoiksi sahattuina viedään vieraille maille.

Useissa kohdin on jo'issa ja virroissa kuitenkin esteenä koskia ja vesiputouksia, josta syystä niillä onkin joko vaarallista taikka aivan mahdotonta kulkea aluksilla, mutta sellaiset kosket ja vesiputoukset ovat sangen hyödyllisiäkin, sillä niistä monet myllyt, sahat, tehtaat y. m. saavat käytinvoimansa.

Siellä täällä on järvien väliin kaivettu kanavia, että laivat pääsisivät vesiltä toisille. Sellaisia kanavia on jo noin pari kymmentä maassamme.

Useissa paikoin joko ihmiskäsi tai luonto kuivattaa järviä ja soita siten, että niiden vesi pääsee purkamaan uran itselleen ja virtaa pois. Siten lisääntyy uusia viljelysaloja maassamme.

Ilmanala Suomessa on sangen kylmä, sillä maamme on kaukana pohjoisessa, pitkän matkan päässä lämpimistä tienoista. Kylmin on ilmanala maamme pohjoisimassa osassa, missä lämpömittari talvella joskus näyttää

enemmän kuin 40 astetta pakkasta *), jota vastoin etelässä harvoin on edes 30 astetta. Pohjois-Suomessa ovat järvet ja joet tavallisesti jäässä 7 kuukautta vuodesta, mutta etelä-Suomessa ainoastaan 5 kuukautta. Kesät sitä vastoin ovat melkein yhtä lämpimät yli koko maan, mutta pohjoisessa ne ovat paljoa lyhyemmät kuin etelässä. Kuitenkin on ilmanala Suomessa melkoisesti lauhkeampi, kuin useammissa muissa maissa, jotka ovat yhtä pohjoisessa kuin meidän maa. Ainoastaan Skandinavian niemimaalla on ilmanala vieläkin lauhkeampi kuin meillä. Kesälämpöä seuraa valo, talvipakkasta pimeys. Pisin kesäpäivä etelä-Suomessa on noin 18¹/₂ tuntia, mutta pohjoisemmassa ovat päivät kesäaikaan vielä pitemmät; maan pohjoisimmissa osissa ei aurinko sydänkesän aikana ollenkaan laske; siellä on silloin alituinen päivä. Lyhin talvipäivä maamme eteläisessä osassa on ainoastaan 5¹/₂ tuntia pitkä, pohjoisempana vielä lyhyempi ja kaikkein pohjoisimmassa osassa ei aurinko kuukauden ajalla talvella nouse ollenkaan. Näillä tienoin täytyy siihen aikaan tyytyä kuun valoon ja revontuliin. — Vettä ja lunta sataa kohtuullisesti ja riittävästi sekä kasveille että muihin tarpeisiin.

Kesäaikana on usein vielä *yöhalloja*, jotka suuresti vahingoittavat vilja- ja muita kasveja. Entisaikoina olivat ne kuitenkin paljoa tavallisempia kuin nyt ja tuottivat joskus sellaisia katovuosia, että kansan täytyi syödä pettua. Sellainen luonnoton ruoka oli sitten syynä sairauksiin ja kuolettaviin kulkutauteihin, jotka tappoivat tuhansia ihmisiä.

Noin viiden ja seitsemän kuukauden vaiheella vuodessa on maa lumipeitteinen ja järvet sekä joet jäässä, niin että silloin ajetaan reellä jäitä ja kankaita pitkin. Keväällä sulaa lumi ja jää jälleen ja sitten tulee kesä, jolloin Suomi on ikäänkuin pukeutunut vihertävään juhlapukuun ja iloitsee valoisasta ja lämpimästä kesästään.

Kasvi- ja eläinkunta. Maan kasvi- ja eläinkuntaan vaikuttaa etupäässä ilmanala, sen lämpimyys tahi kylmyys, kuivuus tahi kosteus; siihen vaikuttaa myös se seikka, onko maa alankomaata ja tasaista tahi ylänkömaata ja vuorista sekä myöskin maanlaatu j. n. e. Lämpimissä maissa ovat sekä kasvit että eläimet lukuisampia ja kehittyneempiä kuin sellaisissa maissa, missä on kylmä ilmanala.

*) *Celsiuksen* lämpömittarin mukaan.

Tavallisimmat puulajit Suomen metsissä ovat mänty, kuusi ja koivu. Sitä paitsi tavataan täällä leppiä, haapoja, pihlajia, tuomia ja pajuja sekä etelä-Suomessa tammia y. m. puulajeja. Yleisiä viljalajeja Suomessa ovat: ruis, ohra ja kaura, maamme eteläosassa myöskin vehnä jossakin määrin. Muita yleisesti viljeltyjä kasveja ovat perunat sekä eteläosassa maata herneet, pellava ja hamppu. Näiden lisäksi viljellään siellä täällä myöskin monenlaisia puutarhakasveja. Etelä-Suomessa tavataan monta hedelmäpuulajia, niinkuin omenapuita, päärynäpuita y. m. Metsissä on runsaasti marjoja, esim. puolukoita, mustikoita, mansikoita, muuramia y. m. lajeja. Kuta pohjoisempaan tulee, sitä vähemmän on hedelmäpuita, mutta sitä enemmän kasvaa niiden sijaan metsissä marjoja. Entisaikoina viljeltiin täällä nauriita paljoa enemmän kuin nyt, ja silloin ne olivat yleisenä ravintona, mutta sitten kun perunoita enemmän kuin sata vuotta takaperin oli tuotu maahan, jäivät nauriit vähitellen syrjään. Mutta paitsi kaikkia näitä kasveja on Suomessa sadottain muitakin, jotka kesäaikaan pukevat niityt, metsät, laaksot ja kunnaat viheriään pukuun ja joiden kukkien kirjava väriloisto ja useinkin viehättävä tuoksu sulostuttaa kesäisen luonnon.

Metsissä on entisaikoina löytynyt monenlaisia eläimiä, mutta kuta laajempia aloja maassamme on ruvettu viljelemään ja asumaan, sitä vähälukuisemmiksi ovat keysyttömät eläimet käyneet, niin että jotkut, esim. hirvet, nykyään ovat sangen harvinaisia ja toiset, esim. majavat, ovat sukupuuttoon hävitetyt. Sitä vastoin löytyy vielä maamme metsissä siellä täällä karhuja, kettuja, susia ja ilveksiä. Näistä eläimistä ovat entiseen aikaan varsinkin sudet olleet suurena rasituksena, mutta viime aikoina on niitä yhä enemmän hävitetty. Hyödyllisiä metsänotuksia ovat jänikset, oravat ja metsälinnut. Järvissä tavataan muikkuja, virroissa lohia ja siikoja, meressä haileja sekä kaikkialla Suomen vesissä ahvenia, haukia, lahnoja ja monenlaisia muita kaloja. Etelä-Suomen järvissä ja joissa tavataan myöskin rapuja.

Eläinkuntaan kuuluvat myös kotieläimet, joita ihmiset ruokkivat ja pitävät palveluksessaan. Tärkeimmät niistä ovat: hevoset, nautaeläimet, lampaat, siat ja kanat sekä maan pohjois- ja koillisosissa porot.

Asukkaat. Suomessa on $2\frac{1}{2}$ miljoonaa asukasta. Näistä on noin kuusi seitsemättä osaa *suomalaisia*, jotka muinaisaikoina ovat tänne tulleet idästä päin ja nyt asuvat suurimmassa osassa maata. Yksi seitsemäs osa on alkuaan *ruotsalaisia*, jotka ennen vanhaan tulivat maahan lännestä päin meren poikki ja nykyään asuvat Pohjanlahden keskirannikolla ja Suomenlahden rannikon läntisessä osassa sekä Ahvenanmaan saaristossa. Sitä paitsi on Suomessa vielä vähäinen määrä *lappalaisia* maan pohjoisimmassa osassa sekä pieni joukko *venäläisiä*, *saksalaisia* ja muita muukalaisia, enimmästi kaupungeissa. — Suomen asujamet ovat vuosisatoja uskollisesti säilyttäneet esi-isäinsä kielen, ja siitä syystä puhutaan maassamme vielä meidänkin päivinä eri kieliä, nimittäin *suomea* sisämaassa, *ruotsia* muutamilla rannikoilla ja saaristoissa sekä *lapinkieltä* pienen asukasmäärän kesken maamme pohjoisimmassa osassa.

Suomi ei ole yhtä tiheästi asuttua kaikkialla. Pohjoinen osa on varsin harvaan asuttua; kuta etelämpään tulemme, sitä enemmän kasvaa väestön lukumäärä, ja tiheimmästi asuttua on maan eteläinen ja lounainen osa. Jos voisi hajoittaa maan asujamet tasaisesti yli koko Suomen, tulisi joka neliökilometrille ainoastaan 7 asukasta. Kaupungeissa asuu noin $\frac{1}{10}$ maan asukkaista, maaseuduilla $\frac{9}{10}$.

Useimmat maamme asujamista tunnustavat *luterilaista uskontoa*. Kuitenkin löytyy täällä muitakin *protestanttisia uskontunnustajia*, joilla on omat seurakuntansa. Ainoastaan venäläiset ja moniaat suomalaiset Venäjän rajalla kuuluvat *kreikkalaiseen kirkkoon*. Lukutaito on yleinen maassa, ja kansanvalistuksen edistämiseksi löytyy täällä paljon *kansakouluja* sekä paikoittain *kansanopistojakin*. Korkeampaa oppia varten on sitä paitsi useissa kaupungeissa *alkeisopistoja* ja *tyttökouluja*. Maan korkein oppilaitos on *yliopisto*, joka on pääkaupungissa. Yliopistossa täytyy kaikkien niiden opiskella, jotka aikovat esim.

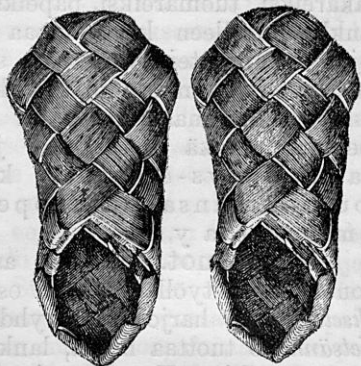
lääkäreiksi, tuomareiksi, papeiksi, taikka muutoin tahtovat hankkia itselleen korkeampaa oppiarvoa. Erityisiä virkoja ja ammatteja varten on sitä paitsi monenlaisia *ammattikouluja*, niinkuin polyteknillinen opisto, jossa insinööreiksi, maanmittareiksi ja arkkitehdeiksi aikovia opetetaan, sekä käsityö- ja teollisuuskouluja, maanviljelys-opistoja, kauppakouluja, merikouluja, kansakoulunopettaja- ja opettajatar-seminaareja y. m.

Elinkeinot. Suomen asukkaat elättävät itseänsä monenlaisella työllä. Suurin osa kansasta elää *maanviljelyksellä*, jota harjoitetaan yhdessä *karjanhoidon* kanssa. *Metsänhoito* tuottaa hirsiä, lankkuja ja lautoja sekä tervaa myytäväksikin. *Vuorityö* ei ole suuri, vaan se tuottaa kuitenkin jonkun määrän rautaa sekä vähän kuparia, tinaa ja kultaa. Rautaa saadaan maassamme enintään järvien ja soiden pohjista, varsinkin itä-Suomessa. *Teollisuus* (tehdas- ja ammattityö) on sangen tärkeä, vaikk'ei se vielä voi täyttää maan tarpeita. Suomessa on kuitenkin koko joukko tehtaita ja ammattiverstaita, joissa kaikissa monta tuhatta työntekijää saa elatuksensa. *Kauppa ja merenkulku* ovat myöskin tärkeitä elinkeinoja. Vuosittain tuodaan tänne muista maista jauhoja, suoloja, kahvia, sokeria, höysteitä, tupakkaa, viinejä, puuvilloja, kivihiiliä, petroliöljyä ja useita tehdastavaroita. Toisia tavaroita sitä vastoin *viedään* maasta, esim. lankkuja, lautoja, tervaa, voita, paperia y. m. *Kalastus* on pääelinkeinona useissa paikoin saaristoissa ja rannikoilla. Sisävesien varrella se on sivuelinkeino. *Metsästäys* on sivuelinkeino, joka joskus vielä on hyvin tuottava. — *Maan rahana* on markka = 100 penniä.

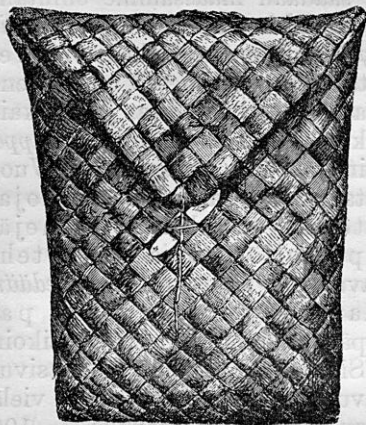
Maanviljelystä harjoitetaan suurimmassa osassa maitamme. Parhaiten viljeltyjä ovat Pohjanlahden ja Suomenlahden rannikot. Maanlaatu Suomessa on kuitenkin jokseenkin kovaa, josta syystä maanviljelys on sangen raskasta työtä. Maa ei ole juuri hedelmällistä, jonka tähden sato on huononpuoleinen: kun täällä kylvää 1 mitan viljaa, saa tavallisesti sadoksi 6 tai 8, harvoin 10 mittaa, kun sitä vastoin toisissa, hedelmällisemmissä maissa sama siemenmäärä tuottaa 20 tai 30 mittaa. Sentähden tuodaan maahamme paljon enemmän viljaa, kuin täältä viedään. *Karjanhoito*, joka melkein kaikkialla maassamme on yhdistetty maanviljelykseen,

Maitoleili.

Virsuja.

Tuohikontti.

tuottaa asukkaille maitoa, voita, juustoa, munia ja lihaa y. m. Sitä paitsi viedään vuosittain paljon voita muille maille myytäväksi. Vuorityön kautta hankittu rauta sulatetaan suurissa sulatusuuneissa eli hytyissä, missä kuona siitä erotetaan, jonka perästä siten puhdistettua rautaa voi käyttää valamisiin taikka voi siitä takoa kankirautaa ja muita takomakaluja. Joissakuissa seuduin maassamme ovat asukkaat hyvin taitavia käsitöissä ja valmistavat talouskapineita, puuastioita, tuohitöitä, kankaita y. m.

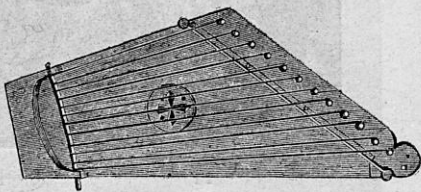
Elintavat. Kova maanlaatu ja kylmä ilmanala ovat tehneet Suomen kansan jäyäksi

työkansaksi. Kesäaikaan, kun yöt ovat valoisat, suo maaseudun ahkera väestö itselleen tuskin muutamankaan tunnin yölepoa. Talvella sitä vastoin levätään enemmän, mutta silloinkin alkaa päivän työ monissa paikoin k:lo 4:n tahi 5:n aikana aamulla ja kestää, lukemalla pois ruoka-ajat, myöhään iltaan asti. Tämä ei kuitenkaan kaikkialla ole yhtäläistä. Kaupungeissa lepää väestö tavallisesti enemmän, varsinkin aamusilla. Luonnollista on, ettei kovaa ja raskasta työtä voi tehdä yhtä ripeästi kuin helpompaa päivätyötä. Siitä syystä tekee Suomen kansa työtänsä hitaasti,

mutta sitkeästi. Sunnuntaisin ja juhlapäivinä käy kansa jokseenkin yleiseen kirkossa ja ottaa osaa muihinkin hartaushetkiin.

Väestön asuin- ja ulkokuoneet ovat melkein kaikkialla rakennetut puusta. Ainoastaan suuremmissa kaupungeissa ja muutamissa herraskartanoissa nähdään kivirakennuksia, paikoittain myöskin kirkkokoja. Jokaisella tilalla on tavallisesti muiden rakennusten muassa sauna, joka sisäpuolelta on savusta mustunut. Siinä talon väki vähän väliä kylpee kuumassa löylyssä. Sitä vastoin ei kansa mielellään käy uimassa, paitsi sangen kuumalla säällä.

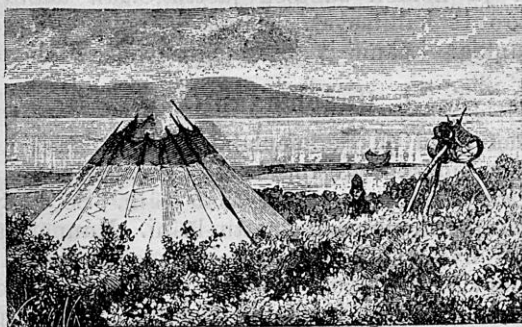
Suomalaiset ovat yleensä sangen rehellistä kansaa. Sentähden näkee sisämaassa harvoin lukkoa talonpojan ladon ovelta. Vieraanvaraisuus ja avuliaisuus köyhiä kohtaan ovat myöskin yleisiä ominaisuuksia. Kuitenkin on suomalaisissa luontainen varovaisuus kaikkea uutta ja vierasta kohtaan. Siitä syystä hän sellaisen mielestä, joka ei häntä oikein tunne, voi ensi alussa tuntuakin paljoa jyrkemältä ja tylymältä, kuin hän oikeastaan onkaan. Joutohetkinä suomalainen mielellään kuuntelee laulua ja soittoa sekä kertoo satuja ja arvaa arvoituksia. Suomalaisen ikivanha soitto-kone on *kantele*.

Kantele.

Ruotsia puhuva väestö rannikoilla ja saaristossa on melkein samanluontoista kuin suomenkielinenkin väestö. Meri on näistä rantamaan asukkaista kasvattanut reippaita merimiehiä ja kalastajia. He pitävät myöskin kauniista lauluista ja iloisista saduista sekä rakastavat vapautta ja ruotsinkieltään.

Lappalaiset, jotka asuvat maan pohjoisimmassa pohjukassa, ovat kasvultaan pieniä, tukka on karkea ja musta, kasvojen iho

Lappalaisen kota ulkopuolelta.

kellertävä. Kesällä he pukeutuvat sarkavaatteisiin, talvella poronahkaiseen turkkeihin. Heidän elinkeinonaan on pääasiallisesti karjanhoito ja kalastus. Lappalaisten tärkein kotieläin on poro, mutta koirat ovat myöskin siellä tavallisia. Ne, joilla poronhoito on elinkeinona, ovat usein pakoitettuja muuttamaan paikasta toiseen löytääkseen laidunta porojoukoilleen. Siitä syystä heillä on asuntona kota, jonka muuttaessa voi viedä mukanaan. Kota on tehty poron

Lappalaisen kota sisäpuolelta.

nahoista, joita levitetään maahan pistettyjen seipäiden päälle. Kodan huipussa on reikä, mistä savu pääsee ulos. Makuuvuoteina on kodassa joitakuita maahan levitettyjä poron nahkoja. Poroistaan saavat lappalaiset sekä vaatteita että ruokaa. Kesäaikana käytetään poroja kuormaeläiminä, talvella vetäjinä. Re'en asemesta käyttävät lappalaiset n. s. ahkiota, joka on pienen veneen näköinen ja johon mahtuu yksi ainoa henkilö.

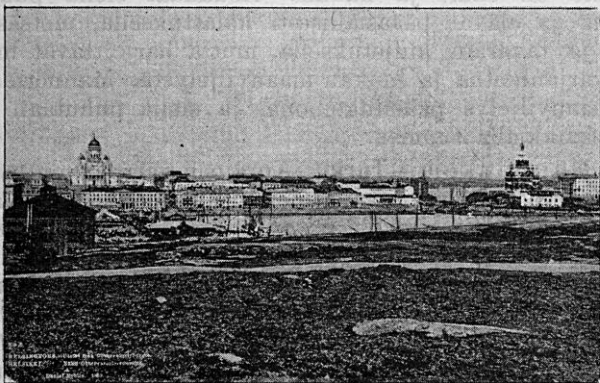
Läänejä ja kaupunkia. Suomi on eri osiensa hallinnon ja hoidon suhteen jaettu 8:aan lääniin, joita kuvernöörit hallitsevat. Näissä lääneissä on yhteensä 37 kaupunkia. Läänit ja kaupungit ovat seuraavat:

I. Uudenmaan lääni.

Tämä lääni on Suomenlahden rannalla. Se ulottuu Kymijoesta idässä länsipuolelle Lohjanselkää ja noin 60—100 km rannikosta sisämaahan päin. Se on Suomen pienin, mutta tiheimmästi asuttu lääni. Mannermaalla on vaihetellen hyvin viljeltyjä alueita, metsiä, matalia kukuloita, järviä ja jokia. Useissa paikoin täällä on kauniita herraskartanoita ja muhkeita kyliä. Läänin pohjoisosassa puhuu kansa suomea, mannermaan eteläosassa ja

saaristossa, joka monessa paikoin on sangen kaunis, puhuu väestö sitä vastoin ruotsia.

Kaupunkeja. **Helsinki**, Suomen pääkaupunki, on kauniilla paikalla Suomenlahteen pistävällä niemekkeellä. Täällä on *keisarillinen senaatti*, *Suomen pankki*, *yliopisto* sekä paljon virastoja, kouluja ja opistoja, tehtaita, sairaahuoneita y. m. Täällä *valtiopäivät* kokoontuvat, ja täällä

Helsinki.

asuvat maan *kenraalikuvernööri* sekä Uudenmaan läänin *kuvernööri*. Kaupunki on osittain kauniisti rakennettu, sillä on monta kirkkoa ja teatteria sekä hyvät satamat ja iso kauppaliike (tavaroita tuodaan enemmän kuin mihinkään muuhun Suomen kaupunkiin). Rautatie-yhteydessä muiden kaupunkien kanssa, 70 tuhatta asukasta. Raitioiteitä. — **Porvoo**, Porvoonjoen rannalla. Kaupunkipunkti. *Piispan* asuntopaikka. Runoilija Runeberg-vainajan koti. Rautatie. — **Loviisa**, Suomenlahden rannalla. Kylpylaitos. — **Tammisaari**, Pohjan pitäjän lahden rannalla. Ruotsinkielinen kansakoulunopettajatar-seminaari. Rautatie. — **Hanko**, Hankoniemen kärjessä. Talviaikana ylimenopaikkana ulkomaille lähteville. Kylpylaitos. Rautatie.

Viaporin linnoitus, saarilla Helsingin edustalla. Lujasti rakennettu.

Läntisellä Uudellamaalla on vielä jäljellä *Raaseporin linnan* raunioita sekä Loviisan edustalla jäännöksiä entisestä *Svartholman* linnoituksesta.

2. Turun ja Porin lääni sekä Ahvenanmaa

on maamme lounaisosassa Itämeren ja Pohjanlahden rannoilla. Tämän läänin lounaisessa osassa on lauhkeampi ilmanala kuin missään muualla maassamme. Ahvenanmaan saaristo on suuri ja kaunis. Asukkaat siellä puhuvat ruotsia ja elävät pääasiallisesti kalastuksella, metsästyksellä ja tavarain kuljetuksella, mutta harjoittavat myöskin karjanhoitoa ja hiukan maanviljelystä. Mannermaalla on maanviljelys pääelinkeinona, ja siellä puhutaan melkein kaikkialla suomea.

Kaupunkeja. **Turku**, Aurajoen varrella, on maamme vanhin kaupunki ja entinen pääkaupunki. Täällä on *hovioikeus* ja maan *arkkipiispan* istuin sekä läänin *kuvernöörin* asunto. Melkoinen tehdas- ja kauppakaupunki. Vauha *tuomiokirkko*, monine hautakammioineen. Suuruudeltaan toinen kaupunki maassamme. Rautatie. 32 t. asuk. — Aurajoen suulla on tuo yli 700 vuoden vanha *Turun linna*, vanhin koko Suomessa. — **Naantali**, Itämeren rannalla, lähellä Turkua, pieni kaupunki. Kylpylaitos. — **Uusikaupunki**, Pohjanlahden rannalla. Täällä tehdään paljon puuastioita. — **Rauma**, Pohjanlahden rannalla. Pitsien nyp-läys. Puutavarain kauppa. — **Pori**, Kokemäenjoen varrella. Melkoinen kauppa. Konepaja. Rautatie. 10 t. asuk. — Syystä että Kokemäenjoen suu on kovin matala suuremmille laivoille on Porin satama *Reposaarella*, 30 km kaupungista. Sieltä viedään ulkomaille paljon lankkuja ja lautoja. — **Maarianhamina**, Ahvenanmaalla. Kylpylaitos. Pieni kaupunki.

Kauppaloita (suurempia kauppakylä, joilla ei ole kaupungin oikeuksia): **Salö**, Itämerestä pistävän lahden rannalla. — **Ikaalinen**, Kyrösjärven rannalla.

3. Hämeen lääni

on sisämaassa. Sitä rajoittaa lännessä Turun ja Porin lääni, etelässä Uudenmaan lääni ja idässä Päijänne. Vuorottain tapaa täällä hedelmällisiä tasankoja, vuorisia metsämaita, järviä ja jokia. Väestö elää maanviljelyksellä ja karjanhoidolla, sekä myöskin metsänhoidolla. Kansa täällä puhuu suomea.

Kaupunkeja. Hämeenlinna, Vanajan reitin varrella. Täällä asuu läänin *kuvernööri*. Rautatie. — Kaupungin lähellä on tuo enemmän kuin 600 vuotta vanha *Hämeen linna*, lähinnä vanhin maassamme. — **Tampere**, kauniilla paikalla Pyhäjärven ja Näsijärven välisen kosken varrella. Maan tärkein tehdaskaupunki, jossa on suuria puuvilla- ja pellavatehtaita, verkatehtaita, paperitehtaita y. m. Rautatie. 22 t. asuk.

Lahti, kauppala Vesijärven rannalla. Rautatie. — **Mustiala**, maanviljelysopisto Tammelan pitäjässä. — **Forssa**, iso puuvillatehdas, myöskin Tammelan pitäjässä.

4. Mikkelin lääni

on sisämaassa ja ulottuu Päijänteestä saakka lännessä ja Oriveteen idässä. Se on vesirikkain lääni koko maassa, ja siellä on monta luonnonihanaa paikkaa. Siellä on vaihetellen vuorenkukkuloita, hiekkaharjanteita, laaksoja, metsiä, peltoja ja niittyjä. Väestö on suomalaista.

Kaupunkeja. Mikkeli, Saimaasta pistävän lahdelman rannalla. Läänin *kuvernöörin* asunto. Rautatie. — **Savonlinna**, Saimaan ja Haukiveden välisen kulkuväylän varrella. — Saarella lähellä kaupunkia on päälle 400 vuoden vanha *Olavin linna*. — **Heinola**, Päijänteestä kaakkoon päin. Kauniilla paikalla. Kylpylaitos.

5. Viipurin lääni

on maamme kaakkoisosassa Laatokan ja Suomenlahden tienoilla. Laatokan rannoilla vaihtelee vuoria ja hedelmällisiä laaksoja. Maanlaatu läänissä on enimmäkseen kiviperäistä ja laihaa. Useissa paikoin on suuria soita. Läänin koillinen osa on metsäistä ja harvaan asuttua. Sahaliikettä. Kauppaa, varsinkin Pietarin kaupungin kanssa. Väestö, joka suurimmaksi osaksi on suomalaista (kaupungeissa on myöskin venäläisiä ja saksalaisia), on lähellä Venäjätä omistanut paljon venäläisiä tapoja.

Kaupunkeja. Viipuri, n. s. Viipurinlahden rannalla. *Hovioikeus*. Läänin *kuvernöörin* asunto. Tehtaita. Kaupungissa on päälle 600 vuoden vanha *Viipurin linna*, iältään 3:mas maassamme. Viipuri on Saimaan kanavan suulla, ja siitä syystä sieltä viedään ulkomaille enemmän puutavaroita kuin mistään muusta maamme kaupungista.

sempi puoli, itäinen osa, on epätasaisempaa ja siellä on suuria metsiä. Rannikon asujamet puhuvat omituista ruotsia, ovat ahkeria ja puutoissa taitavia. Läänin sisäosissa puhutaan suomea.

Kaupunkeja. **Nikolainkaupunki**, entinen **Vaasa**, Pohjanlahden rannalla. Läänin *kuvernöörin* asunto. Täällä on *hovioikeus*. Melkoinen kauppa. Rautatie. 11 t. asuk. — **Kristiina**, Pohjanlahden rannalla. Kauppakaupunki. — **Kaskinen**, Pohjanlahden rannalla. Täällä asuu enimmäkseen kalastajakansaa. Hyvä satama. — **Uusikaarlepyy**, Lapuanjoen varrella. Täällä on ruotsinkielinen kansakoulunopettajaseminaari. — **Pietarsaari**, Pohjanlahden rannalla. Tupakkatehdas. Rautatie. — **Kokkola**, Pohjanlahden rannalla. Kauppakaupunki. Rautatie. — **Jyväskylä**, Päijänteen pohjoisrannalla. Täällä on suomenkielinen kansakoulunopetta- ja opettajatarseminari.

8. Oulun ja Kajaanin lääni.

Tähän kuuluu koko pohjoinen osa maata, melkein puolet Suomen koko alasta, mutta se on sangen harvaan asuttua. Rannikot ovat matalanlaisia, mutta jota pitemmälle sisämaahan, varsinkin pohjoiseen päin, tullaan, sitä ylemmäksi ja vuorisemmaksi muuttuu maa. Läänissä on äärettömiä havumetsiä ja suunnattoman laajoja suomaita. Pohjoiseen päin vähenee maanviljelys vähenemistään. Sitä vastoin siellä harjoitetaan metsänhoitoa, tervanpolttoa, karjanhoitoa ja kalastusta. Asujamet puhuvat enimmäkseen suomea, pohjoisimmassa osassa lapinkieltä.

Kaupunkeja. **Oulu**, Oulujoen suulla. Täällä asuu läänin *kuvernööri*. Melkoinen kauppa. Tervaa viedään täältä suurissa määrin ulkomaille. Nahkatehdas. Rautatie. 13 t. asuk. — **Raahe**, Pohjanlahden rannalla. Harjoittaa kauppaa. Kauppakoulu. — **Kemi**, Pohjanlahden rannalla. Täältä viedään puutavaroita ulkomaille. Pieni kaupunki. — **Tornio**, Torniojoen suulla. Maamme pohjoisin kaupunki. — **Kajaani**, Sotkamon reitin varrella. — **Kaupungin vieressä** on pienellä saarella *Kajaanin linnan* raunioita.

Rautatie. 22 t. asuk. — **Hamina**, Suomenlahden rannalla. *Kadettikoulu*. — **Kotka**, saarella Kymijoen itäisen laskuhaaran suulla. Täällä on monta sahaa ja täältä viedään ulkomaille paljon lankkuja ja lautoja. Rautatie. — **Lappeenranta**, Saimaan rannalla. Kylpylaitos. Rautatie. — **Käkisalmi**, siinä missä Vuoksen pohjoinen suuhaara laskee Laatokkaan. Harjoittaa kauppaa Pietarin kaupungin kanssa. — **Sortavala**, Laatokan pohjoisrannalla. Täällä on suomenkielinen kansakoulunopettaja- ja opettajatarseminaari. Harjoittaa kauppaa Pietarin kaupungin kanssa. Rautatie.

Valamon kauniilla saarella Laatokassa on venäläinen luostari. — **Ruskealassa**, Laatokasta pohjoiseen päin, on marmorilouhos. — **Pitkäranta**, koilliseen päin Laatokasta, tina- ja kuparikaivos. — **Kurkijoki**, luoteeseen Laatokasta. maanviljelysopisto.

6. Kuopion lääni

rajoittuu Keiteleeseen lännessä, Mikkelin ja Viipurin lääneihin etelässä, idässä Venäjään. Tässä läänissä on monta kaunista järveä, joissa useissa on rautamalmia. Maa on yleensä sangen epätasaista. Täällä on korkeita hiekkaharjuja ja jyrkkiä vuoria sekä niiden välillä syviä laaksoja. Kuopion läänissä on suuria havumetsiä ja laajoja suomaita. Täällä harjoitetaan kaskenpolttoa, metsänhoitoa ja sahaliikettä. Useita rautatehtaita on myöskin. Väestö on suomalaista.

Kaupunkeja. **Kuopio**, kauniilla paikalla Kallaveden rannalla. Täällä asuu läänin *kuvernööri* ja yksi Suomen *piispoista*. Melkoinen kauppa. Rautatie. 9 t. asuk. — **Joensuu**, Pielisjoen laskukohdalla Pyhäselkään. Melkoinen kauppa. Rautatie. — **Iisalmi**, Iisalmen reitin varrella, uusi kaupunki.

Varkaus, Kallaveden reitin varrella, lähellä Mikkelin läänin rajaa, kauppala ja konepaja. — **Nurmes**, Pielisjärven rannalla, kaupala. — **Värtsilä**, läänin kaakkoisosassa, iso rautatehdas.

7. Vaasan lääni

ulottuu Keiteleestä idässä Pohjanlahteen lännessä; etelässä se rajoittuu Turun ja Porin lääniin sekä Hämeen lääniin. Läänin läntinen osa on suurta tasankoa, missä tapaa laajoja ja viljavia peltoja, varsinkin eteläosassa. Läänin si-

Maakuntia. Vanhoista ajoista saakka on Suomi ollut jaettuna 9 maakuntaan, jotka ovat seuraavat: **Uusimaa**, Suomenlahden rannalla. — **Varsinais-Suomi**, lounainen osa mannermaata ja läheisimmät saaret — **Ahvenanmaa**, ulkosaaristo Varsinais-Suomesta länteen päin. — **Satakunta**, Varsinais-Suomen pohjoispuolella. — **Häme**, itäpuolella Satakuntaa ja Uudenmaan pohjoispuolella. — **Savo**, itäpuolella Hämettä. — **Karjala**, maan kaakkoisosaa. — **Pohjanmaa**, Pohjanlahden koillispuolella. — **Lapinmaa**, maamme pohjoisin osa. — Tämä jako on jo vanhentunut, mutta maakunnan nimiä käytetään vielä joskus määrättäessä jonkun paikan asemaa maassamme.

Hallinto. Entisaikoina oli Suomi enemmän kuin 600 vuotta Ruotsin vallan alla, ja sitä hallitsivat silloin Ruotsin kuninkaat. Vuonna 1809 valloittivat Venäläiset maamme, mutta se sai pitää entisen yhteiskuntalaitoksensa sekä ruotsalaiset lakinsa. Suomi on siten erityinen *suuriruhtinaskunta*, jota Venäjän keisari hallitsee *suuriruhtinaan* nimellä. Keisarilla on apuna hallinnossa oma asettamansa *keisarillinen senaatti*, jonka pääjäsen on maan *kenraalikuvernööri*. Kaikki virkakunnat maassa ovat senaatin vallan alaiset.

Oikeuden hoitoa varten on maassamme oikeuksia. Alioikeuksia ovat kihlakunnanoikeudet maalla ja raastuvanoikeudet kaupungeissa. Korkeampia kuin nämä oikeudet, ovat hovioikeudet joita on kolme, nimittäin Turun, Viipurin ja Vaasan kaupungeissa, kussakin yksi. Hovioikeuksia korkeampi on keisarillinen senaatti, joka on maan korkein oikeus.

Maata hallitaan määrättyjen *lakien* mukaan. Näistä ovat muutamat *yleisiä lakeja*, nimittäin ne, jotka koskevat asukkaiden keskinäisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Toisia nimitetään *perustuslakeiksi*. Ne koskevat hallitsijan ja kansan keskinäisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Näiden perustuslakien mukaan on Suomen kansalla oikeus suuriruhtinaan kanssa neuvotella, sovitella, kieltää ja sopia lakien säätämisestä ja kumoamisesta, verojen panosta ja lakkauttamisesta y. m. Kansan valtaa käyttävät sen edusmiehet *valtiopäivillä*, jotka suuriruhtinas kutsuu kokoon joka viides vuosi tahi useammin. Valtiopäivät koontuvat *neljänä säätyinä*: ritaristo ja aatelit, papit, pappissääty, porvarissääty sekä talonpoikaissääty.

Valtiopäivät. Jokaisella *aatelissuvulla* maassamme on oikeus lähettää valtiopäiville *yhden* edusmiehen. *Pappissäädyn* edusmiehiä

valtiopäivillä ovat maan piispat itseoikeutettuina sekä vähintäinkin 28 pappismiestä, jotka seurakuntien papit valitsevat. Sitä paitsi on maan yliopistolla oikeus valita yksi tahi kaksi edusmiestä sekä alkeisoppilaitosten opettajilla 3—6 edusmiestä pappissäätyyn. Kaupunkien veronalaiset asukkaat saavat valita enemmän tahi vähemmän edusmiehiä *porvarissäätyyn*, riippuen kaupungin suuruudesta. Vaalit toimitetaan maistraatin edessä. *Talonpoikaissäätyyn* valtiopäivillä lähettää jokainen tuomiokunta maassamme yhden edusmiehen. Vaalit toimitetaan tuomarin edessä valitsijamiesten kautta, jotka ovat valitut kuntakokouksessa kussakin kunnassa. Valtiopäivämiehen tulee olla ainakin 25 vuoden vanhan. Ei kukaan saa kieltäytyä tästä toimesta ilman laillista estettä.

Valtiopäivillä kokoontuu kukin sääty erikseen. *Perustuslakia* voidaan säätää, muuttaa, selittää ja kumota ainoastaan kaikkien säätyjen suostumuksella. *Muut asiat* päätetään kolmen säädyn tekemällä päätöksellä. Mutta jos kaksi säätyä on kahta vastaan, raukeaa asia sikseen niillä valtiopäivillä. Ne erityiset valtiopäiväpäätökset, jotka suuriruhtinas katsoo hyväksi vahvistaa, tulevat sen kautta maan *laiksi*, ja julistetaan yleiseksi tiedoksi ja noudattamiseksi.

Maan hallintoa ja hoitoa varten on Suomi, kuten jo mainittiin, jaettu 8:aan lääniin, joita kuvernöörit hallitsevat. Kuvernöörien käskynalaisia ovat kaupunkien poliisilaitokset sekä ruunuvoudit, nimismiehet y. m. maaseuduilla. Sitä paitsi on yleisten laitosten hoitoa varten maassamme erityisiä *ylihallituksia*. Niinpä esim. kouluylihallitus hallitsee kouluja, rakennusylihallitus yleisiä rakennuksia, lääkintöhallitus lääkäreitä ja sairashuoneita, teollisuushallitus tehtaita ja käsityölaitoksia j. n. e.

Kirkollista hoitoa varten on maa jaettu kolmeen *hiippakuntaan*. Jokaista hiippakuntaa hallitsee piispa. Piispojen käskynalaisia ovat lääninrovastit, kirkkoherrat ja muu papisto. Turun piispaa nimitetään arkkipiispaksi ja hän on Suomen kirkon päämies.

Kunnallishallitus. Jokainen seurakunta maalla ja jokainen kaupunki aluspiirinsä on itsekseen erinäinen *kunta*. Kunnan järjestys- ja talousasioita, niinkuin vaivais- ja terveyshoitoa, kunnan yhteisen omaisuuden hallitusta, makasiineja, kassoja ja varoja, siihen kuuluvaa taksoitusta, ylöskantoa ja tiliä y. m. hoitaa maaseuduilla kunnallislautakunta. Tämän tulee toimessaan noudattaa voimassa olevia asetuksia sekä niitä päätöksiä, joita kunnan äänivaltaiset jäsenet tekevät yleisessä kuntakokouksessa. Kaupungeissa päättävät kaupunginvaltuusmiehet näistä asioista. — Heidän päätöksiänsä panee toimeen maistraati, kaupungin hallituksena, taikka erinäisiä tarkoituksia varten asetetut lautakunnat, johtokunnat ja henkilöt, joiden tulee siitä tointa pitää. Maistraatin jäseniä ovat pormestari ja raatimiehet. Kaupungin kiinteää omaisuutta ja raha-asioita hoitaa rahatoimikamari. Kunnallislautakunnan jäseniä maalla sekä kaupunginvaltuusmiehiä kaupungeissa, valitsevat kunnan äänivaltaiset jäsenet.

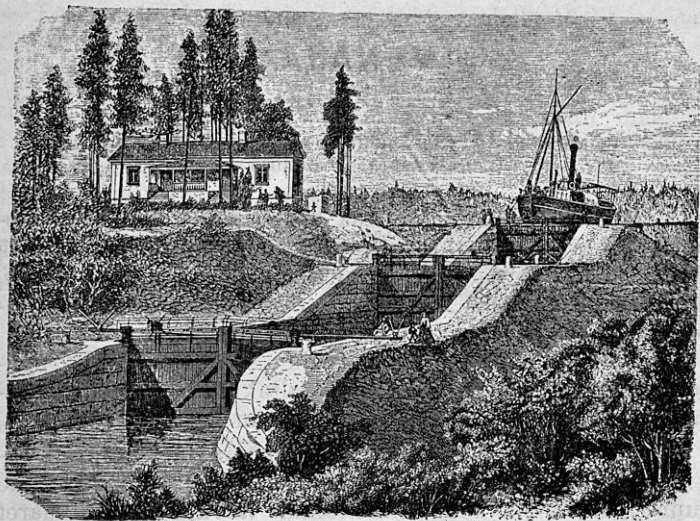
Maan puolustus. Valtaistuimen ja isänmaan puolustukseksi on jokainen Suomen kansalainen asevelvollinen. Maan sotavoimana on: 1) *vakinaisen sotaväki*, joka on alituisessa palveluksen toimessa; 2) *reservi*, joka pääasiallisesti tarkoittaa vakinaisen väen lisäämistä sotaa varten tarpeelliseen lukumäärään, ja 3) *nostoväki*, johon kuuluvat kaikki ne, jotka ovat reservissä aikansa olleet.

Palvelusaika vakinaisessa sotaväessä ja reservissä on rauhan aikana 3 vuotta, 21:sta 24:teen ikävuoteen, jonka jälkeen asevelvollinen 2:ksi vuodeksi siirretään reserviin, mutta sen jälkeen hän kirjoitetaan nostoväkeen ja pysyy siinä 40:n vuoden ikään asti.

Rauhan aikana maa asettaa vakinaista sotavoimaa 5,600 miestä, paitsi päällikköjä. Tämä Suomen sotavoima on jaettu 9:ään *tarkk'ampujapataljoonaan* ja 1:teen *rakuunarykmenttiin*. Tarkk'ampujapataljoonat ovat sijoitetut: Kaartinpataljoona Helsinkiin ja 8 armeijan tarkk'ampujapataljoonaa yksi kunkin läänin pääkaupunkiin. Rakuunarykmentti on Lappeenrannassa. Suomen armeijan sekä maahan sijoitetun *Venäjän sotaväen* päällikkönä on maan kenraalikuvernööri. Sodan aikana suojelee maata *Viaporin linnoitus* Suomenlahdessa.

Kulkulaitokset. Ainoita kulkureittejä maassamme olivat vanhimpina aikoina *virrat* ja *järvet*. Sitten rakennettiin *maanteitä*. Niitä löytyy nyt yleisesti Suomessa, niin että ne risteilevät maata kaikissa suunnissa, pohjoisosassa kuitenkin vähemmän. Viime aikoina on moneen paikkaan järvien väliin kaivettu *kanavia*, että laivat pääsisivät toisesta vesistöstä toiseen. Suurin näistä on *Saimaan kanava*, joka yhdistää Saimaan ja sen vesistöt Suomenlahden kanssa. Tämä kanava on lähes 60 km pitkä ja on maksanut enemmän kuin 12 miljoona markkaa.

Viime aikoina on myöskin rakennettu monta *rautatieä*, jotka käyvät maamme toisesta osasta toiseen. Vanhin rautatie maassamme on *Helsingin—Hämeenlinnan rata*. Siitä vie sivurata itään päin *Porvooseen*, toinen rata lounaaseen päin *Tammisaareen* ja *Hankoniemeen* sekä itään päin *Riihimäen—Pietarin rata*. Tästä radasta lähtee pohjoiseen päin kaksi pitempää rataa, nimittäin *Savon rata* *Mikkeliin* ja *Kuopioon* ja *Karjalan rata* *Sortavalaan* ja

Sulkulaitoksia Saimaan kanavassa.

Joensuuun sekä yksi lyhempi sivurata *Lappeenrantaan*. Etelään päin lähtee Riihimäen—Pietarin radasta Kotkan rata *Kotkaan*. — Hämeenlinnasta jatkuu rautatie *Tampereelle*; tiellä poikkeaa *Turun rata* lounaaseen päin *Turkuun*. Tampereelta kulkee rautatie pohjoiseen päin *Kokolan* kautta *Ouluun*; tiellä poikkeaa sivuratoja länteen päin *Nikolainkaupunkiin* ja *Pietarsaareen*. Tampereelta lähtee myös rata länteen päin *Poriin* (tekeillä).

Rautateitä on Suomessa yhteensä noin 2,200 km. Niiden kautta on 18 Suomen kaupunkia yhteydessä keskenään ja Venäjän pääkaupungin, Pietarin kanssa. Rautateillä kuljetaan meillä noin 30:n km nopeudella tunnissa huokeata maksua vastaan. Samoin voidaan rautateillä kuljettaa kaikenlaisia tavaroita, raskaimpiakin, sangen joutuisasti ja huokeasta hinnasta. Mutta rautatiet maasamme ovatkin maksaneet lähes 200 miljoonaa markkaa.

Kulkulaitoksiin kuuluvat myös *posti- ja sananlennätin-laitokset*, jotka perille toimittavat ihmisten ilmoituksia sekä omassa maassa että vieraissakin; niihin kuuluvat myöskin *telefoonit*, joiden avulla voidaan puhua toisten kanssa, jotka ovat monen penikulmankin matkan päässä. Telefooneja löytyy jo useissa kaupungeissa ja monessa paikoin maaseuduillakin.

VENÄJÄ.

(Keisarikunta.)

(5 milj. □ km. Lähes 14 kert. Suomen ala. 90 milj. asuk.
18 asuk. □ km:llä.)

Rajat. Venäjä käsittää koko itäisen osan Eurooppaa, ja sitä rajoittavat pohjoisessa *Pohjois-Jäämeri*, idässä *Aasia*, kaakossa *Kaspianmeri*, etelässä *Aasia* ja *Musta meri*, lännessä *Rumania*, *Itävalta* ja *Saksa* sekä *Itämeri*, luoteessa *Suomenlahti* ja *Laatokka* sekä *Suomi* ja *Norja*.

Venäjän valtakuntaan kuuluu sitä paitsi koko pohjoisosa Aasiasta, niin että tämä valtakunta kokonaisuudessaan on alaltaan paljoa laajempi kuin koko Eurooppa.

Saaria ja niemimaita. Venäjän tärkeimpiä saaria ovat **Hiidenmaa** ja **Saarenmaa** Itämeressä sekä nuo suuret, mutta melkein asumattomat **Novaja Semlja** saaret Pohjois-Jäämeressä. — Niemimaista ovat **Krim** Mustassa meressä ja **Kuola** Pohjois-Jäämeressä suurimmat.

Pinta. Euroopan Venäjä on yleensä suurta ja aavaa tasankomaata, jota on nimitetty **Itä-Euroopan tasangoksi**. Vuoria löytyy pääasiallisesti muutamissa paikoissa ulko-reunoilla, niinkuin **Uràlin vuoret** idässä ja **Taurian vuoret** Krimin niemimaalla sekä **haaroja Karpateista** lounaassa. Uràlin keskitienoilta lähtee lounaaseen päin matala harjanne, jota sanotaan **Pohjois-maanseljänteeksi** ja on huomattava siitä, että se on itä-Venäjän *vedenjakajana*. Suomenlahden kaakkoispuolella on **Valdain kukkula**, jonka rinteiltä monet virrat saavat alkunsa. Näitä paitsi löytyy Venäjällä ainoastaan joitakuita matalia kukkuloita siellä täällä.

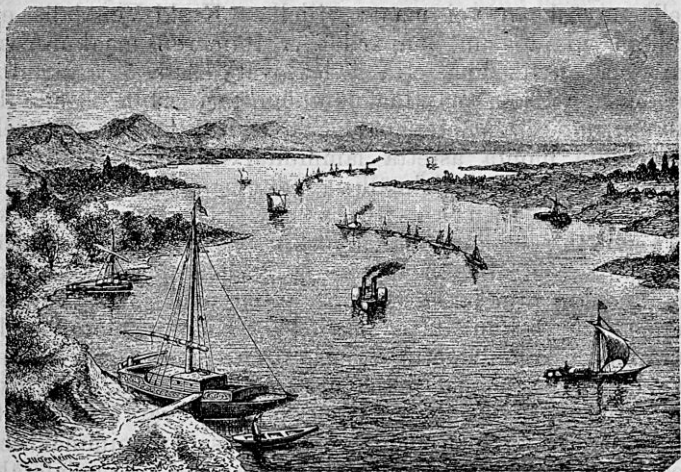
Muuten voi tämän suuren tasangon luontonsa puolesta jakaa neljään eri alueeseen: 1) jäätyneet *suomaat* Jäämeren rannalla; 2) suuret *metsämaat* vähän etelämpänä; 3) hedelmälliset *viljaseudut* keski- ja etelä-Venäjällä sekä laajat *aromaat* *) kaakossa Kaspianmeren tienoilla.

*) *Aromaiksi* nimitetään laajoja, korkeata heinää kasvavia tasankoja.

— Lännessä sekä luoteisosassa löytyy siellä täällä myöskin suuria suomaita.

Järviä ja virtoja. Venäjällä on suurempia järviä ja virtoja kuin missään muussa Euroopan maassa. Suurimmat järvet, jotka kuuluvat tänne, ovat **Laatokka** ja **Onéga** eli **Äänisjärvi**. Pienempiä sitä vastoin ovat **Ilmajärvi** ja **Peipus**. **Kaspianmeri**, joka on suurin sisäjärvi koko maan päällä, on ainoastaan osaksi Euroopan Venäjän rajain sisäpuolella. Sen pinta on alempana ulkomerien pintaa ja sen vesi on suolaista.

Laivakulkua Volgalla.

Virroista ovat seuraavat tärkeimmät: **Volga**, Euroopan suurin virta, laskee Kaspianmereen, johon myöskin **Urál** laskee. — Asovan järveen laskee **Don**, Mustaan mereen **Dnjepr**. — Itämereen virtaavat **Weiksel** ja **Njemen**, Riiganlahteen **Düna** (dyyna) eli **Väinänjoki**. — Suomenlahteen juoksee **Naróva** Peipus-järvestä ja **Neva**, joka on lyhyt, mutta vesirikas, sillä se on lasku-urana Laatokalle ja sen monille lisävesille. Laatokkaan laskee **Volkova** eli **Velhojoki** Ilmajärvestä ja **Svir** eli **Syvärinjoki** Äänisjär-

vestä. Vienanmereen juoksee **Dvina** eli **Vienanjoki**. Pohjois-Jäämereen laskee **Petsjoora**. — Syystä, että maa on tasaista, on virroissa harvoin koskia tai vesiputouksia, vaan ne ovat tavallisesti alusta loppuun saakka laivakululle sopivia, ja niitä käytetäänkin paljon siihen tarkoitukseen.

Ilmanala ja kasvikunta. Venäjällä on yleensä ankara mannerilmasto. Talvet ovat kylmät, kesät lämpimät; sadetta ja kosteutta vähän. Venäjän pohjoisimmat seudut kuuluvat maan kylmimpiin osiin. Siellä on niin kova kylmyys, ettei jää suurilla suomailla kesäläkään peräti sula. Siellä ei kasva mitään puita eikä siellä myöskään voi maata viljellä. Keski-Venäjällä eli Volgan yläjuoksun ympärillä ja Itämeren maakunnissa on vielä niin kylmä, että vedet ovat jäässä 5 kuukautta vuodessa. Usein näyttää lämpömittari näillä seuduilla talvisaikaan 30 astetta pakkasta, mutta kesällä on melkein yhtä monta astetta lämmintä. Näillä tienoilla on suuria metsiä ja hedelmällisiä peltomaita. Täällä viljellään ruista, kauraa, pellavaa, hampua, tupakkaa y. m., etelämpänä myöskin vehnää. — Etelä-Venäjällä, eli Mustan meren ja Kaspianmeren tienoilla, on ilmanala niin lauhkeaa, että vedet ovat jäässä ainoastaan 2 tai 3 kuukautta vuodessa. Krimin niemimaalla on niinkin lämmin, että viiniköynnökset, viikuna- ja öljypuut*) sekä muut etelämaiden kasvit siellä hyvin viihtyvät. Kaakkois-Venäjän arot ovat aivan metsättömiä. Näiden aromaiden itäinen osa on enimmäkseen hedelmätön, ja siellä on paljon suolajärviä ja suolalätäköjä. Useat paikat näillä seuduilla ovat niin suolaperäisiä että suola tihkuu esiin maasta, kattaen sen valkoisella suolakuorella.

Eläinkunta. Venäjällä tavataan ylipäätä samoja eläimiä kuin Suomessakin ja sitä paitsi Pohjois-Jäämeren rannikoilla elää jääkarhuja, kesyttömiä peuroja y. m. Aromailla etelässä käy laitumella tuhansittain enimmäkseen kesyttömiä eläimiä, niiden joukossa antiloopejakin. Virrat ovat tavallisesti kalaisia. Kaspianmeressä

*) Öljypuun hedelmistä valmistetaan tavallista puunöljyä,

ja siihen laskevissa virroissa on paljon sampia, joiden mädistä saadaan kaviaria. — Kotieläimetkin ovat melkein samat kuin meillä. Aroilla on sitä paitsi kamelejakin.

Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi *venäläisiä*, jotka kuuluvat *slaavilaiseen* kansakuntaan. Siihen kuuluvat myöskin *puolalaiset* lännessä sekä muutamia muita pienempiä kansoja. Maan luoteisosassa asuu *suomalaisia* ja *lappalaisia*. Suomenlahden ja Itämeren rannoilla asuu *virolaisia*, *saksalaisia* ja vähäinen määrä *ruotsalaisia* sekä *lättiläisiä*. Läntisessä osassa on *juutalaisia*, kaakossa *tatarilaisia* y. m. Pohjois- ja itä-Venäjällä asuu näiden lisäksi useita suomensukuksia kansoja.

Varsinaiset *venäläiset* ovat iloisia, seuraelämää rakastavia ja vieraanvaraisia sekä pitävät laulusta, soitosta ja tanssista. Heidän lempijuomansa on tee, jota käytetään hyvin yleisesti koko Venäjällä. Venäjän talonpojat olivat vielä joku aika takaperin orjina, s. o. aateliset olivat niiden omistajia, mutta vuonna 1861 saivat he vapautensa. Useissa paikoin kohtelevat tilojen herrat nytkin vielä talonpoikia kovasti ja säälimättä.

Venäläiset kuuluvat kreikkalaiseen kirkkoon. Heillä on suuri joukko rikkaita luostareja, komeita kirkkoja ja paljon pappeja. Puolalaiset ovat katolisia. Saksalaiset, lättiläiset ja osa suomalaisia ovat luterilaisia. Juutalaiset tunnustavat Mooseksen oppia. Tatarilaiset ovat Muhammedin uskolaisia. Sitä paitsi on useita muitakin uskolaisia. — *Kansanvalistus* ei vielä ole yleinen. Venäjän sisäosissa osaa ainoastaan kymmenes osa asukkaista lukea ja kirjoittaa, mutta Itämeren rantamaakunnissa on kansanvalistus parempi. Viimeisinä aikoina on kuitenkin opetustyö Venäjällä melkoisesti parantunut. *Korkeampaa sivistystä varten* löytyy monta yliopistoa sekä joukko muita oppilaitoksia, niin että varakkaimmilla kansaluokilla yleensä on hyvät koulutiedot.

Elinkeinoista ovat Venäjällä *maanviljelys* ja *karjanhoito* tärkeimmät. Paitsi näitä on vielä mainittava *vuorityö*, *kauppa*, *teollisuus*, *metsästys* ja *kalastus*.

Maanviljelys on niin tuottavaa, että suunnattomat määrät viljaa ja jauhoja vuosittain viedään muille

maille. Karjanhoito on tärkeä varsinkin aromailla, missä on enemmän karjaa kuin missään muussa Euroopan osassa. Vuorityötä harjoitetaan enimmästi Urálin vuorten keski-osassa, jossa löytyy monenlaisia metalleja, niinkuin kulta, hopeata, platinaa, rautaa, vaskea y. m. Suolaa saadaan sekä Urálin kaivoksista että arojärvistä etelässä. Kivihiiliä saadaan myöskin maan eteläosassa. Sisämaan kauppaa edistävät laivakululle sopivat virrat, joita kanavat siellä täällä yhdistävät. Sitä paitsi on Venäjällä noin 30,000 km rautateitä. Muutamissa kaupungeissa pidetään vuosittain suuret markkinat, jotka kestävät 2 ja 3 kuukautta. Vientitavaroita ovat pääasiallisesti vilja, hamppu, turkikset, puutavarat, tupakka ja nahka; tuontitavaroita teollisuustuotteet, puuvillat ja tee. Teollisuus on viime aikoina edistynyt, ja sitä harjoitetaan enimmäiten suuremmissa kaupungeissa. Metsästys on jokseenkin tuottavaa maan sisäosissa, joiden suurissa metsissä on paljon metsänriistaa ja petoeläimiä, joista saadaan suuret määrät kalliita turkiksia. Kalastusta harjoitetaan enimmästi Volgassa ja Kaspianmeressä, vähemmin muissa virroissa ja merissä. *Raha*: 1 rupla = 100 kopekkaa *).

Hallitus ja puolustus. Venäjä on *keisarikunta*, jota hallitsee itsevaltiias *keisari*. Valtion hallitukseen ei kansalla ole ollenkaan oikeutta ottaa osaa, ja siitä syystä ei Venäjällä pidetäkään mitään yleisiä valtiopäiviä. Keisarilla on apunaan hallinnossa monta virastoa ja paljon virkamiehiä, joita hän oman mielensä mukaan nimittää virkoihin. Venäjä on Euroopan *suurivaltoja***) ja sillä on hyvin suuri sotajoukko, joka perustuu yleiseen asevelvollisuuteen, sekä myöskin sotalaivasto. — Venäjän keisari on samalla Suomen suuri-ruhtinas.

Venäjän valtakunta on ollut olemassa noin 1,000 vuotta. Ensin se oli aivan pieni, ja siihen kuului silloin ainoastaan sisämaan seudut Suomenlahdesta kaakkoon päin. Vielä pari sataa

*) 1 rupla on Suomen rahassa noin 2 m:kaa 70 piä,

**) Suurivaltoja on 6, nimittäin: Venäjä, Saksa, Itävalta-Unkari, Ranska, Brittein valta ja Italia.

vuotta takaperin ei sillä ollut yhtään maakuntaa Itämeren eikä Mustan meren rannoilla. Mutta keisari *Pietari suuri* valloitti 1700-luvun alussa Itämeren maakunnat ja hankki siten kansallensa pääsyn meren yhteyteen. Siitä saakka on Venäjä ollut mailman mahtavimpia valtakuntia, ja sen valta on yhä levinnyt uusien valloitusten kautta sekä Euroopassa että Aasiassa, jossa se yhä edelleen aluettansa laajentaa laajentamistaan.

Maan jako. Venäjä jaetaan hallinnon suhteen 60:een kuvernementtiin, jotka vastaavat meidän läännejä. Muuten jaetaan valtakunta 7 *pääosaan*, jotka tärkeimpine kaupunkineen ovat seuraavat:

1. Itämeren maakunnat:

Inkerinmaa, Vironmaa, Liivinmaa ja Kuurinmaa, Laatokan, Suomenlahden ja Itämeren rannikoilla. Maa on yleensä lakeata, paikoin metsäistä ja suoperäistä, paikoin hyvin viljeltyä.

Pietari, Nevan laskukohdalla Suomenlahteen. Valtakunnan pääkaupunki. Komeasti rakennettu; paljon palatseja ja kirkkoja. Euroopan kauneimpia kaupunkeja. Täällä asuu keisari ja täällä ovat valtakunnan tärkeimmät virastot, yliopisto ja joukko oppilaitoksia. Suuri tehdas- ja kauppaliike. 1 milj. asuk. — **Kronstadt** (Kruunstat), saarella Pietarin edustalla. Luja linnoitus. Venäjän sotalaivaston satama. — **Narva** (*Ivangorod*), Narovan varrella, tunnettu Ruotsin kuninkaan Kaarle XII:sta voitosta v. 1700. — **Rääveli eli Tallinna** (*Kolyvan*), Suomenlahden rannalla. Harjoittaa kauppaa. — **Riiga**, lähellä Väinänjoen suuta. Tärkeä kauppa- ja tehdaskaupunki. Paljon viljaa viedään sieltä ulkomaille. 180 t. asuk., enimmäkseen saksalaisia. — **Tarto eli Dorpat** (*Jurjeva*), Peipus-järvestä länteen päin. Yliopisto.

2. Iso-Venäjä,

Jäämerestä pohjoisessa Donin keskipaikoille etelässä, on valtakunnan pääosa. Pohjoisessa on suomaita ja metsiä, keskimmaisessa ja eteläisessä osassa laajoja ja hedelmällisiä peltomaita.

Moskova, melkein keskellä maata. Entinen pääkaupunki, vielä lähinnä suurin valtakunnassa. Täällä Venäjän keisarit ruunataan. Moskovassa on suuri joukko kirkkoja, joilla on loistavat tornin huiput ja katot. Sitä pide-

tään vielä venäläisten pyhänä kaupunkina. Yliopisto. Suuri kauppa- ja tehdasliike (varsinkin kangastehtaita). Monta rautatietä. 820 t. asuk. — **Tula**, Moskovasta etelään päin. Metallitehtaita. — **Nishnij-Novgorod**, Volgan varrella. Täällä pidetään kesän aikana suurenmoiset markkinat, joille tulee ihmisiä satoja tuhansia Euroopasta ja Aasiasta. — **Novgorod**, Ilmajärven pohjoispuolella. Venäjän ensimmäinen pääkaupunki. Nykyään pieni. — **Arkankeli**, Vienanjoen suulla. Harjoittaa kauppaa.

3. Vähä-Venäjä,

Dnjeprin keskijuoksun ympärillä. Hyvin viljeltyjä ja hedelmällisiä seutuja, paljon viljaa ja karjaa.

Kiova eli **Kijev**, Dnjeprin varrella. Vanha kaupunki. Yhteen aikaan pääkaupunkina. Yliopisto. Melkoinen kauppa. Täällä on luostari, jota pidetään hyvin pyhänä ja johon vaeltaa satoja tuhansia toivioletkeläisiä. — **Karkova**, Dnjeprin itäpuolella. Yliopisto. Suuret markkinat. 200 t. asuk. — **Pultava** eli **Poltava**, tunnettu Kaarle XII:sta tappiosta v. 1709.

4. Etelä-Venäjä.

Tähän kuuluu Mustan meren rantamaa. Hedelmällisiä seutuja, joilla on paljon viljaa, viiniä ja hedelmäpuita. Useita kivihiilikaivoksia.

Odessa, Mustan meren rannalla. Yliopisto. Suuri kauppa. Melkoinen viljanvienti ulkomaille. 300 t. asuk. — **Kishinev**, Odessasta luoteeseen päin. Harjoittaa kauppaa ja karjanhoitoa. Tehtaita. — **Nikolajev**, lähellä Mustaa merta, vahvasti varustettu sotalaivaston satama.

5. Itä-Venäjä.

Tähän kuuluu maa keskimmäisten ja eteläisten Uralin vuorten tienoilla sekä keskimmäinen ja eteläinen osa Volgan seudusta. Pohjoisessa on vuoria, metsiä ja soita, keskiosissa lehtimetsiä, peltoja ja niittyjä, etelässä aroja.

Kasán, lähellä Volgan käännekohtaa etelään päin. Yliopisto. Melkoinen kauppa- ja tehdaskaupunki. — **Saratov** Volgan varrella. Vilja- ja suolakauppaa. Laiva-

kulkua Volgalla. — **Astrakán**, Volgan deltamaalla*). Suurenmoinen kalastus. Kauppaa Aasiassa. Kaupunki on viinikunnaiden ja hedelmällisten ketojen keskellä. Väestö hyvin sekanainen.

6. Länsi-Venäjä.

Tähän kuuluvat seudut Väinänjoen keskipaikoilta likelle Mustaa merta. Pohjoisessa on peltoja, metsiä ja soita, keskiosassa ovat suuret ja metsäiset *Pinskin suot*, etelässä hedelmällisiä kenttiä ja vuorenrinteitä.

Vilna, Njemenin lisäjoen varrella. Kauppakaupunki. Paljon juutalaisia.

7. Puola.

Tähän kuuluu maa Weikselin keskijuoksun ympärillä. Viljavaa tasamaata, paitsi eteläosa, joka on vuorista sekä rikasta metalleista ja kivihiilistä. Puola oli ennen itsenäisenä kuningaskuntana. Täällä asuu paljon juutalaisia.

Varsova, Weikselin varrella. Muinaisen kuningaskunnan pääkaupunki. Yliopisto. Melkoinen kauppa- ja tehdasliike. Lujasti linnoitettu. 460 t. asuk.

Skandinavian niemimaa.

Rajat. Skandinavian niemimaa on suurimmaksi osaksi meren ja merenlahtien ympäröimä. Sitä rajoittavat pohjoisessa *Pohjois-Jäämeri*, lännessä *Atlantinmeri*, ja *Pohjanmeri*, lounaassa *Skagerrak*, *Kattegat* ja *Juutinrauma*, etelässä ja kaakossa *Itämeri*, idässä *Pohjanlahti*. Ainoastaan koillisessa on tämä niemimaa yhteydessä mannermaan kanssa, ja sitä rajoittavat tällä puolen *Suomi* ja *Venäjä*. Pinta-alaltaan on tämä niemimaa kaksi kertaa niin suuri kuin Suomi.

Rannikot ovat hyvin erinkaltaisia. Pitkin pohjoista ja läntistä rannikkoa löytyy tuhansittain saaria, luotoja,

---

*) *Deltamaaksi* sanotaan liejusta muodostunutta maata virran suulla.

kallioita ja kareja, jotka muodostavat pitkän saariston. Tärkeimmät saaret ovat täällä *Lofoten-saaret*. Mannermaa on myöskin tällä puolen liuskottunut moniksi lahdiksi, jotka useissa kohdin ovat sangen kapeita ja jotka tunkeutuvat monia penikulmia sisämaahan. Sellaisia lahtia sanotaan vuonoiksi. Tärkeimmät vuonot ovat: **Länsivuono**, **Trondhjemiuono**, **Sogne-vuono** ja **Hardangerin-vuono**, kaikki länsirannikolla, sekä **Kristianian-vuono** etelässä. — Etelärannikko on tasaisempaa ja siellä ei ole saaristoa. Itärannikolla sitä vastoin on paikoittain enemmän saaria. Tärkeimmät saaret siellä ovat **Ölanti** eli **Voionmaa** sekä **Gotlanti**, molemmat Itämeressä.

Pinta. Skandinavian niemimaan luoteisosa on korkeata vuorimaata. Sen kaakkoisosassa on alankoja ja matalia kukkuloita. Niemimaan voi siitä syystä pinnan mukaan jakaa kolmeen pääosaan:

1. Skandinavian vuorimaa. Tähän kuuluu niemimaan koko luoteinen osa, joka alaltaan on suurempi kuin puolet koko niemimaasta. Tämä osa niemimaata muodostaa pitkän ja yhdenjaksoisen tunturijonon, joka kulkee koillisesta lounaaseen päin. Lännessä kohoavat vuoret ylipäänsä jyrkästi merestä. Itään ja etelään päin alenee maa sitä vastoin vähitellen. Tämän mahdollavan vuorijonon pääosat ovat: pohjois- ja keskiosassa **Kööli**, vähän enemmän lounaaseen päin **Dovre fjeld** ja etelämpänä **Langfjeldit**. Monessa paikassa on tällä vuorijonolla sangen korkeita huippuja, joista *Galdhøpiggen*, Langfjeldien pohjoisosassa, on korkein (2,500 m). Muuten on tällä vuorimaalla joukko laajoja ylätasankoja, jotka ovat yhteydessä toinen toisensa kanssa. Useissa paikoin on myöskin laajoja, lumella ja jäällä peitettyjä aloja (jäätikköjä), niinkuin Sogne-vuonon pohjoispuolella oleva *Jostedalstrænen*, joka on suurin jäätikkö Euroopan mannermaalla. Vuorimaan etelä- ja kaakkoisrinteillä on useita matalia vuorenharjuja, joiden välissä on pitkiä laaksoja, joissa taas nähdään kapeita tunturijärviä tai väkeviä virtoja.

Jota korkeammalla seutu on, sitä kylmempi on siellä. Skandinavian vuorimaalla ovat useat paikat niin korkealla, ettei siellä kylmyyden tähden kasva mitään metsää. Sellaisten seutujen sano-

taan olevan puurajan yläpuolella. Jos vuori kohoaa puurajaa ylemmäksi, sanotaan sitä tunturiksi. Korkeimmilla tuntureilla on niin kylmä, ettei lumi ennätä täydellisesti sulaa kesälläkään, vaan suuret kinokset säilyvät siellä vuodet umpeen. Kaikkein korkeimmilla tuntureilla peittää lumi täydellisesti koko huipun eikä milloinkaan sula, josta syystä sitä on sanottu „ikuiseksi lumeksi“. Sellaisen tunturin sanotaan olevan lumirajan yläpuolella. Skandinavian niemimaan tunturit ovat noin 1,000—2,000 m korkeampia merenpintaa.

Tuntureilla eivät mitkään viljelyskasvit menesty, eikä siellä myöskään ole vakinaisia asuntoja, mutta kesäiseen aikaan ajavat ihmiset sinne karjansa reheville laitumille, sillä alemmilla, etelään päin viettävillä rinteillä kasvaa erittäin rehottavasti ruohoa. Muuten siellä kasvaa sammalia ja matalia pensaita.

Keväällä, kun suuret lumi- ja jääjoukot sulavat tuntureilla, tapahtuu joskus, että sellainen ryhmäke irtautuu korkealta vuoren rinteeltä ja syöksyy alas laaksoihin sellaisella vauhdilla, että se särkee ja vie mukanaan kaikkia, mitä sattuu sen eteen. Sellaiset lumivyöryt ovat siitä syystä sangen vaarallisia. Joskus voivat suuret talot asukkaineen, eläimineen joutua vaaraan alassyöksyvien lumijoukkojen tähden, jotka usein tuottavat suurta vahinkoa. Joskus tapahtuu myös n. k. tunturivyöryjä, varsinkin pitkällisten sateiden aikana, jolloin vuorten kyljistä irtautuu suuria maakappaleita, kiviä ja paljon soraa, joka kaikki syöksyy alas rinteitä myöten, riistäen mukanaan isoja kivimöhkäleitä ja puita sekä tuottaen suurta häviötä.

Hauskaa on katsella suurenmoista luontoa pilvenkorkuisine lumitunturineen, penikulmia laajoine yltasankoineen ja syvine laaksoineen. Tuhansia matkailijoita eri maista, enimmästi englantilaisia, käypi sentähden Skandinavian tuntureilla nauttimassa sen luonnon ihanuutta ja vahvistamassa terveyttänsä raittiissa tunturi-ilmassa. Näistä vieraista on asukkailla myös melkoiset tulot.

2. Ruotsin alankomaa on vuorimaan eteläpuolella ja ulottuu Itämeren pohjoisosasta länteen päin Skagerrakiin asti. Sitä paitsi kuuluu tähän Pohjanlahden ja Itämeren rantamaat. Sisäosassa olevalla alankomaalla on erittäin huomattava sen suuret järvet ja laajat tasangot, joiden halki kuitenkin kulkee muutamia metsäharjuja, jotka lähtevät pohjoispuolisesta vuorimaasta. Pohjanlahden rantamaan poikki juoksee monta tärkeätä virtaa. Skandinavian niemimaan eteläosassa on *Skånen* (skoone) *tasanko*.

3. Smålannin ylänkömaa on suurien järvien eteläpuolella. Täällä on ainoastaan matalia kukkuloita sekä metsämaita, pieniä järviä ja soita.

Järviä ja jokia. Skandinavian niemimaalla on paljon vesiä. Vuorimaasta juoksee joukko suurempia ja pienempiä jokia kaakkoon ja etelään päin Pohjanlahteen ja Skagerrakiin. Tärkeimmät niistä ovat **Torniojoki**, jonka eteläinen juoksu on rajana Suomea vastaan; **Ängermanjoki**; **Daljoki**, jonka alkujooksuna on kaksi haaraa, joista itäinen juoksee kauniin **Siljan** nimisen järven lävitse. Kaikki nämä joet juoksevat Pohjanlahteen. Skagerrakiin juoksee **Glommen** y. m. Atlantinmereen juoksee myös monta jokea, joista useimmat kuitenkin ovat aivan lyhyitä. Siitä syystä, että nämä joet juoksevat tunturimaan halki, tekevät ne monta koskea ja vesiputousta, joista muutamat ovat mailman korkeimpia. Useimmat Skandinavian joet eivät ole laivakululle aivan soveliaita, mutta tekevät suurta hyötyä käytinvoimansa kautta. Ruotsin alankomaan sisäosissa on monta järveä, niinkuin **Venneri**, **Vetteri**, **Hjelmari**, **Määläri**. Näistä on Venneri niemimaan suurin järvi. Siihen juoksee pohjoisesta **Klarjoki**, ja sen eteläosasta lähtee **Götajoki** Kattegatiin. Götajoessa on mailman mainiot **Trollhättan putoukset**, jotka ovat suurimmat Skandinaviassa.

Ilmanala on hyvin erilainen niemimaan eri osissa. Siihen on syynä niemimaan suuri pituus pohjoisesta etelään sekä korkeussuhteet. Ilmanalan ollessa sangen lauhkeata eteläosassa ja pitkin koko läntistä rannikkoa, voi se sisäosien tunturiseuduilla olla hyvinkin kylmä. Ylipäänsä on ilmanala Skandinavian niemimaalla, paitsi korkeilla tuntureilla, lauhkeampaa kuin Suomessa. Sen vaikuttaa lämmin merenvirta, joka juoksee Amerikan lämpimistä seuduista Atlantinmeren halki Skandinavian rannikkoa kohti ja kutsutaan **Golf-virraksi**. — Sademäärä varsinkin länsirannikolla on paljoa suurempi kuin Suomessa.

Golf-virta tuo usein mukanaan halkoja ja kappaleita amerikkalaisista puulajeista sekä muita veden pinnalla kelluvia esineitä, niinkuin siemeniä ja muuta sellaista sekä heittää niitä sinne tänne Skandinavian niemimaan rannikoille. Tämä merenvirta tekee ilmanalan niemimaan länsirannalla niin lauhkeaksi, ettei meri siellä jäädy milloinkaan, ei edes kauempana pohjoisessakaan. Laivakulkua kestää siis vuodet umpeen. Ainoastaan vuonojen sisäosat sekä Skagerrakin ja Kattegatin rannikot ovat joskus jäässä. Sitä vastoin jäätyvät järvet vuosittain niemimaan sisäosissa ja meri itäpuolella.

Kasvi- ja eläinkunta Skandinavian niemimaalla on melkein samanlainen kuin Suomessa. Kuitenkin on muutamia erilaisuuksia olemassa. Niin viihtyvät tammi ja pyökki niemimaan etelä- ja lounaisosassa paljoa paremmin kuin meillä. Eteläisimmissä osissa tavataan saksanhirviä ja metsävuohia. Jäämeren rannoilla on valaita ja lukemattomat määrät vesilintuja, jotka karrille ja kallioille rakentavat tuhansittain pesiä. Länsipuolella saadaan merestä turskeja ja sillejä.

Asukkaat Skandinavian niemimaalla ovat suurimmaksi osaksi *ruotsalaisia* ja *norjalaisia*, jotka ovat läheistä sukua keskenään. Niemimaan pohjoisosassa asuu myös *suomalaisia* ja *lappalaisia*.

Ruotsalaiset ovat ahkeraa, vilkasta, iloista ja ystävällistä kansaa. He ovat varsinkin kaikille vieraille hyvin kohteliaita, josta syystä heitä onkin nimitetty „pohjoismaiden ranskalaisiksi“. — *Norjalaiset* ovat voimakasta ja sitkeätä kansaa. Suurenmoinen luonto, raitis elämä tuntureilla sekä meri vaivoineen ja vaaroineen on kasvattanut heidät sellaisiksi. Näiden kansakuntien kielet, ruotsin- ja norjankielet, ovat hyvin toisensa kaltaisia. — *Suomalaiset* ja *lappalaiset* ovat Suomessa asuvien sukulaistensa kaltaisia.

Valtiot. Skandinavian niemimaa on jaettu kahteen valtioon eli valtakuntaan, jotka ovat: **Ruotsi** idässä ja **Norja** lännessä. Molempia valtakuntia hallitsee vuodesta 1814 saakka yhteinen kuningas, mutta muuten on kummallakin valtakunnalla oma hallituksensa ja omat lakinsa.

RUOTSI.

(Kuningaskunta.)

(450 t. □ km. $1\frac{1}{5}$ kertaa Suomen ala. $4\frac{3}{4}$ milj. asuk.;
11 asuk. □ km:llä.)

Rajat. Ruotsi on lännessä Norjan kanssa yhteydessä. Koillisessa *Muoniojoki* ja *Torniojoki* eroittavat sen Suomesta. Muualta on se merien ympäröimä.

Uskonto ja sivistys. Ruotsalaiset sekä vähälukuiset suomalaiset ja lappalaiset kuuluvat enimmäkseen

luterilaiseen valtiokirkkoon, mutta myöskin löytyy niitä, jotka tunnustavat muuta oppia, niinkuin esim. baptisteja, metodisteja y. m. Kansan sivistystä varten on kansakouluja kaikkialla kaupungeissa ja maaseuduilla sekä paikoittain kansanopistojakin. Kansanvalistus on sentähden yleinen. *Korkeampaa sivistystä* varten on 3 yliopistoa ja monta akatemiaa sekä paljo alkeisia ammattikouluja.

Elinkeinot. Ruotsin tärkeimmät elinkeinot ovat: *maanviljelys* ja *karjanhoito* sekä *metsänhoito* ja *vuorityö*. Näiden lisäksi tulevat *kauppa*, *merenkulku*, *teollisuus* ja *kalastus*. Elinkeinot ovat siis melkein samat kuin Suomessa. Vuorityötä harjoitetaan Ruotsissa kuitenkin enemmän kuin meillä. Ruotsin vuorityö tuottaa enimmästi rautaa, mutta myöskin vaskea, vähän hopeata sekä kivihiiliä. Enin osa metalleja saadaan *kaivoksista*, joita löytyy sadoittain, varsinkin maan keskiosassa ja myöskin kaukana pohjoisessa. *Valtakunnan rahana* on *kruunu* = 100 *äyriä* (= Smk. 1: 38).

Saadaksensa metalleja esiin vuorien ja maan sisuksesta ovat ihmiset louhineet syviä aukkoja maan sisukseen. Alhaalla syvytydessä laajennetaan näitä sitten kaikkiin suuntiin, niin että siellä on suuri joukko solia ja käytäviä. Näin ovat kaivokset syntyneet. Niissä saattaa monta sataa ihmistä ja monta hevostakin olla työssä. Kaivoksen suu, josta laskeutaan alas, on tavallisesti kapea, melkein kaivon näköinen. Välistä laskeutaan kaivoksiin pitkiä tikapuita myöten, mutta syvimpiin kaivoksiin vivutaan ihmisiä alas koreissa. Alhaalla kaivoksessa olisi aivan pimeä sydänpäivälläkin, jos ei sitä valaistaisi lampuilla ja tulisoihduilla. Ruotsin vanhimpia ja suurimpia kaivoksia on *Falunin vaskikaivos*, joka on niin syvä, että saisi asettaa ainakin kuusi melkoisen korkeaa kirkontornia päälletysten, ennenkuin ne ulottuisivat kaivoksen pohjasta sen suulle asti.

Hallitus ja hoito. Ruotsia hallitsee *kuningas*. Kuninkaan valtaa määräävät perustuslait. Kansan edusmiehet kokoontuvat joka vuosi *valtiopäiville* neuvottelemaan ja päättämään valtion asioista. Valtiopäivät jakautuvat kahteen kamariin, ensimmäinen ja toinen kamari. Jokaisessa läänissä on sitä paitsi *lääninhallitus*.

Maallista hallintoa varten on valtakunta jaettu 24 lääniin ja 1 ylimaaherrakuntaan (Tukholman kaupunki). Kirkollista hallintoa varten, jonka alaisia

koulutkin ovat, on valtakunta jaettu 12 hiippakuntaan.

Oikeuden valvomista varten on ylempiä ja alempia tuomioistuimia samoin kuin Suomessakin.

Puolustus. Jokainen aseisiin kykenevä Ruotsin mies on asevelvollinen 21 ikävuodesta 32 ikävuoteen asti. Sitä paitsi on myös vakinaisia sotajoukkoja ja sotalaivasto. Ruotsin sotajoukko ei kuitenkaan ole niin suuri eikä niin hyvin harjoitettu kuin monien muiden maiden sotajoukot tähän aikaan.

Asevelvollisten harjoitusaika kestää 42 päivää, jaettuina 2:lle vuodelle. Ainoastaan sodan syttyessä täytyy asevelvollisten ruveta palvelukseen armeijassa.

Maan jako. Ruotsi jaetaan vanhastaan 3 pääosaan, jotka ovat: **Sveanmaa** keskessä, **Götanmaa** etelässä ja **Norrlanti** pohjoisessa. Muuten jaetaan maa 24 maakuntaan sekä yhtä moneen lääniin, niinkuin jo on mainittu.

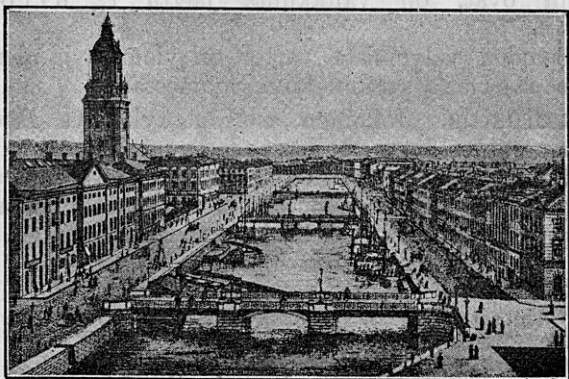
Kaupunkeja. Ruotsissa on noin 90 kaupunkia, joista useimmat ovat pieniä. Tärkeimmät kaupungit valtakunnan eri osissa ovat seuraavat:

Sveanmaassa:

Tukholma (Stockholm), Määlärin laskusuun varrella. Pääkaupunki. Täällä asuu *kuningas* ja täällä kokoontuvat *valtiopäivät*. Kaupunki harjoittaa melkoista kauppaa, ja täällä on joukko virastoja, oppilaitoksia, tehtaita ja monenlaisia muita laitoksia. Kaupungista lähtee monta rautatietä. Kaupunki ja sen ympäristöt ovat hyvin kauniilla paikalla. 260 t. asuk. — **Eskilstuna**, Määlärin ja Hjelmälin välillä. Kuuluisia tehtaita hienompia teräskaluja varten. — **Upsala**, Tukholmasta pohjoiseen päin. Ruotsin vanhin ja suurin yliopisto. Suuri tuomiokirkko. — **Falun**, Taalain maakunnassa, on kuuluisa suuresta vaskikaivoksestaan.

Götanmaassa:

Göteborg, lähellä Götajoen laskua Kattegatiin. Lähinnä suurin kaupunki valtakunnassa. Harjoittaa melkoista kauppaa ja merenkulkua. Kaupungin läpi kulkee kanavia. Monta tehdasta. Hyvin rakennettu. 110 t. asuk.

Katukanava Göteborgissa.

— **Helsingborg**, Juutinrauman kapeimmalla kohdalla. Kauppakaupunki. — **Malmö**, Juutinrauman rannalla. Suuruudeltaan Ruotsin kolmas kaupunki. Harjoittaa melkoista kauppaa ja tehdasliikettä. 50 t. asuk. — **Lund**, Malmöstä koilliseen päin. Valtakunnan toinen yliopisto. Tuomiokirkko. — **Karlskrona**, Itämeren rannalla. Valtakunnan tärkein sotasatama. Laivavarveja ja laivanveistämöjä. — **Norrköping**, Itämerestä pistävän lahden rannalla. Melkoinen tehdaskaupunki. 35 t. asuk. — **Jönköping**, Vetterin etelärannalla. Suuria tulitikkutehtaita.

Norrlannissa:

Gefle, Pohjanlahden rannalla. Norrlannin suurin kaupunki. Vie ulos rautaa ja puutavaroita. 25 t. asuk. — **Sundsvall**, Pohjanlahden rannalla. Sahalaitoksi. Puutavaroiden vientipaikka. Suurimman osan kaupunkia hävitti kauhea tulipalo kesällä 1888, mutta sen jälkeen on se uudestaan elpynyt. — **Uumaja** (Umeå), Pohjanlahden rannalla. Puutavaroiden vientipaikka.

Kulkulaitoksia. Paitsi maanteitä löytyy Ruotsissa noin 8,500 km rautateitä, enimmäkseen valtakunnan etelä- ja keskiosissa. Tärkeimpiä ratoja sanotaan pääradoiksi. Tukholmasta vie yksi päärata etelään päin Malmöhön, toinen lounaaseen päin Göteborgiin, kol-

mas länteen päin Norjaan ja neljäs pohjoiseen päin Norrlantiin. Jokaisesta pääradasta lähtee monta sivurataa. — Myöskin löytyy monta kanavaa, jotka yhdistävät eri vesistöjä: *Götan kanava*, joka yhdistää Vennerin ja Vetterin Itämeren kanssa, sekä *Trollhättan kanava* Götajoessa. Nämä kanavat muodostavat tärkeän ja kauniin kulkuväylän maan halki Itämerestä Kattegatiin.

NORJA.

(Kuningaskunta.)

(320 t. □ km. = $\frac{6}{7}$ Suomen alasta. 2 milj. asuk.; 6 asuk. □ km:llä.)

Rajat. Idässä on Norja yhteydessä Ruotsin kanssa, koillisessa Suomen ja Venäjän kanssa. Muualta on se merien ympäröimä.

Uskonto ja sivistys. Uskonto on *luterilainen*. Muitakin uskolaisia löytyy. Kansakouluja on joka kaupungissa sekä kaikissa pitäjissä maaseuduilla. Norjan rahvaalla on suuri halu lukemiseen, ja kansa on ylimalkaan sangen sivistynyttä. Korkeampaa oppia varten on pääkaupungissa yliopisto sekä joukko monenlaisia muita oppilaitoksia.

Elinkeinot. Tärkeimmät elinkeinot Norjassa ovat *karjanhoito, metsänhoito, kalastus ja merenkulku*. Maanviljelystä harjoitetaan sitä vastoin vähän, syystä että maa on hyvin vuorista. Vuorityötä ja teollisuutta ei myöskään harjoiteta paljon, sillä vuorista on löydetty ainoastaan vähän metalleja. *Raha* sama kuin Ruotsissa.

Norjan suurilla ja korkeilla tuntureilla on hyviä laitumia. Siitä syystä ajetaan karja kesän tullessa tuntureille. Sinne haluavat kaikki, sekä ihmiset että eläimet. Karja aavistaa vaistomaisesti, että yltäkylläisyyden päivät silloin seuraavat talven pitkää paastonaikaa, ja tuntureille rientää se semmoisessa ilon vimmassa, että sitä töin tuskin saa koossa pysymään. Tuntureilla asuu tavallisesti paimentyttö ja paimenpoika. Syyskesäksi muuttaa koko perhe tuntureille. Silloin miehet niittävät tunturiniityt ja mäenrinteet, joiden heinät säästetään talven varaksi.

Tärkein kalastus Norjan rannoilla on *turskanpyynti*, jota harjoitetaan suuressa määrässä *Lofoten-saarilla*. Helmikuussa, tal-

ven hämärän vielä kestäessä, kokoontuu sinne melkein koko pohjois-Norjan miesväki odottamaan turskia, jotka silloin tulevat rannikolle kutemaan. Koko ranta on aivan täynnä pieniä kalastajamajoja. Pimeätä, ahdasta ja likaista on näissä tuvissa, joskus niinkin ahdasta, ettei edes riitä makuupaikkaa jokaiselle. Kuitenkin ikävöipi jokainen pitkin vuotta sitä aikaa, jolloin raitis kalastuselämä taas alkaa. Kalojen tuloa rannikolle ennustaa joukko vesilintuja, jotka aina seuraavat kalaparvea. Nyt kiirehtivät kaikki ulos kalastamaan, ja monta viikkoa vilisee merellä veneitä. Kaloista, joita on saatu, kuivataan osa seipäillä, osa suolataan ja levitetään vuorille kuivamaan, osa suolataan nelikkoihin. Kun ne valmistuvat, viedään ne johonkin länsirannikon kaupunkiin myytäviksi. Sieltä viedään sitten suurin osa laivoilla muille maille. Paljon lähetetään etelä-Eurooppaan, missä katolilaiset niitä syövät paaston aikana, jolloin eivät saa lihaa syödä. Vähäinen osa tuodaan meillekin Suomen.

Hallitus ja puolustus. Norjaa hallitsee vuodesta 1814 Ruotsin kuningas, mutta muuten Norja on erityinen *kuningaskunta*, jolla on omat lakinsa ja oma hallituksensa. Kuninkaan valta on Norjassa vähempi kuin Ruotsissa. Norjan valtiopäivien nimenä on *storting*, ja ne kokoontuvat joka vuosi. Stortingissa on ainoastaan yksi kamari. — Jokainen aseisiin kykenevä norjalainen mies on asevelvollinen 18:sta 50:teen ikävuoteensa asti.

Maan jako. Norja jaetaan 3:meen pääosaan, jotka ovat: **Söndenfjeldin Norja**, Langfjeldien itäpuolella, **Vestenfjeldin Norja**, Langfjeldien länsipuolella, ja **Nordenfjeldin Norja**, johon kuuluu keskimäinen ja pohjoisen osa maata Dovren pohjoispuolella. Maallisen hallituksen suhteen on Norja jaettu 20:neen amtiin (eli lääniin), ja kirkollisen hallituksen suhteen 6:teen hiippakuntaan.

Kaupungeja. Norjan tärkeimmät kaupungit valtakunnan eri osissa ovat seuraavat:

Söndenfjeldin Norjassa:

Kristiania, Kristianian-vuonon rannalla. Pääkaupunki. Vilkas kauppa. Paljon tehtaita. Yliopisto. Stortingin kokouspaikka. Monta virastoa ja koulua. 150 t. asuk.

Vestenfjeldin Norjassa:

Stavanger, Stavanger-vuonon varrella länsirannikolla. Harjoittaa kalakauppaa ja merenkulkua. — **Bergen**, länsi-

rannalla. Norjan lähinnä suurin kaupunki. Tärkeä kalatavarain vientipaikka. Kaupunki on vanhan-aikuisen näköinen. 55 t. asuk.

Nordenfjeldin Norjassa:

Trondhjem, Trondhjemin-vuonon varrella. Täällä on vanha tuomiokirkko, jossa Norjan kuninkaat ruunataan. Norjan pankin pääpaikka. Kala- ja puutavarain kauppaa. 30 t. asuk. — **Hammerfest**, saarella Jäämeressä. Pohjoisin kaupunki maan päällä. Täällä kesäaurinko loistaa toista kuukautta yhtämittaa.

Kulkulaitokset. Meri on useiden tienä. Rautateitä löytyy myöskin noin 1,600 km, vaikka maa on vuorista. Kristianiasta lähtee rata pohjoiseen päin Trondhjemiin, ja kaksi raataa, toinen itään, toinen kaakkoon päin, Ruotsiin, ja sitä paitsi yksi rata lounaaseen päin. Näiden kulkuneuvojen lisäksi on vielä maanteitäkin.

Brittein saaret.

(315 t. □ km. $\frac{5}{6}$ Suomen alasta. 38 milj. asuk.; 120 asuk. □ km:llä.)

Rajat: katso kartasta!

Brittein saariin kuuluu **Suuri Britannia** ja **Irlanti** sekä monta pientä saarta ja saariryhmää. Suuren Britannian ja Irlannin erottaa toisistaan **Irlannin-meri**. Suuren Britannian eteläinen ja suurempi osa käsittää **Englannin** ynnä **Wales'in** (Oels), sen pohjoinen osa **Skotlannin**. Yhteensä nämä saaret käsittävät **Brittein valtakunnan**, jota jokapäiväisessä puheessa usein sanotaan **Englanniksi**.

Rannikot. Suuren Britannian itäinen rannikko on ylimalkaan matala ja epätasainen sekä aukeana mertä vastaan. Läntinen ranta sitä vastoin on vuorinen ja korkea sekä erittäin lahtinen, varsinkin luoteessa. Tärkeimmät lahdet itärannalla ovat: **Thames-lahti**, (tems) sekä **Forth-vuono**. Niitä vastaa länsirannalla **Bristol-kanava** (bristl) ja **Clyde-vuono** (kleid). Skotlannin pohjoisosan halki kulkee lounaasta koilliseen **Kaledonian kanava**. Ir-

lannin länsiranta on samoin lahtisempaa kuin itäinen ranta. Rannoilla huomataan täällä kaikkialla nousu- ja laskuveden *) vaihetusta.

Suurimmat saaret valtakunnan länsirannikolla ovat **Shetlannin** (sjetlannin) ja **Orkneyn saaret** pohjoisessa sekä **Hebridit** luoteessa. Näitä paitsi on paljon muita pienempiä saaria.

Pienellä Staffa-saarella, eteläpuolella Hebridejä on tuo merkillinen *Fingalin luola*. Se on yhtä iso kuin suurimmat kirkot, ja sen aukko on mertä kohti, niin että sinne voi soutaa veneellä. Luolan kalliokatosta tippuu yhtenäen alas vesipisaruita, jotka pudotessaan aikaan saavat säveleiden kaltaisia ääniä.

Pinta. Englannin itäinen osa on *alankoa*, jossa ainoastaan paikka paikoin on kunnaita. Läntinen ja pohjoinen osa on sitä vastoin kallioista, ja siellä saadaan paljon rautaa ja kivihiiliä sekä myöskin tinaa ja lyijyä. Skotlanti on suurimmaksi osaksi *yläinköä*. Pohjoinen osa eli *Skotlannin yläinkömaa* on jylhää vuoriseutua, jonka jyrkkiä rantoja vastaan meren aallot usein syöksyvät hirvittäväällä raivolla. Irlannin keskiosa on alankomaata, jossa löytyy laajoja suomaita. Etelässä ja pohjoisessa on matalia vuoria.

Järviä ja jokia. Englannissa ei ole mainittavia järviä. Skotlannissa ja Irlannissa niitä on muutamia pienentlaisia. Virrat ovat lyhyitä ja useilla niistä on sangen leveät suut. Alankomaan virrat ovat suurimmaksi osaksi laivakululle sopivia ja paikoittain kanavien kautta yhdistetyt toisiinsa. Tärkeimmät virrat ovat **Thames** (tems) ja **Humber** (hömr), jotka molemmat juoksevat Pohjanmereen, sekä **Severn**, joka laskee Bristol-kanavaan.

Ilmanala on lauhkeata talvella ja viileätä kesällä sekä hyvin kosteata. Sateen määrä on 5 tai 6 kertaa niin suuri kuin Suomessa, ja sen lisäksi on siellä toisinaan niin sumuista, että täytyy keskellä päivää käyttää valkeata. Brittein saarilla vallitsee siis täydellinen meri-ilmanala.

---

*) *Nousu- ja laskuvedeksi* kutsutaan valtameren säännöllistä nousemista ja laskeumista kahdesti vuorokaudessa. Nouseminen kestää noin kuusi tuntia, laskeuminen samoin. Nousu- ja laskuveden välillä on paikoittain kylläkin suuri eroitus, Bistol-kanavassa tämä eroitus on 15 metriä.

Kasvi- ja eläinkunta. Metsiä ei löydy paljon olenkaan, sillä maa on kaikkialla viljeltyä. Paikoittain on kasvatettu puistoja ja istutettu monenlaisia istutuksia maan kaunistamiseksi. Maanlaatu on yleensä hedelmällinen, ja siellä kasvaa rehevätä heinää. Englannissa viljellään enimmäkseen vehnää, Skotlannissa kauraa ja Irlannissa perunoita, jotka siellä ovat köyhän kansan tärkeimpänä ravintona.

Kesyttyä eläimiä ei löydy paljon; mutta me-ressä elää suuri paljous monenlaisia kaloja, pohjoisosassa myöskin vesilintuja. Kotieläimet ovat melkein samat kuin meilläkin, mutta paljoa sievemmiksi kasvatetut.

Asukkaat ovat syntyneet eri kansoista, jotka aikojen kuluessa ovat maahan muuttaneet. Nytkin vielä eroitetaan *englantilaisia*, *skotlantilaisia*, *irlantilaisia* ja saarien ikivanhoja asukkaita *kelttiläisiä*. Suurin osa kansaa puhuu *englanninkieltä*, joka on sekoitus useista muista kielistä. Englantilaiset ovat toimeliaisuudellaan ja kunnollisuudellaan käyneet monen muun kansan edellä ja hankkineet maallensa suuria rikkauksia. Kuitenkin on varallisuus hyvin epätasainen maassa, sillä suurimman ylellisyyden ja loiston rinnalla vallitsee kaikkialla suuri köyhyys ja kova puute. Englantilaisiin ovat myöskin skotlantilaiset yhtyneet. Sitä vastoin on irlantilaisia ja myöskin kelttiläisiä kovin sorretta, josta syystä niiden asema on paljoa huonompi kuin englantilaisten.

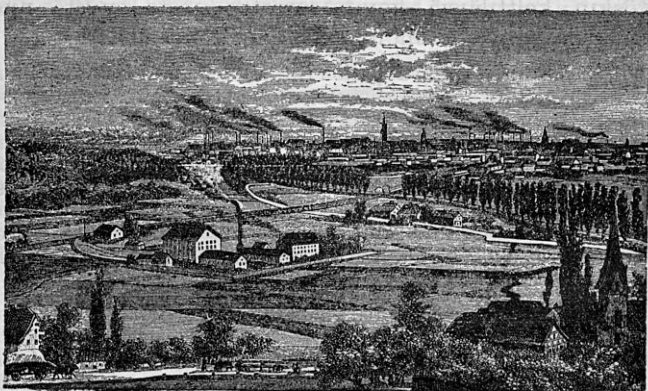
Englantilaiset pitävät paljon ruumiinharjoituksista ulkoilmassa (urheilua). niinkuin metsästyksestä, soutamisesta, ratsastuksesta y. m. Erittäin mieleisiä huveja ovat kilpa-ajot, kilpasoudot, nyrkkisodat y. m. s. Merkkillinen on heidän rakkautensa kaikkeen, mikä on englantilaista, sekä heidän kiinnipysyminen esi-isäin vanhoissa tavoissa. Englantilaiset pitävät myöskin hauskaa kotielämää suuressa arvossa. Kaikkea ulkomaalaista he suuresti ylenkatsovat, mutta monet rikkaat ja ylhäiset viettävät kuitenkin suuren osan elämästään matkoilla vieraissa maissa, jossa herättävät paljon huomiota omituisella käytöksellään ja kummallisilla tavoillaan.

Irlanti oli ennen itsenäinen valtakunta, mutta englantilaiset alistivat sen sittemmin ja omistivat itselleen useimmat maatilat. Siitä asti ovat irlantilaiset saaneet vuokrata maansa englantilaisilta ja elävät siitä syystä köyhyudessa ja rasituksen alaisina. Viime aikoina on suuri joukko irlantilaisia muuttanut Amerikkaan, josta syystä väestö on vähentynyt melkoisesti. Irlantilaiset vihaavat

rasittajoihtaan, englantilaisia, kiivaasti. Englantilaiset ovat tosin viime aikoina koettaneet parantaa Irlannin oloja, mutta viha on yhä vielä vireillä, ja siitä syystä tahtovatkin kaikki irlantilaiset irtauttaa maansa Englannin vallasta.

Asukkaat Englannissa ja Skotlannissa tunnustavat reformeerattua oppia, joka on melkein luterilaisen opin kaltainen; Irlannissa on kansa katolista. Kansan sivistys ei ole hyvä, sillä köyhän kansan täytyy panna lapsensa työhön, näiden vielä aivan nuorina ollessa. Siitä syystä monet ihmiset siellä eivät osaa lukea eivätkä kirjoittaa. Viime aikoina on kuitenkin koitettu tätä epäkoh-
taa parantaa. Varakkaammat sitä vastoin ovat sangen korkealla sivistyskannalla.

Elinkeinot. Näiden saarien kostea ilmanala ja he-
delmällinen maanlaatu ovat erittäin omiaan *maanviljelyk-*
selle ja *karjanhoidolle*, joita siitä syystä harjoitetaan suu-
rella taitavuudella ja menestyksellä. Siitä syystä nähdään
vuorottain viljavia peltoja, viheriöitseviä niittyjä ja lehe-
viä puutarhoja sekä suuria kaupunkoja ja tehdaspaikkoja.
Maanviljelys ja karjanhoito eivät kuitenkaan voi täyttää
monilukuisten asukkaiden suurta tarvetta, vaan paljon
elatusaineita täytyy vuosittain tuoda muista maista. Siitä
syystä, että maa on rikasta metalleista ja kivihiilistä, on

Tehdasseutu.

syntynyt suurenmoinen *vuorityö* ja suunnattoman suuri *teollisuus*. Vuorityö tuottaa täällä äärettömän paljon rautaa ja kivihiiliä, ja sitä paitsi paljon tinaa ja lyijyä. Englannin ja Skotlannin suurissa tehdaskaupungeissa valmistetaan erinomaisen paljon tehdastavaroita, niinkuin rauta- ja teräskaluja, villa- ja pumpulikankaita, posliiniä y. m. Isoissa laivavarveissa rakennetaan höyrylaivoja melkein kaikkien maiden tarpeeksi, ja kovin paljon koneita, työkaluja ja aseita viedään kaikkiin mailman osiin. Myöskin *kalastusta* harjoitetaan suuressa määrässä. *Merenkulku* ja *kauppa* ovat täällä enemmän edistyneet kuin missään muualla. Kaikissa maanosissa on englantilaisilla iso merikauppa, ja voidakseen sitä harjoittaa parhaimmalla tavalla ovat he hankkineet itselleen kaikkialla maan päällä melkoisia siirtomaita. Rautateitä on noin 33,000 km. Itse Englannissa on niitä niin tiheässä, että ne muodostavat ikäänkuin verkon yli koko maan. Niiden lisäksi löytyy myöskin paljon kanavia. *Valtakunnan rahana* on *punta* = 20 *shillinkiä* (= Smk. 25: 20).

Hallitus ja puolustus. Brittein saaret muodostavat erityisen *kuningaskunnan*. Hallitsijana voi myöskin olla nainen. Hallitsijan valta on kuitenkin hyvin rajoitettu. Sitä vastoin on valtiopäivillä, joita täällä sanotaan *parlamentiksi*, suuri valta. Parlamentissa on kaksi kammaria: ylihuone, mihin aateliset ja piispat kuuluvat, sekä alihuone, missä on kansan valitsevia edusmiehiä. Vanhastaan on maa jaettu moneen kreivikuntaan, jolla jokaisella on oma hallintonsa.

Brittein valtakunta on *suurivalta* ja mailman mahtavimpia valtioita. Sen sotalaivasto on suurin ja vahvin koko maan päällä, mutta maaväestö on sitä vastoin vähäpätöinen.

Kaupungit ovat suuria ja väkirikkaita, sillä Englannissa asuu enempi kuin puolet asukkaista kaupungeissa. Siitä syystä on siellä 30 kaupunkia, joissa on enemmän kuin 100 t. asuk. kussakin. Niissä on tavallisesti paljon tehtaita ja työpajoja. Tärkeimmät merikaupungit ovat enimmästi jonkun virran varrella tai lahden rannalla,

jossa paremmin ovat suojassa meren nousu- ja laskuvettä vastaan. Valtakunnan tärkeimmät osat ja niiden kaupungit ovat seuraavat:

Englanti ynnä Wales.

Lontoo (London), molemmiin puolin Thames'ia. Valtakunnan pääkaupunki, suurin kaupunki maan päällä ja mailmankaupan pääpaikka. Äärettömän suuri tehdasliike. Ihmisvilinä kaduilla on sanomaton. Liike kaupungissa on niin suuri, ettei kaduissa enää ole kylliksi, vaan kaupungin lävitse kulkee rautatieverkko, osittain korkealla rakennusten kattojen yli, osittain syvällä maan sisässä, vieläpä virtojen pohjan alitsekin. Ilma on tavallisesti täynnä kivihiilisavua ja sumua, niin että usein täytyy keskellä päivääkin käyttää valkean valoa. Rakennukset eivät ole niin kauniita kuin monessa muussa suuressa kaupungissa. Thames-virrassa on monta suurta sulkulaitosta, jossa laivat lastiansa ottavat tai purkavat nousu- ja laskuveden vaikutuksilta suojeltuina. Kaupungin sisällä on monta isoa ja kaunista puistoa. 2 yliopistoa, mailman mainio museo sekä suuri paljous kaikenlaisia opistoja ja laitoksia. 4 $\frac{1}{2}$ milj. asuk. — **Hull**, Humberin varrella. Itämeren kaupan pääpaikka. — **Newcastle** (njukesl), tärkeä kivihiilien vientipaikka. — **Portsmouth** (portsmöt), Englannin kanavan varrella. Valtakunnan tärkein sotasatama. Luja linnoitus. — **Plymouth** (pliimöt), Englannin kanavan varrella. Sotasatama. Linnoitus. Sen edustalla on maankuulu *Eddystonen* (eddiston) valotorni, joka on rakennettu vedenalaiselle kalliolle meressä. — **Bristol** (bristl), lähellä Bristol-kanavaa. Suuri kauppa, varsinkin Välimeren rantamaissa. — **Liverpool** (liverpul), Irlannin-meren rannalla. Englannin ja Euroopan lähinnä suurin kauppakaupunki. Lähtöpaikka Amerikkaan. 500 t. asuk. — **Manchester** (mantshester), sisämaassa. Suurenmoinen pumpuliteollisuus. 500 t. asuk. Sen lähellä on monta muuta suurta kaupunkia, missä on samanlaisia tehtaita. — **Sheffield** (sheffild). Teräskalutehtaita. — **Birmingham** (börmingäm), teräs- ja messinkikalutehtaita. 500 t. asuk.

Skotlanti.

Edinburg (ednbor), lähellä Forth-vuonoa. Skotlannin pääkaupunki. Yliopisto. — **Glasgow** (glesgo), Clyden varrella. Skotlannin suurin kauppa- ja tehdaskaupunki. Yliopisto. 660 t. asuk.

Irlanti.

Dublin (döblin), Irlannin meren rannalla. Irlannin pääkaupunki. Tehtaita. — **Belfast**, Dublinin pohjoispuolella. Irlannin tärkein tehdas- ja merikaupunki.

Alusmaita. Englannilla on äärettömän suuria alusmaita kaikissa maanosissa. Tärkeimmät niistä ovat: suuri osa *Itä-Intiaa* Aasiassa, *Kapmaa* etelä-Afrikassa, *Austraalian manner* sekä *Kanada* pohjois-Amerikassa. Euroopassa on Englannilla *Gibraltarin* linnoitus Välimeren suulla sekä *Maltan saaret*, melkein keskellä mainittua mertä, y. m.

Yhteensä ovat kaikki nämä maat ainakin kaksi kertaa niin suuret kuin koko Eurooppa, ja niissä asuu noin 300 miljoonaa ihmistä.

Keski-Eurooppa.

Tämä osa muodostaa luontonsa puolesta erityisen maajakson, joka ulottuu Biskayan-lahdesta ja Englannin kanavasta lännessä Itä-Euroopan tasankoon ja Mustaan mereen idässä sekä Pohjanmerestä ja Itämerestä pohjoisessa Välimereen, Adrianmereen ja Tonavan eteläosaan etelässä. Pohjoisessa on se yhteydessä Jyllannin niemimaan ja etelässä etelä-Euroopan kolmen niemimaan kanssa.

Pinta. Keski-Euroopan pohjoinen rantamaa on Itä-Euroopan tasangon jatkona sekä on ylimalkaan matalaa ja lakeata. Rantamaan länsiosassa on vaihetellen tasankoja ja kukkuloita. Sisämaahan päin kohoaa maa kohoamistaan. Keski-Euroopan sisimmäisessä osassa on enimmästi ylänkömaita, jotka kulkevat suuressa kaaressa Välimeren rannalta lähelle Mustaa mertä. Keski-

Euroopan itäosassa on suuri ja matala tasanko, *Unkarin tasanko*, jota vuoret joka taholta ympäröivät. Unkarin tasangosta kaakkoon päin huomataan *Rumanian tasanko*. Sisäpuolella sitä kaartaa, jonka keski-Euroopan ylänkömaat muodostavat, kohoavat Euroopan korkeimmat tunturit, *Alpit*, jotka myöskin kulkevat kaaressa Välimeren rannalta Unkarin tasangolle. Alpeja eroittavat monet laaksot ja tasangot keski-Euroopan vuorista. Tämän perusteella voipi keski-Euroopan pinnan suhteen jakaa kolmeen eri alaan, nimittäin: 1) **Alangot**, 2) **Keski-Euroopan ylängöt** ja 3) **Alpit**.

1. **Keski-Euroopan alangot.** A) **Rantamaalla** pohjoisessa on laajoja hietanummmia ja useita pieniä järviä. Länsiosassa Biskayan-lahden rannoilla, löytyy myöskin hedelmättömiä hietanummmia. Muuten on koko tällä tasangolla enimmästi hedelmällisiä, hyvin viljeltyjä alueita, jotka paikoittain ovat hyvin tiheästi asuttuja, etenkin siellä, missä kivihiiliä löytyy, joilla tienoilla siitä syystä harjoitetaan teollisuutta.

B) **Unkarin tasangon** jakaa harjanne, jonka nimenä on *Bakony-metsä* (bakonj) ja joka kulkee koillisesta lounaaseen päin, kahteen osaan: **Ylä- ja Ala-Unkarin tasankoon**. Näistä on edellinen hyvin hedelmällinen, mutta jälkimäisellä on suureksi osaksi aavoja, epätasaisia aroja. Siellä on vaihetellen laihoja laitumia, paljaita hietanummmia ja suuria suomaita, jotka ulottuvat niin kauas kuin silmä kantaa.

C) **Rumanian tasanko** on osaksi hyvin viljava, osaksi on siellä myös aroja ja suomaita.

2. **Keski-Euroopan ylängöt** voidaan jakaa kolmeen osaan: A) **Itä-Ranskan ylänkömaa** lännessä, B) **Etelä-Saksan ylänkö** keskessä ja C) **Karpatit** idässä.

A) **Itä-Ranskan ylänkömaan** erottaa idässä olevista Alpeista *Rhône-laakso* (roon-). Ylänköön kuuluu useita keskenään yhteydessä olevia harjanteita ja ylätasankoja, jotka jyrkästi kohoavat idässä, mutta lännessä vähitellen viettävät alankomaahan päin. Kauempana etelässä kulkevat jylhät, hedelmättömät **Sevennit**. Keskellä itä-Ranskan ylänköä on useita vuoria, jotka ennen suit-

suivat tulta, sekä toisia, joiden rinteille on istutettu kau-
niita viinitarhoja. Kauempana pohjoisessa on tämä ylä-
kömaa yhteydessä etelä-Saksan ylänkömaan kanssa.

B) **Etelä-Saksan ylänkö** on Alppien pohjoispuolella. Siinä kohoaa kaksi vuoriryhmää: **Böhmin vuoret** idässä ja **Rheinin liuskavuoret** lännessä. Böhmin vuoret lähte-
vät **Fichtelgebirgen** isosta vuorensolmusta moneen suun-
taan: koilliseen **Erzgebirge**, kaakkoon **Böhmerwald** (böömervalt). Nämä sekä **Riesengebirge** (riisen-), **Sudetit** ja **Mährin** (määrin) vuoret ympäröivät **Böhmin** (böömin) **pen-germaata**. Fichtelgebirgestä lähtee näitä paitsi luoteeseen päin **Thüringerwald** (tyyringervalt). Tämän metsäisen harjanteen pohjoispuolella kohoaa alankomaalla **Harz** niminen suuri vuori. — Rhein liuskavuoriin, jotka ovat muodostuneet pehmeimmistä kivilajeista, kuuluvat etupäässä **Vogesit** länsipuolella ja **Schwarzwald** (schvartsvalt) itäpuolella *Rhein-laaksoa*. Tämän laakson eteläpuolella kohoavat **Sveitsiläiset Jurá** (sijyaa) **vuoret**.

C) **Karpatit** ovat ikäänkuin jatkona alpeille, joista *Tonavan laakso* ja *Unkarin tasanko* ne crottavat. Karpa-teissa herättää huomiota niiden jylhä tunturiluonto sekä suuret metsät. Myös on siellä löydetty paljon kalliita metalleja. Kaakossa ovat Karpatit yhteydessä korkeiden **Transsilvanian alppien** kanssa, jotka osaksi ympäröivät **Siebenbürgin** (siibenbyrgin) **ylänköä** idässä sekä etelämpänä yhtyvät Balkanin niemimaan vuoriin.

3. Alpit, Euroopan korkeimmat vuorenharjant et, kulkevat suurena kaarena Välimerestä etelässä koilliseen ja itään päin. Alpit ovat Välimeren raanikoilla yhteydessä Italian niemimaan vuorten kanssa. Alppeja rajoittavat etelässä *Lombardian tasanko*, lännessä *Rhône-laakso*, pohjoisessa *Sveitsin* ja *etelä-Saksan ylätasanko* sekä koillisessa ja idässä *Tonavan laakso* ja *Unkarin tasanko*. Alpit jaetaan tavallisesti kolmeen pääryhmään: 1) **Länsi-Alpit** Välimerestä *Mont Blanc*'iin (mongblang), joka on Euroopan korkein vuorensolmu, 4,800 m; 2) **Keski-Alpit** *Mont Blanc*'ista *Ortler*'iin; 3) **Itä-Alpit** *Ortler*ista *Tonavan laaksoon* ja *Unkarin tasankoon*.

Etäältä näyttävät Alpit pilvenkorkuiselta vuorenharjanteelta, jossa on teräviä huippuja. Lähemmäksi tultua

huomaa, etteivät ne olekkaan yhtenä ainoana tunturina, vaan että niissä on monta mahtavaa vuorensolmua ja eri jaksoa, joita syvät, virralliset laaksot ja matalammat syvennykset, eli n. k. solat toisistaan erottavat.

Alppilaaksoissa on suloinen ilmanala ja rehevä kasvillisuus. Sekä siellä että tunturien alemmilla rinteillä kasvaa monenlaisia lehtipuita ja muita kasveja. Ylempänä alkaa havupuiden alue. Vielä korkeammalla on laitumia ja tunturiniittyjä, mutta ylinnä Alppien harjanteilla ovat jylhät, tunturit aivan autioina taikka ikuisen lumen ja jään (jäätikkojen) peittäminä.

Alppimaisema.

Järviä ja virtoja. Keski-Euroopassa on ainoastaan muutamia mainittavia järviä. Ne ovat enimmäkseen alppimaissa. Suurimmat näistä ovat **Boden-järvi** (buuden-) ja **Genève-järvi** (sjeneev-), mutta niitä paitsi on tunturiseuduilla monta pienempää, varsin kaunista alppijärveä.

Alpeilta ja niitä ympäröiviltä ylänkömailta virtaa monta tärkeätä virtaa. Ne uurtavat tiensä monissa mutkissa ja eri suuntiin ympärillä oleviin meriin, osottaen joka paikassa sitä suuntaa, johon maa viettää.

Itämereen juoksevat:

Weiksel, joka alkaa Karpateilta ja juoksussaan muodostaa ikäänkuin latinalaisen S:n. — **Oder**, Sudeteilta.

Pohjanmereen juoksevat:

Elbe, Riesengebirgen etelärinteeltä. — **Weser**, syntynyt kahden pienemmän, Thüringerwaldilta alkavan virran yhtymisestä. — **Rhein**, joka alkaa keski-Alpeilta, *Gotthardin* pohjoiselta rinteeltä. Se virtaa ensin pohjoiseen päin Boden-järveen, kääntyy sitten länteen, tekee jyrkän mutkan pohjoiseen päin ja virtaa hedelmällisen *Rhein-laakson* läpi, jonka pohjoisosassa siihen yhtyy lisäjoki **Main** idästä. Sitten kääntyy Rhein luoteeseen päin, saapuu alankomaalle ja laskee monella suuhaaralla mereen. — **Maas** ja **Schelde**, Ranskan ylängöltä. Laskukohdallaan muodostavat nämä virrat sekä Rhein suuhaarat suurenmoisen deltamaa.

Englannin kanavaan laskee:

Seine (seen) Ranskan ylänkömaalta.

Biskayan-lahteen laskevat:

Loire (loaar), Sevenneiltä ja **Garonne** (garon), Pyreneiltä.

Välimereen laskevat:

Rhône (roon), Gotthardilta Alpeilla. Rhône virtaa ensin länteen päin *Genève-järveen*, juoksee sitten lounaaseen ja kääntyy äkkiä etelään päin. Tässä siihen yhtyy lisäjoki **Saône** (soon). Sitten virtaa Rhône rehottavan hedelmällisen *Rhône-laakson* kautta Välimereen.

Mustaan mereen juoksevat:

Tonava, Euroopan lähinnä suurin virta. Se alkaa Schwarzwaldilta ja virtaa pääasiallisesti itään päin *Bakony-metsään* asti, jonka koillispuolella se kääntyy etelään päin, kulkien ala-Unkarin tasangon lävitse. Siellä siihen yhtyy kolme suurta lisäjokea, nimittäin **Theiss** pohjoisesta ja **Drave** sekä **Save** luoteesta. Sen perästä virtaa Tonava Rumanian hedelmällisen tasangon läpi ja laskee sitten monella suuhaaralla Mustaan mereen.

Kaikilla näillä virroilla on useita isompia ja pienempiä lisäjokia, jotka lisäävät niiden veden paljoutta. Sekä päävirrat että niiden lisäjoet ovat useissa paikoin laivakululle sopivia, varsinkin alangoilla ja siellä täällä

ylänkömaallakin. Useissa paikoin ovat nämä virrat yhdistetyt toisiinsa kanavilla ja muodostavat siten tärkeitä kulkuväyliä keskusliikkeelle näissä keski-Euroopan osissa.

Ilmanala keski-Euroopan pohjoisella ja läntisellä alangolla on suuressa määrässä meren vaikutuksen alainen. Siellä on siitä syystä rannikkoilmasto, lauhkeat talvet ja kohtuullisen lämpimät kesät, melkein alituiset merituulet ja parahultanen sateen määrä. Keski-Euroopan eteläisissä osissa, esim. Alppiseuduilla ja Unkarin tasangolla on täydellinen mannermaan ilmanala, kylmät talvet ja kuumat kesät. Ylätuntureilla, missä pilvet tiivistyvät suuressa määrässä, sataa paljon vettä ja lunta, kun sitä vastoin laajat alat Unkarin tasankoa useimmiten kärsivät kuivuutta. Välimeren rannikoilla on ilmanala erittäin lauhkea ja suloinen ja paikoin hyvin terveellinenkin.

Kasvi- ja eläinkunta. Keski-Euroopassa huomataan osaksi samanlaisia metsäpuita ja myöskin viljalajeja kuin meilläkin. Etelä-Saksan ylänkömaan vuoriseuduissa sekä Alpeilla ja Karpateilla on melkoisia kuusimetsiä, mutta ei juuri ollenkaan mäntyä. Pohjoisella ja läntisellä alankomaalla ei ylipäättään ole metsiä. Viime aikoina on kuitenkin ruvettu istuttamaan mäntyjä näiden seutujen suurille hietanummille. Lehtipuista ovat pyökki ja tammi tavallisimmat koko keski-Euroopassa. Etelämpänä tulee näiden lisäksi kastanja. Tavallisimmat viljalajit ovat vehnä ja maissi. Erittäin tärkeä on viiniköynnös, jota viljellään sangen paljon etelä- ja itä-Ranskassa, etelä-Saksan virtalaaksoissa ja Unkarissa. Välimeren rannoilla menestyvät etelämaiden hedelmät erittäin hyvin, esim. appelsiinit, sitruunat, viikunat, mantelit, öljypuun hedelmät y. m.

Eläimet ovat ylimalkaan samat kuin meillä. Tunturiseuduilla pidetään kuitenkin enemmän vuohia kuin meidän maassa. Kotieläimien lisäksi tulee Välimeren rannoilla aasi, jota käytetään sekä kanto- että ratsueläimenä. Metsänotuksista Saksan pyökkimetsissä ovat huomattavat saksanhirvi ja metsävuohi. Unkarin eteläisillä

aroilla kuljeskelee puhvelihärkä ja Alppiseuduilla kiipeilee arka kemssi eli vuorivuohi.

Kansoja ja valtakuntia. Keski-Euroopassa on monta eri kansaa, jotka asuvat 8:ssa valtakunnassa, nimitäin 4:ssä pienemmässä kuningaskunnassa: Tanska, Hollanti, Belgia ja Rumania; 2:ssa isossa keisarikunnassa: Saksa ja Itävalta-Unkari sekä 2:ssa tasavallassa: Ranska ja Sveitsi.

TANSKA.

(Kuningaskunta.)

(38 t. □ km. Noin $\frac{1}{10}$ Suomen alasta $2\frac{1}{4}$ milj. asuk.; 57 asuk. □ km:llä.)

Rajat. Katso kartasta! — Tanskaan kuuluu pohjoinen osa **Jyllannin** niemimaata sekä monta suurempaa ja pienempää saarta, joista tärkeimmät ovat: **Seelanti, Fyen, Langelanti, Lälanti** ja **Falster** Kattegatin ja Itämeren välillä, sekä **Bornholm** Itämeressä.

Tanskan valtakunta oli ennen paljoa suurempi kuin nyt. Ennen vuotta 1814 oli Norja yhdistetty Tanskaan ja vuoteen 1864 omisti Tanska Jyllannin eteläosan (*Schleswig-Holsteinin*), joka nyt kuuluu Saksaan.

Luonto. Rannikot ovat yleensä matalat, varsinkin Jyllannin länsipuolella, jossa meren aallot ovat muodostaneet joukon hietasärkkiä ja riuttoja, jotka ovat laivakululle sangen vaarallisia. Jyllannin pohjoisosan poikki kulkee pitkä ja matala **Lim-vuono**. Tanska on enimmäkseen lakeata alankoa ilman suurempia vuoria. Suurin osa Tanskaa on hedelmällistä ja hyvin viljeltyä. Siellä nähdään kaupunkeja, kyliä ja maatiloja toinen toisensa lähellä viljavien peltojen, vihertävien niittyjen ja lehevien lehtimetsien välissä. Ainoastaan Jyllannin länsiosassa löytyy laajoja, hedelmättömiä hietanummiä. Järvet ja joet ovat pieniä. Ilmanala on niin lauhkeata, että satamat ja salmet harvoin jäätyvät. Sentähden harjoitetaan-

kin laivakulkua vuoden pitkään. Kasvi- ja eläinkunta on melkein samanlainen kuin etelä-Ruotsissa.

Asukkaat ovat *tanskalaisia*, jotka kuuluvat samaan kansakuntaan kuin ruotsalaiset ja norjalaiset. Uskonto on luterilainen. *Kansan sivistys* on sangen hyvällä kannalla. Korkeampaa sivistystä varten on myöskin tarpeellisia oppilaitoksia.

Elinkeinot. Tärkeimmät elinkeinot ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Noin neljä viidettä osaa valtakunnan maasta on peltoina ja niittyinä. Siitä syystä voidaan viedä muille maille paljon karjaa, voita ja muita karjanhoidon tuotteita. *Kauppa* on myöskin melkoinen, ja rautateitä löytyy noin 2,000 km. *Kalastusta* harjoitetaan melkoisesti pitkin rantoja, mutta *tehdasliike* on sitä vastoin vähäpätöinen. *Raha* on samanlaista kuin Ruotsissa ja Norjassa.

Hallitus ja puolustus. Maata hallitsee *kuningas*, ja Tanska on samoin kuin Norjakin, jaettu amteihin ja hiippakuntiin. Valtiopäivät ovat jaetut kahteen kamariin. Maan puolustukseksi vallitsee yleinen asevelvollisuus.

Kaupunkeja. **Köpenhamina**, Juutinrauman rannalla. Pääkaupunki. Sotalaivaston asema. Yliopisto ja paljon kouluja. Suuri kauppa ja merenkulku. Monta tehdasta. 320 t. asuk. — **Helsingör**, Juutinrauman kaapeimmalla kohdalla. Sen ohi purjehtii usein monta sataa laivaa päivässä. — **Odense**, Fyenillä. Tanskan vanhimpia kaupunkeja. — **Århus** (oorhuus), Jyllannin länsirannalla. Lähinnä suurin kaupunki valtakunnassa.

Alusmaita. Tanskaan kuuluvat Atlantinmeren pohjoisosassa olevat *Fär-saaret* ja *Islanti*, jotka luetaan Eurooppaan, sekä *Grönlandi* ja muutamia pieniä saaria Amerikassa.

Fär-saaret Atlantinmeressä ovat enimmäkseen korkeita kallioita ilman puita ja pensaita. Asujamet elävät lampaanhoidolla ja kalastuksella sekä linnunpyynnillä. Ilmanala on niin lauhkeata, että lampaat vuoden pitkään voivat käydä laitumella vuorilla.

Islanti, kaukana pohjoisessa Atlantinmeressä, on melkein 3 kertaa niin suuri kuin Tanska, mutta siellä on ainoastaan noin 70 t. asukasta. Se on tunturimaa, jossa on suuria lumialoja. Saarella on monta tulta suitsevaa vuorta, joista *Hekla* on enimmästi tunnettu. Siellä on myöskin kuumia lähteitä, esim. *Geysir*, josta suihkuu kuumaa vettä yhtä korkealle kuin korkeimmat kivi-

rakennukset. Meressä, varsinkin pohjoisrannikolla, nähdään usein suuria jäävuoria. Ne tuovat paljon kylmää ja estävätkin joskus pääsyn satamiin. Usein riehuu myöskin näillä seuduin kovia myrskyjä. Metsiä ei ole; polttoaineena käytetään puita, joita meren laineet heittävät rannikoille. Maanviljelys on aivan vähäpätöinen. Ainoastaan hiukan perunoita ja nauriita viljellään muutamilla rannikoilla. Asukkaat elävät pääasiallisesti karjanhoidolla (hevosia ja lampaita) sekä kalastuksella ja linnunpyynnillä.

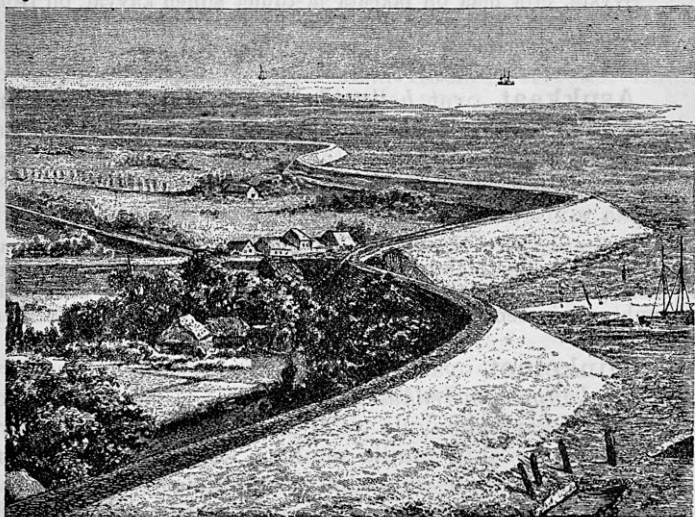
Islantilaisten esi-isät olivat norjalaisia, jotka entisaikoina muuttivat tälle saarelle. He lukevat mielellään hyödyllisiä kirjoja ja sanomalehtiä, ja ovatkin siitä syystä hyvin sivistyneitä. Islanninkieli on muinais-skandinavilainen kieli.

HOLLANTI eli ALANKOMAA.

(Kuningaskunta.)

(33 t. □ km. $\frac{1}{11}$ Suomen alasta. $4\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 140 asuk. □ km:llä.)

Asema. Hollanti on Pohjanmeren rannalla. Rajat nähdään kartasta.

Rantapatamoja Hollannissa.

Luonto. Pohjanmerestä pistää maahan leveä lahti **Zuiderzee** (söidersee), joka on aivan matala. Pitkin maan pohjoisrannikkoa on joukko hietasärkkiä ja matalia saaria, joita kutsutaan **Friesien** (friissien) **saariksi**. Maan lounaisosassa muodostavat *Rhein*, *Maas* ja *Schelde* laajan deltamaan. Paikoittain on maa matalammalla meren pintaa, ja siitä syystä täytyy sitä suojella meren tulvia vastaan suurilla ja lujilla rantapatamoilla. Kuitenkin on joskus tapahtunut, että vesi on uurtanut itsellensä tien näiden patamojen lävitse ja tulvannut maahan. Niinpä Zuiderzee on syntynyt. Patamojen sisäpuolella on hedelmällistä marskimaata, jossa kasvaa hyvin heinää. Suuri osa maata on viljavina peltoina ja ihanina kasvitarhoina. Paikoittain on maassa kuitenkin sammalsoita ja hietanummia. Vuoria ja metsiä sitä vastoin ei löydy.

Marskimaa on rehottavaa, mutta vesiperäistä, jonka tähden sitä enimmästi käytetään karjanhoitoa varten. Pelto- ja ryyti- maaksi sopivat ainoastaan kuivimmat osat. Marskimaa on tasaista ja niin matalaa, että sitä täytyy suojella varustuksilla meren tulvia vastaan.

Syystä, että maa on lakeata ja tuulet siihen käyvät, on Hollannissa erittäin paljon tuulimyllyn tapaisia rakennuksia, joita käytetään pumppuamaan vettä pois syvimmistä paikoista, sahamaan lautoja, jauhamaan viljaa y. m. s.

Asukkaat ovat *hollantilaisia*. Heidän kielensä on saksankielen sukua. Pohjoispuolella maata tunnustaa kansa reformeerattua oppia, eteläosassa on se katolinkoista. Kansanvalistus on hyvällä kannalla. Korkeampaa sivistystä varten löytyy monta yliopistoa.

Hollantilaiset ovat ahkeraa ja uutteraa kansaa. He ovat vakavia ja kunnollisia ihmisiä sekä elämäntapainsa puolesta yksinkertaisia ja vilpittömiä. Heidän asunnoissaan vallitsee erinomainen puhtaus, ja sen lisäksi he usein koristavat asuntojaan kukilla ja kasveilla.

Elinkeinot ovat pääasiallisesti *karjanhoito, puutarhanhoito, kauppa, merenkulku ja kalastus*. Useimmat asukkaat elävät karjanhoidolla. Paljon voita, juustoa ja karjaa viedään myöskin muille maille. Kasvitarhanhoito on useissa paikoin niin suurenmoinen, että se ottaa laajat alat valtaansa. Muille maille viedään paljon kukkassipuleja. Kauppa ja merenkulku ovat lähinnä karjanhoitoa

tärkeimmät elinkeinot ja niitä edistävät lukuisat kanavat ja rautatiet, joita viimeksi mainituista on noin 2,800 km. Yhteen aikaan olivat hollantilaiset mailman etevin kauppakansa, ja niistä ajoista on heillä vielä isoja siirtomaita muissa maanosissa. Niistä he tuovat paljon tavaroita, niinkuin kahvia, sokeria, tupakkaa ja höysteitä, joista myyvät suuren osan muille kansoille. Kalastus on tärkeä elinkeino rantamaan asukkaille. Enimmästi harjoitetaan sillin pyyntiä („Hollannin sillejä“). *Raha*: 1 gulden = 100 cents'iä (= Smk. 2: 09).

Hallitus ja puolustus Hollanti on *kuningaskunta*, joka hallinnon suhteen on jaettu maakuntiin. Valtio-päivät ovat jaetut kahteen kamariin. Armeijaan, joka on pieni, kuuluu asevelvollista väkeä ja palkattuja sotamiehiä. Sotalaivasto löytyy myöskin.

Kaupunkeja. **Amsterdam**, Zuiderzeen rannalla. Maan etevin kauppakaupunki. Suurenmoinen kahvin- ja tupakan kauppa. Kaupungin lävitse kulkee paljon kanavia. Huoneet ovat rakennetut maahan lyödyille paaluille. Kaupunki on rämeiselle paikalle rakennettu, mutta kaikkialla vallitsee erinomainen puhtaus. 440 t. asuk. — **Haag**, lähellä Pohjanmerta. Täällä asuu kuningas. Ko-measti rakennettu. — **Rotterdam**, Rheinin varrella. Suuri kauppa. Laivakulkua Rheinillä. 220 t. asuk.

Alusmaita. Vanhastaan on Hollannilla melkoisia alusmaita *Itä-Intiassa, Amerikassa ja Austraaliassa* Nämä alusmaat ovat yhteensä 60 kertaa suuremmat kuin Hollanti ja niissä on 7 kertaa enemmän asukkaita kuin itse emämaassa.

BELGIA.

(Kuningaskunta.)

(30 t. □ km. $\frac{1}{12}$ Suomesta. 6 milj. asuk.; 210 asuk. □ km:llä.)

Asema. Belgia on Pohjanmeren rannalla, Hollannista etelään päin. Rannikko on lyhyt. Rajat nähdään kartasta.

Luonto ja ilmanala. Suurin osa maata on *alankoa* niinkuin Hollantikin. Ainoastaan kaakossa on *vuoria*, joista saadaan paljon kivihiiliä ja rautaa. Maan lävitse juoksevat *Maas* ja *Schelde*. Ilmanala on lauhkeata ja kosteata.

Asukkaat. Maa on tiheimmin asuttuja Euroopassa. Alangon asukkaat pohjoisessa ovat *flaamilaisia*, joiden kieli on saksankielen kaltaista. Kaakkoisessa vuorimaassa asuu *vallooneja*, jotka puhuvat ranskankieltä. — Uskonto on katolinen. Suuri osa asukkaita elää tietämättömyydessä ja köyhyyydessä, vaikkei maa muutoin ole köyhä. Rikkaammat asujamet ovat yleensä sangen sivistyneitä.

Elinkeinot. Alangolla harjoitetaan *maanviljelystä* erittäin taitavasti. Kuitenkin täytyy tuoda paljon viljaa muista maista, koska maa on niin tiheästi asuttua. Vuoriseuduilla harjoitetaan paljon *vuorityötä*, ja Belgian *teollisuus* on etevimpiä Euroopassa. Varsinkin valmistetaan verkkaa ja pumpulikankaita, pitsejä, mattoja, metallitavaroita ja lasia. *Kauppa* on myöskin melkoinen. *Keskusliikettä* edistävät monet rautatiet (4,500 km) ja useat kanavat, jotka yhdistävät virrat toisiinsa ja Pohjanmereen. *Raha*: 1 franc (frang) = 100 centimia (sangtiimia) = 1 Smk. (Samoin kuin Ranskassa.)

Hallitus. Belgiata hallitsee *kuningas*. Hallinnon suhteen on maa jaettu maakuntiin. Valtiokokous on jaettu kahteen kamariin.

Belgia on ainoastaan vuodesta 1830 ollut itsenäinen valtakunta. Sitä ennen se oli Hollannin vallan alainen. Suurivallat ovat vakuuttaneet sille rauhaa, ellei se itse sekaannu sotaan, ja siitä syystä sillä ei ole mitään sotalaivastoa, vaan ainoastaan vähäpätöinen sotajoukko järjestyksen ylläpitämistä varten.

Kaupunkoja. **Brüssel** (bryssel), melkein keskellä maata. Pääkaupunki. Melkoinen kauppa ja tehdasliike. Kaunis asema. 180 t. asuk. — **Antwerpen**, Schelden varrella. Melkoinen kauppa ja merenkulku. Lujasti varustettu. 240 t. asuk. — **Gent**, Schelden varrella. Tehdaskaupunki. Suuri kukkasviljelys. Ennen mahtava kaupunki, joka saattoi käydä sotaa Ranskan kuninkaitakin vastaan. — **Lüttich** (lyttik), Maas'in varrella. Kauniilla paikalla. Suuria asetehtaita, Kivihiilikauppaa. Yliopisto.

SAKSA.

(Keisarin hallitsema liittovaltio.)

(540 t. □ km. Lähes $11\frac{1}{2}$ kertaa Suomi. 50 milj. asuk.;
91 asuk. □ km:llä.)

Rajat. Katso kartasta!

Luonto. Rannikot ovat enimmästi matalat. Pohjanmeressä huomataan pitkin rannikkoa joukko hietasärkkiä ja matalia saaria, joita meren aallot ovat syösseet kokoon. Pohjanmeressä nousu- ja laskuveden liike on suurempi kuin Itämeressä, jossa sitä tuskin huomaakaan. Pohjanmeren rantamaa on suureksi osaksi marskia. Muuten pohjoinen osa Saksaa on aukeata alankoa, joka enimmäkseen on hedelmällistä, mutta jossa paikoittain myöskin on hedelmättömiä hietanummia. Maan keski- ja eteläosan täyttävät *etelä-Saksan ylänkö* ja sen vuoret. (Katso keski-Eurooppaa!) Saksan tärkeimmät virrat ovat *Rhein, Weser, Elbe, Weiksel* ja *Tonava*, joilla kaikilla on joukko isompia ja vähempiä lisäjokia sekä ovat tärkeät laivakululle maassa.

Asukkaat ovat enimmäkseen *saksalaisia*. Rajatie-noilla asuu myöskin vähäinen osa muita kansalaisia, siellä täällä *juutalaisiakin*. Pohjoispuolella maata ovat asukkaat enimmäkseen *luterilaisia*. — Tieteet ja taiteet ovat Saksassa sangen korkealla kannalla. Ei missään maassa koko maan päällä ole niin paljon kouluja ja kaikenlaisia oppilaitoksia, eikä missään löydy niin paljon tiedemiehiä, oppineita ja taiteilijoita kuin Saksassa. Kansanvalistus on myöskin aivan hyvä, varsinkin niissä osissa maata, joissa uskonto on luterilainen (tai protestanttinen).

Saksalaiset ovat ahkeraa ja säästäväistä kansaa, mutta laa-at alat heidän maastaan ovat melkein hedelmättömiä, ja sitä paitsi rasittavat suuret verot ja raskas sotapalvelus kansaa. Siitä syystä on varsinkin köyhän kansan siellä vaikea tulla toimeen, vaikka kaikki elinkeinot ovat suuresti kehittyneet, ja senpä tähden lähteenkin tuhansittain saksalaisia joka vuosi muille maille elatustansa hankkimaan.

Elinkeinot. Pääelinkeinot ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Niiden lisäksi tulevat *vuorityö, teollisuus* ja

kauppa. Tärkeä on myöskin *viiniköynnösten viljelys* keski- ja etelä-Saksan lämpimissä laaksoissa. — Vuorityö tuottaa paljon metalleja, enimmästi rautaa, mutta myöskin vaskea, hopeata, lyijyä ja sinkkiä sekä sitä paitsi kivihiiliä ja suoloja. Teollisuus on Saksassa sangen korkealla kannalla, varsinkin niissä seuduissa, joissa saadaan rautaa ja kivihiiliä, niinkuin muutamissa paikoissa Rheinin tienoilla ja Böhmin vuorten ympäristöllä. Siellä valmistetaan paljon rauta- ja teräskaluja, monenlaisia kankaita y. m. Saksan kauppa on melkoinen sekä omassa maassa että sen ulkopuolellakin. Vientitavaroita ovat teollisuustuotteet; tuontitavaroita vilja, siirtomaantavarat ja raaka-aineet. Sisämaan kauppaa sekä keskusliikettä edistävät virrat ja kanavat sekä monet rautatiet (45,000 km), jotka risteilevät maata kaikissa suunnissa. Saksalaisia matkakauppiaita tapaa muissa maissa melkein kaikkialla maan päällä, ja Saksan teoksia näkee tarjottavan myytäväksi joka maassa. *Maan raha* on Riksinmarkka = 100 pfennigiä (= Smk. 1: 24).

Viiniköynnöksiä viljellään tavallisesti vuorten päivänpuolisilla rinteillä tai korkeilla kunnilla (viinimäillä), Kun rypäleet ovat kypsyneet, kootaan ne, jonka jälkeen mehu niistä puristetaan ulos. Tämä mehu saapi sitten jonkun aikaa käydä ja muuttuu sen kautta viiniksi. Viini on väriltään ja maultaan erilaista sen mukaan, missä rypäleet ovat kasvaneet ja millä tavalla viini on valmistettu. Rheinin tienoilla valmistetaan paljon viiniä, josta suuri osa vieetään ulkomaille. Näissä seuduissa ovat viini ja viinirypäleet paljoa halvempia kuin meillä, ja siellä voivat köyhemmätkin ihmiset toisinaan juoda viiniä. Yleisin juoma Saksassa on kuitenkin olut, jota siellä juodaan sangen paljon.

Saksalaisilla on suuret tulot monista lämpimistä lähteistä, joiden vesi käytetään lääkkeenä. Tässä suhteessa tunnetut ovat *Aachen*, *Ems*, *Wiesbaden* y. m., joissa joka vuosi käy tuhansittain muukalaisia eri maista.

Valtiot. Saksan valtakuntaan kuuluu 25 eri valtiota ja 1 valloitettu valtiomaa, jotka kaikki ovat yhdistyneet *valtioliitoksi* voidaksensa sen kautta paremmin seisoa ulkovihollisia vastaan. Etevimmit näistä valtioista ovat: **Preussi** (pröissi), johon yksinään kuuluu kaksi kolmatta osaa koko Saksasta, sekä **Sachsi** (saksi), **Bayeri** (baijeri), **Württemberg** (wyrtemberg), **Mecklenburg**, **Oldenburg**, **Hessi**, **Badi** (baadi), **Elsass-Lothringi**, vapaat kau-

pungit **Lübeck** (lyybek), **Hamburg** ja **Bremi**. Muut valtiot ovat ainoastaan vähäpätöisiä pikkuvaltoja.

Hallitus ja puolustus. Preussin kuningas on Saksan keisari. Valtakunnan korkein virkamies on *valtiokansleri*. Valtakunnan yhteisten asioiden käsitteleminen on toimenä *liittoneuvostolla*, johon eri valtioiden hallitukset lähettävät edustajansa, sekä *valtiopäivillä*, johon kansa valitsee edusmiehensä koko valtakunnasta. Sitä vastoin on jokaisella valtiolla yksityisissä asioissaan oma hallituksensa ja omat valtiopäivänsä. — Saksan valtakunta on Euroopan suurivaltoja.

Saksan sotajoukko on parahiten harjoitettua, ja sitä johdetaan paremmin kuin muita sotajoukkoja koko mailmassa. Se perustuu yleiseen asevelvollisuuteen. Jokaisen saksalaisen miehen täytyy tavallisesti palvella sotamiehenä kolme vuotta elämästään rauhan aikana ja sen lisäksi vielä, jos sota syttyy, olla valmiina rupeamaan sotapalvelukseen seitsemäksi vuodeksi. Saksan sotalaivastoa voittavat vaan Englannin ja Ranskan laivastot.

Preussin kuningaskunta.

(350 t. □ km. Vähän pienempi Suomea. 30 milj asuk.;
86 asuk. □ km:llä.)

Valtakuntaan kuuluu suurin osa pohjois-Saksaa. Preussi on suurin valtio Saksan liitossa.

Berlin, melkein keskellä maata. Valtakunnan pääkaupunki ja suuruudeltaan kolmas Euroopan isoista kaupungeista. Saksan keisarin asunto ja valtiopäivien kokouspaikka. Kuuluisa yliopisto ja monta suurenmoista tiede- ja taidelaitosta. Melkoinen kauppa ja tehdasliike. Kauniisti rakennettu. 1 milj. 700 t. asuk. — **Magdeburg**, Elben keskivarrella. Luja linnoitus. Suuria sokeritehtaita. — **Frankfurt am Main**, lähellä Mainin laskua Rheiniin. Tärkeä kauppakaupunki, jossa rikkaat rahamiehet toimittavat raha-asioitaan yli koko mailman. — **Köln**, Rheinin varrella. Luja linnoitus. Kuuluisa tuomiokirkko, jonka torni on korkeimpia mailmassa (160 m). Täällä valmistetaan hyvähajuisia lemuvesiä. — **Düsseldorf**, Rheinin varrella. Suuria tehtaita. Kuuluisa maalariakatemia. —

Elberfeld ja **Barmi**, Rheinin itäpuolella. Melkein yhteen rakennetut. Suuri kangasteollisuus. — **Breslau**, Oderin varrella. Yliopisto. Suuri kauppaja- ja tehdasliike. Villamarkkinoita. 340 t. asuk. — **Königsberg**, lähellä Itämerä. Luja linnoitus. Preussin kuninkaiden ruunauskaupunki. Yliopisto. — **Danzig**, Itämeren rannalla. Luja linnoitus. Suuri kauppaliike. Paljon vanhanaikuisia rakennuksia. — **Stettin**, Oderin varrella. Tärkeä merikaupunki. Suuria laivavarveja. — **Altona**, Elben varrella. Rakennettu yhteen Hamburgin kanssa. Kauppaja- ja tehdaskaupunki. — **Kiel** (kiil), Itämeren rannalla, lujasti linnoitettu sotasatama. Yliopisto.

Sachsin kuningaskunta.

(Noin $\frac{1}{25}$ Suomen alasta. $3\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 235 asuk. □ km:llä.)

Tämä maa on Erzgebirgen pohjoisrinteellä. Se on Euroopan enimmästi teollisuutta harjoittavia ja tiheimmästi asuttuja maita.

Dresden, Elben varrella. Sachsin pääkaupunki. Kaunis asema. Kuuluu kokoelma maalauksia. 290 t. asuk. — **Leipzig**, Elben lisäjoen varrella. Suuri tehdasliike. Suuria markkinoita, jotka kestävät monta viikkoa. Leipzigissa ovat mailman suurimmat kirjapainot ja täällä harjoitetaan tavattoman suurta kirjakauppaa. Yliopisto. Täällä on Saksan valtakunnan korkein tuomioistuin. 360 t. asuk. — **Chemnitz**, (kemnits), sisämaassa. Suuria pumputi- ja muita tehtaita.

Pohjois-Saksan pikkuvaltiot.

Näistä ovat **Mecklenburg**, Itämeren rannalla. ja **Oldenburg**, Pohjanmeren rannalla suurimmat. Niissä on ainoastaan pienempiä kaupunkeja.

Bayerin kuningaskunta.

(Noin $\frac{1}{5}$ Suomen alasta. $5\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

Löytyy etelä-Saksan ylänkömaalla. Sen lävitse juoksee Tonava.

München (mynhjen), Tonavan lisäjoen varrella. Bayerin pääkaupunki. Joukko komeita ja monenlaatuista rakennuksia. Yliopisto ja taideakatemia. Suuria taidekokoelmia. Paljon oluttehtaita. 350 t. asuk. — **Nürnberg** (nyyrnberg), Tonavan pohjoispuolella. Tehdaskaupunki, jossa varsinkin valmistetaan paljon leikkikaluja. Kaupunki on hyvin vanhanaikuisen näköinen.

Württembergin kuningaskunta.

(Noin $\frac{1}{20}$ Suomesta. 2 milj. asuk.)

Löytyy etelä-Saksan yläkömaalla Bayerin länsipuolella. Sen lävitse virtaa Tonava.

Stuttgart, sisämaassa. Pääkaupunki. Viinimäkien ympäröimä. Useita tehtaita. Paljon kirjapainoja. 140 t. asuk.

Badin suuriherttuakunta.

(Noin $\frac{1}{25}$ Suomesta. $1\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

Tähän kuuluu melkein koko Schwarzwald sekä itäisen puoli Rheinin laaksoa.

Karlsruhe (kaarlsruhe), Rheinin itäpuolella. Pääkaupunki. Hyvin rakennettu.

Hessin suuriherttuakunta.

(Noin $\frac{1}{50}$ Suomen alasta. 1 milj. asuk.)

Tähän kuuluu kaksi osaa, jotka ovat molemmin puolin Main-jokea.

Darmstadt, Rheinin itäpuolella. Pääkaupunki. — **Mainz**, Rheinin varrella. Luja linnoitus. Harjoittaa kauppaa.

Valtiomaa Elsass-Lothringi.

($\frac{1}{25}$ Suomesta. $1\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

Löytyy Rheinin länsipuolella. Maa valloitettiin v. 1871 Ranskalta ja sitä hallitsee *maaherra*.

Strassburg, Rheinin länsipuolella. Vahva linnoitus. Yliopisto. Kuuluisa tuomiokirkko. Melkoinen kauppa- ja

tehdasliike. Täällä on monta kanavaa, jotka yhdistävät Rheinin Rhône ja Seine virtoihin.

Vapaat kaupungit.

Lübeck (lyybek), lähellä Itämertä. Merikauppakaupunki. Vanhanaikuisen näköinen. Ennen mahtava kauppa-
kaupunki. — **Hamburg**, Elben varrella. Lähinnä suurin kaupunki Saksassa ja tärkein merikauppakaupunki Euroopan mannermaalla. Laivakulkua kaikkiin mailman osiin. Siirtolaisten kokouspaikka. Kauniisti rakennettu. 570 t. asuk. — **Bremi**, Weserin varrella. Suuri kauppa, varsinkin Amerikan kanssa. Siirtolaisten kokouspaikka. Tupakkatehtaita.

Alusmaita. Edistääkseen kauppansa ja teollisuuttansa on Saksa viime aikoina ruvennut hankkimaan itselleen yhä useampia alueita muissa maanosissa, ja sillä onkin jo useita sellaisia *Afrikassa* ja *Austraaliassa*.

ITÄVALTA-UNKARI.

(Liittovaltio.)

(620 t. □ km. Noin $1\frac{2}{3}$ Suomen alasta. 41 milj. asuk.;
66 asuk. □ km:llä.)

Asema. Ainoastaan yhdellä puolella ulottuu tämä valtakunta meren rannalle, nimittäin Adrianmeren pohjoispuolella. Muuten tämä valtakunta on kokonaan sisämaassa Tonavan keskijuoksun ympärillä. Rajat nähdään kartasta.

Luonto. Valtakunnan länsiosa on yltä yleensä ylänkömaata, jossa on melkoisia vuoria, niinkuin *Itäalpit*, *Böhmin vuoret* y. m. Idässä *Karpatit* ja *Transsilvanian alpit* rajoittavat suurta *Unkarin tasankoa*. Suurin virta on *Tonava*, jolla on monta suurta lisäjokea. Ilmanala on mannerilmaston luontoista: kesällä kova kuumuus, talvella pahat pakkaset. Adrianmeren rantamailla vallitsee

lauhkea ilmanala niinkuin muuallakin Välimeren rannikoilla, jossa taivas aina on selkeänä eikä sada koskaan kesällä. Kasvi- ja eläinkunta on melkein samanlainen kuin etelä-Saksassa, paitsi että täällä on suurempia metsiä, joissa elää paljon petoeläimiäkin.

Asukkaat kuuluvat moneen eri kansakuntaan. Lännessä asuu *saksalaisia*, Unkarissa *unkarilaisia* eli *magyareja* (madjaareja), pohjoisessa ja etelässä *slaavilaisia*, itä-Unkarissa ja Siebenbürgissa *rumanialaisia*. Näitä paitsi löytyy myöskin *juutalaisia*, *italialaisia*, *mustalaisia* y. m. Näiden eri kansojen välillä vallitsee alituinen eripuraisuus, joka suuresti heikontaa valtakunnan voimia.

Eri kansat eroavat paljon toisistaan kielensä, tapojensa ja mielenlaatunsa puolesta. *Saksalaiset*, jotka ovat enimmin sivistyneitä, ovat entisaikoina anastaneet itselleen melkein kaiken vallan ja sortaneet muita, mutta viime aikoina ovat *magyarit* pitkällisen taistelun perästä päässeet omintakeiseen tilaan. Nyt pyrkivät *slaavilaiset kansat* samanlaiseen tilaan, ja *italialaiset* toivovat pääsevänsä yhteyteen Italian kanssa. Tämä riitaisuus eri kansojen kesken on antanut hallitseville henkilöille paljon miettimistä, sillä valtakunnan koossa pysyminen on sen kautta vaarassa.

Mustalaiset ovat maankulkevaa kansaa, joka on Aasiasta kotoisin. Harvoin he harjoittavat mitään erityistä ammattia, vaan matkustelevat ympäri maata pienissä joukoissa vaimoineen, lapsineen, vaunuineen, koirineen ja telttineen sekä viettävät usein yötä metsissä ja rotkoissa tai kedoilla. Kun tilaisuutta sattuu, hankkivat miehet kylissä ja taloissa itselleen jotakin pientä työtä vaskiseppinä, silmämkääntäjinä j. n. e. Vaimot taas tanssivat tahi poavaavat maksua vastaan. — Mustalaisia on myös monessa muussa maassa. Suomessakin niitä löytyy, varsinkin itäpuolella maata.

Yleisin uskonto on katolinen, mutta myöskin protestantteja ja kreikanuskolaisia löytyy. — *Kansanvalistus* on hyvällä kannalla valtakunnan länsiosassa saksalaisten keskellä, mutta muissa osissa elää kansa suureksi osaksi huonolla sivistyskannalla. *Korkeampaa sivistystä* varten on valtakunnassa monta yliopistoa ja muita oppilaitoksia.

Elinkeinot. Tärkein elinkeino on *maanviljelys*. Paitsi tavallisia viljalajeja viljellään maissia sekä myöskin viiniköynnöksiä. Unkarissa viljellään paljon tupakkaa, Böhmissä humalaa ja Adrianmeren rantamaalla etelähedelmiä. Myöskin *karjanhoito* on sangen tärkeä

varsinkin alppitienoilla ja Unkarin aroilla. *Metsänhoito* vuoritienoilla on vilkasta. *Vuorityö* on hyvin tärkeä ja tuottaa pääasiallisesti rautaa ja kivihiiliä, mutta myöskin vaskea, kultaa, elohopeata ja vuorisuoloja. Böhmissä on myöskin monta terveyslähdetä, niinkuin Karlsbad y. m. *Teollisuus* on jokseenkin suuri länsiosissa, joissa kivihiiliä saadaan. Teollisuuden tuotteet ovat etupäässä pumpuli-, villa- ja rautatavaroita. *Kauppa* on myöskin tärkeä, vaikka Itävallalla ei ole pitkältä rannikkoa ja laivakulku sisämaan virroissa on suuresti takapajulla. Kauppaa edistävät samoin kuin *keskusiikettäkin* monilukuiset rautatiet (28,000 km). Ulkomaille viedään pääasiallisesti viljaa, sokeria, karjaa, puutavaroita; tuontitavaroita ovat teollisuus- ja siirtomaantavarat. *Raha*: 1 gulden = 100 kreuzeniä (= Smk. 2: 46).

Hallitus ja puolustus. Itävalta ja Unkari ovat puolustukseen ulkovihollisia vastaan tehneet *valtioliiton*. Sitä johtaa yhteinen hallitsija: Itävallan *keisari*, joka samalla on Unkarin *kuningas*. Muuten kummallakin valtiolla on oma hallituksensa ja oma *valtiokokouksensa*, joka on jaettu kahteen kamariin.

Itävalta-Unkari on *suurivalta*. Sotajoukko on melkoinen ja perustuu yleiseen asevelvollisuuteen. Sotalaivasto on myöskin jokseenkin suuri.

Kaupunkeja. Tärkeimmät kaupungit valtakunnan eri osissa ovat seuraavat:

Itävallassa:

Wien (viini), Tonavan varrella. Itävallan pääkaupunki. Keisarin asunto. Valtakunnan kaupan ja teollisuuden keskus. Euroopan suurimpia kaupunkeja. Yliopisto. 1 $\frac{1}{3}$ milj. asuk. — **Prag**, Böhmissä. Suuri tehdas- ja kauppa-kaupunki. Kaksi yliopistoa. Vanhanaikuisia rakennuksia. 310 t. asuk. — **Triest** (tri-est) Adrianmeren rannalla. Itävallan tärkein merikauppakaupunki. Käy vilkasta kauppaa Välimerenmaiden kanssa. Väestö enimmäkseen italialaista.

Triestin satama.

Unkarissa:

Buda-Pest, molemmin puolin Tonavan virtaa. Unkarin pääkaupunki. Suurenmoinen vitjasilta yhdistää saksalaisen Budan unkarilaisen Pestin kanssa, joka on kaupan keskuksena ja uudenaikaisesti rakennettu. Yliopisto. $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Alusmaita. Itävalta-Unkarin suojeluksen ja hallinnon alaisia ovat **Bosnia ja Herzegovina**, Kreikan niemimaan luoteisosassa.

RUMANIA.

(Kuningaskunta.)

(130 t. $\square$ km. $\frac{1}{3}$ Suomen alasta. 5 milj. asuk.; 39 asuk. $\square$ km:llä)

Asema. Rumania käsittää Karpatien kaakkois- ja Transsilvanian alppien etelärinteet sekä Rumanian tasangon ja maan Mustan meren länsirannikolla. Maan eteläpuolella kulkee Tonavan virta. Rajat nähdään kartasta.

Luonto. Karpatien ja Transsilvanian alppien rinteet ovat metsäisiä. Rumanian tasanko on suurimmaksi

osaksi erinomaisen viljava. Tonavan lähiseuduissa on järviä ja suomaita. Ilmanala on lauhkeaa ja sateen määrä riittävä.

Kansa. Rumanialaiset ovat alkuaan roomalaista sukuperää ja tunnustavat kreikkalais-katolista oppia. Myöskin on täällä paljon juutalaisia ja mustalaisia. Kansan sivistys on huonolla kannalla.

Elinkeinot ovat pääasiallisesti maanviljelys ja karjanhoito. Teollisuus on huonolla kannalla, vaikka vuoriseuduissa löytyy paljon metalleja. Rautateitä on 2,500 km. Viljaa viedään paljon ulkomaille. Tuontitavaroita ovat kehruu- ja kutomatuotteet sekä metallitavarat.

Kaupunkoja on useita. Niistä on **Bukarest**, keskellä Rumanian tasankoa, suurin. Täällä on monta palatsia, mutta enintään matalia majoja. Yliopisto. 220 t. asuk.

SWEITSI.

(Tasavaltainen liittovaltio.)

(41 t. □ km. Noin $\frac{1}{9}$ Suomen alasta. 3 milj. asuk.;
71 asuk. □ km:llä.)

Asema. Sveitsi on keski-Euroopan sisäosassa eikä millään puolella ulotu mereen. Sitä ympäröivät Ranska, Saksa, Itävalta ja Italia.

Luonto. Sveitsin eteläosassa kulkevat *Keski-alpit*, luoteessa ovat *Jura-vuoret*, joita *Sveitsin ylätasanko* erottaa Alpeista. Maan tärkeimmistä järvistä ja virroista on edellä mainittu. (Katso keski-Eurooppaa!) Sveitsissä vallitsee mannerilmasto, mutta kuitenkin on suuri erotus laaksojen lauhkean ilman ja tunturien kovan kylmyyden välillä.

Harvassa paikassa maan päällä on niin suurenmoinen ja kaunis luonto kuin Sveitsissä. Sentähden matkustaa sinne joka vuosi tuhansittain matkailijoita kaikista mailman osista. Siellä näkee vaihetellen hyvin viljeltyjä laaksoja ja rinteitä sekä jylhimpiä tuntureita. Syvällä vuorten onkaloissa lirisee pieniä puroja

ja pauhaa kuohuvia virtoja. Vuorten rinteillä käy karja laitumella. Kosken kohina yhtyy omituisesti alppipaimenen torven iloiseen toivotukseen ja karjakellojen kaikuun. Korkeammalla tunturirinteillä humisee tuuli synkissä kuusimetsissä, ja ylinnä huipuilla häikäisee valkoinen lumi katselijan silmiä. Siellä ei mikään elollinen olento voi löytää ravintoansa.

Asukkaat ovat enimmäkseen *saksalaisia*, jotka asuvat varsinkin pohjoisessa ja sitä paitsi ovat levinneet kaikkialle. Läntisissä ja eteläisissä osissa on suurin osa väestöstä *ranskalaisia* ja *italialaisia*. — Pohjoisessa ja läntisessä osassa maata tunnustaa väestö reformeerattua oppia, eteläisissä osissa sitä vastoin katolista oppia. Kansanvalistus on erittäin hyvä, samoin korkeampikin sivistys.

Vaikka sveitsiläiset ovat alkuansa eri kansoista ja myöskin puhuvat eri kieliä eri osissa maata (saksaa, ranskaa ja italiankieltä), ovat he kuitenkin hyvin sopuisia ja rakastavat suuresti isänmaataan sekä vapauttaan. Siitäpä syystä ovatkin aikojen kuluessa voineet suojella itsenäisyyttään mahtavien naapuriensa keskellä, ja nyt nämä ovat juhlallisesti myöntäneet Sveitsille täydellisen neutraalioikeuden.

Elinkeinot. Maan vuorisen luonnon vuoksi voi *maanviljelystä* harjoittaa ainoastaan vähässä määrässä, josta syystä täytyykin tuoda maahan paljon viljaa. Alppilaaksoissa eteläpuolella menestyy muiden kasvien rinnalla viiniköynnös ja etelähedelmiä. *Karjanhoito* on sangen tärkeä alppiseuduissa. Siellä ajetaan karja keväällä tuntureille, joilla paimenilla on paimenmajansa, jotka vastaavat norjalaisia tunturimajoja. Paimen jää karjoineen tuntureille syksyyn asti. Maidosta tehdään oivallista Sveitsin juustoa, josta pidetään paljon kaikkialla. *Teollisuus* on hyvällä kannalla, vaikkei maassa ole kivihiiliä. Tärkeimmät teollisuustuotteet ovat pumpuli- ja silkkikankaat sekä kellot. Kansa harjoittaa myöskin muutamilla seuduilla puunveistoa, kopankutomista y. m. Näillä tavaroillaan harjoittavat sveitsiläiset vilkasta *kauppaa*. Tärkeänä tulolähteenä maalle ovat suuret matkailijajoukot, joita joka kesä tulee sinne katselemaan ja ihailemaan suurenmoista luontoa. *Maan raha*: sama kuin Ranskassa.

Keskusliike. Vaikka Sveitsi on täynnä korkeita vuoria ja tuntureita, on siellä kuitenkin *hyvät kulkuneuvot*.

Maantiet ovat oivallisia, ja rautateitä löytyy siellä 3,400 km.

Ei missään tunturiseudussa ole niin helppo kulkea luonnollisia solia ja rakennetuita teitä pitkin kuin Alpeilla. *Gotthardin* korkean tunturin kohdalla kulkee Italiaan vievä rautatie 15 km pitkän tunnelin lävitse, joka on vuoren halki porattu. Enimmästi tunnettuja vuorensolia Alpeissa on *Suuri Bernhard*, jossa on kuuluisa luostarinaja. Tämän solan kautta kulkee maantie Sveitsistä Italiaan. Talvella sataa näillä seuduin usein niin paljon lunta, että se täyttää rotkot ja laaksot. Ellei luostarista saisi apua, olisi ison aikaa vuodesta melkein mahdotonta kulkea siellä. Mutta joka päivä, kun on myrskyilma tai lumipyry, kulkevat munkit koirineen ympäri vaarallisimmilla paikoilla vuorella antaakseen apua matkustajille, joita onnettomuus on kohdannut. Useissa paikoissa kiertelevät tiet kallionkylkiä pitkin kammottavien syvyyksien ohi, toisissa paikoin vie keveä silta hirvittävän rotkon yli j. n. e. Joissakuissa kohdin on teitten yli rakennettu katoksia suojelemaan matkustajia lumivyöryiltä, joita joskus sattuu keväisin ja jotka tuottavat ääretöntä tuhoa niiden alapuolella oleville seuduille.

Hallitus. Sveitsi on *tasavaltaisen liittovaltio* *), johon kuuluu 25 pienempää tasavaltaa eli *kantonia*. Niillä on jokaisella oma hallituksensa ja hoitonsa. Maan yhteisiä asioita hoitaa *liittoneuvosto*, jonka päämiestä sanotaan presidentiksi. Presidentti valitaan 1:ksi vuodeksi kerrassaan. *Liittokunnan kokous*, johon kuuluvat kansan valitsevat edusmiehet, on jaettu kahteen kamariin. Sveitsissä ei ole yhtään linnoitusta eikä vakinaista sotajoukkoa, ainoastaan asevelvollista nostoväkeä.

Kaupungit eivät yleensä ole suuria. Tärkeimmät niistä ovat seuraavat: **Genève** (sjeneev), Rhône'n laskukohdalla Genève-järvestä. Kellotehtaita. Yliopisto. — **Bern**, sisämaassa. Pääkaupunki. Liittoneuvoston kokouspaikka. Yliopisto. — **Zürich** (tsyyrih), samannimisen järven rannalla. Maan suurin kaupunki. Monta tehdasta. Iso yliopisto. 105 t. asuk. — **Basel**, Rhein'in suuren mutkan kohdalla. Maan etevin kauppakaupunki. Silkkitehtaita. Yliopisto.

*) Tasavalta on sellainen valtio, jossa ei ole kuningasta eikä keisaria, vaan jota kansan valitsevat uskotut miehet hoitavat. Ne valitaan määräajaksi.

RANSKA.

(Tasavalta.)

(530 t. □ km. Lähes $1\frac{1}{2}$ kertaa Suomi. 38 milj. asuk.;
71 asuk. □ km:llä.)

Asema. Ranskaa ympäröivät Englannin kanava pohjoisessa, Biskayanlahti lännessä ja Välimeri etelässä. Sillä on siis mertä monella puolella. Ranskaan kuuluu myös **Korsikan** saari Välimeressä. Rajat nähdään kartasta.

Luonto. Pohjoinen ja läntinen osa Ranskaa on enimmäkseen hedelmällistä alankoa. Keski- ja itäosaa täyttää *Ranskan ylänkö*, ja kaakossa kuuluu Ranskaan osa *länsi-Alppejakin*. Niiden ja Ranskan ylängön välillä löytyy ihanasti hedelmällinen *Rhône-laakso*. Tärkeimmät virrat maassa ovat *Seine*, *Loire*, *Garonne* ja *Rhône*, jotka kaikki osittain ovat laivakululle sopivia. Garonne on sen lisäksi kanavalla yhdistetty Välimeren kanssa. Alangolla vallitsee lauhkea rantailmasto, mutta sisämaan ylängöillä käy ilmanala yhä enemmän mannerilmaston mukaiseksi. Välimeren rannoilla vallitsee etelämaiden lämpimyys. Metsiä ei Ranskassa ole paljon. Yleisimmät puulajit ovat tammi ja pyökki. Näiden lisäksi tulee vielä kastanja sekä Välimeren rannikoilla ja Rhône-laaksossa silkkiäispuu. Välimeren tienoilla kasvaa myös paljon etelähedelmiä, niinkuin appelsiineja, sitruuneja, viikunoita, öljypuun hedelmiä y. m. Etelä-, länsi- ja itäosissa menestyy viiniköynnös erinomaisen hyvin. Eläimet ovat ylipäätä samoja kuin keski-Euroopassa. Välimeren tienoilla tavataan myöskin aaseja.

Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi *ranskalaisia*, jotka puhuvat ranskankieltä. Rajatienoilla asuu myös vähäinen määrä muita kansalaisia. Ranskan kansaa rasittaa äärettömän suuri valtiovelka (enempi kuin 30,000 milj. markkaa), joka sekin lienee syynä siihen, ettei tämä kansa moneen vuoteen ole lisääntynyt, vaan eri paikoissa päin vastoin on vähenemäisillään. Uskonto on katolinen. Kansan sivistys on täällä niinkuin useimmissa katolisissa maissa huono, varsinkin eteläisessä osassa maata, missä

kolmasosa kansasta ei osaa lukea eikä kirjoittaa. Korkeammasta sivistyksestä on sitä vastoin pidetty hyvää huolta.

Ranskalaiset ovat hyvin ututteraa sekä sangen kohtuullista ja säästävää kansaa. He ovat luonteeltaan hyvin vilkkaita sekä erittäin kohteliaita ja hienontapaisia käytöksessään muita kohtaan ja ovat sen kautta saavuttaneet itsellensä erinomaisen maineen.

Elinkeinot. *Maanviljelystä* harjoittaa enempi kuin puolet maan asukkaista. Paitsi vehnää leiväksi, viljellään myöskin paljon valkojuurikkaita sokerin valmistusta varten. Suurenmoinen viininviljelys on tehnyt Ranskan mailman etevimmäksi viinimaaksi. *Karjanhoito* on hyvin tärkeä. Siihen voi myöskin lukea suurenmoisen silkkimatojen-siitoksen, jota silkkitehtaita varten harjoitetaan Rhône-laaksossa ja Välimeren rannikolla. *Vuorityö* idässä ja koillisessa tuottaa paljon rautaa ja kivihiiliä. Maan *teollisuus* on erittäin tärkeä. Ranskalaisia silkki-, pellava- ja muotitavaroita suositaan koko mailmassa, ja ranskalaisia teräs- ja posliinikaluja pidetään myöskin sangen arvokkaina. Yleensä ovat ranskalaiset teollisuuden tuotteet huomattavat hienosta ja somatekoisesta ulkomuodostaan. *Kauppa* on hyvin vilkas. Tärkeimmät vientitavarat ovat kankaita ja muita teollisuuden tuotteita, viinejä, karjantuotteita ja etelähedelmiä; tuontitavarat viljaa, viinejä, siirtomaantavaroita ja raaka-aineita. *Raha*: 1 franc = 100 centimiä (= 1 Smk.).

Keskusliikettä edistävät monilukuiset kanavat, sekä noin 39,000 km rautateitä.

Rautatie Ranskasta Italiaan kulkee yhdessä kohden Alpeissa läpi *tunnelin*, joka on 13 km pitkä ja on kokonaan porattu vuoren lävitse.

Hallitus ja puolustus. Ranska on *tasavalta*, jota johtaa seitsemäksi vuodeksi kerrallaan valittu presidentti. Sisäisen hallinnon suhteen on maa jaettu 87 departementtiin, joita johtavat prefektit (= kuvernöörit). Valtapäivät ovat jaetut kahteen kamariin.

Ranska on *suurivalta*. Sotajoukko perustuu yleiseen asevelvollisuuteen ja on hyvin suuri. Sotalaivasto on myöskin sangen mahtava.

Vuonna 1789 tapahtui Ranskassa suuri ja väkivaltainen hallituksen muutos, joka on yleisesti tunnettu nimeltä „Ranskan vallankumous“. Ennen vallankumousta oli Ranska kuningasvalta, mutta vallankumouksen perästä siitä tuli keisarikunta, jota hallitsi Napoleon I, ja sen jälkeen on se monta monituista kertaa vaihtanut hallitusmuotoa, ollen joskus kuningaskuntana, joskus keisarikuntana ja joskus taaskin tasavalta. Vielä on siellä paljon sekä kuningaskunnan puoltajia (legitimistejä) että keisarikunnan puoltajia (bonapartisteja). Näiden molempien puolueiden sekä tasavaltalaisten välillä on vieläkin alituinen riita.

Kaupunkia. Ranskassa on 12 kaupunkia, joissa on enempi kuin 100 t. asuk. sekä suuri joukko pienempiä kaupunkeja. Tärkeimmät ovat seuraavat:

Paris (parii), Seinen varrella. Ranskan pääkaupunki ja Euroopan lähinnä suurin kaupunki. Lujasti linnoitettu. Valtakunnan tärkein kauppa- ja tehdaskaupunki, tunnettu muotitavaroistaan ja ylellisyydestään, jotka ovat mallina uudenaikaiselle turhamaisuudelle kaikissa maissa. Kaupungissa on suurenmoisia tiede- ja taidelaitoksia. Se on kauniisti rakennettu. $2\frac{1}{2}$ milj. asuk. — **Rouen** (ruang), Seinen varrella. Suuria pumpulitehtaita. — **Le Havre** (lö-aavr), Seinen suulla. Merikauppakaupunki. Suuri keskusliike Amerikan kanssa. — **Brest**, luoteessa Atlantinmeren rannalla. Ranskan tärkein sotasatama, vuoreen hakattu. — **Nantes** (nangt), Loiren varrella. Vilkas kauppa- ja tehdaskaupunki. Kauniilla paikalla. — **Bordeaux** (bordoo), Garonnen varrella. Melkoinen kauppa. Sieltä vieetään ulkomaille paljon viinejä, konjakkia ja rusinoita. 250 t. asuk. — **Marseille** (marselj), Välimeren rannalla. Ranskan suurin ja tärkein merikaupunki. Vilkas kauppa. Kaunis ympäristö. 400 t. asuk. — **Lyon** (liong), Rhône'n varrella. Ranskan lähinnä suurin kaupunki. Suurenmoisia silkki- ja samettitehtaita. Hyvin rakennettu. 420 t. asuk.

Korsikan saari

on korkeavuorista ja metsäistä. Enimmäkseen italialaista väestöä.

Kaupunki: Ajaccio (ajatsjo) länsirannalla. Ranskan keisarin Napoleon I:n syntymäkaupunki.

Alusmaita. Ranskalla on Euroopan ulkopuolella suuria alusmaita ja suojelusvaltioita *Aasiassa, Afrikassa ja Amerikassa* y. m. paikoissa. Alaltaan ovat ne yhteensä 6 kertaa suuremmat kuin itse Ranska, ja niissä on noin 40 milj. asuk.

Pyreneitten niemimaa.

Asema. Pyreneitten niemimaa on *Atlantinmeren* ja *Välimeren* välissä. Pohjoisessa on tämä niemimaa yhteydessä Ranskan kanssa, josta *Pyreneitten vuoret* sen erottavat. Etelässä sen erottaa Afrikasta *Gibraltarin salmi*. Niemimaan ulkopuolella Välimeressä löytyvät **Balearin saaret**.

Pinta. Ranskan rajalla kulkevat korkeat ja jyrkät **Pyreneitten vuoret**. Ne ovat koko Euroopan jylhimmät ja kolkoimmat vuoret. Lännempänä on niiden jatkona **Kantabrian vuoret**. Muuten niemimaa suurimmaksi osaksi on laajaa ylänkömaata, jonka läpi kulkee monta melkoista vuorijonoa. Paikoittain on tämä ylänkömaa hede-
delmällistä, paikoittain taas erämaan tapaista. Monissa paikoissa, varsinkin rannoilla, on myös pienempiä alankomaita. Suurin niistä on viljava **Andalusian tasanko** etelässä.

Virtoja. Pyreneitten niemimaalla ei ole juuri ol-
lenkaan järviä. Sitä vastoin on monta melkoista virtaa, jotka kuitenkin tuskin ovat laivakululle sopivia. *Atlantinmereen* laskee: **Duero** (dueero), **Tajo** (tasjo), **Guadiana** ja **Guadalquivir** (guadalkivir). — *Välimereen* juoksee **Ebro**.

Ilmanala on hyvin erilainen niemimaan eri osissa. Pohjois- ja länsirannoilla sataa paljon. Ylänkömaan sisäosia rasittaa sitä vastoin kuivuus, ja siellä vallitsee mannerilmasto. Välimeren rannoilla ei sada kesällä, mutta siellä vallitsee afrikkalainen kuumuus.

Kasvi- ja eläinkunta. Metsiä löytyy ainoastaan pohjoisrannan vuoririnteillä. Siellä kasvaa tammia, pyökkejä ja kuusia. Kauempana etelässä kasvaa korkkitammia, kastanjapuita ja sypressejä, mutta korkein-

ten vuorten rinteet ovat tavallisesti metsättömiä. Laajat alat sisämaassa ovat *aroina*, joilla kasvaa ainoastaan vähän lampaanriistaa. Välimeren rannoilla ovat monet lehtipuut ja pensaat alati viheriöinä, niinkuin öljypuu, laakeri, myrtti y. m. Viljalajeista viljellään enimmästi maissia ja vehnää. Myöskin viljellään täällä viiniä ja etelähedelmiä.

Kotieläimistä on muuli yleinen vuoriseuduissa ja käytetään siellä hevosen sijassa. Suuria laumoja hienosta villastaan tunnettuja merinolampaista hoidetaan vielä maan sisäosissa. Gibraltarin tienoilla on ainoa paikka, missä apinoita täällä Euroopassa elää vapaudessa.

Asukkaat. Pääväestönä on kaksi toistensa kanssa sukuista kansaa: *espanjalaiset* idässä ja *portukalilaiset* lännessä. Paitsi näitä löytyy vähäinen määrä *baskilaisia* pohjoisessa sekä *mustalaisia* siellä täällä.

Katolin oppi vallitsee melkein kaikkialla. *Kansan sivistys* on niin alhaisella kannalla, että ainoastaan pieni osa kansasta osaa lukea ja kirjoittaa. *Korkeampi sivistys* on myöskin paljoa huonompi kuin Euroopan muissa maissa.

Espanjalaiset ovat kuuluisat ylpeydestään ja kopeudestaan. He antavat suurta arvoa arvonimille ja säädylle, ja espanjalaiset aatelismiehet, *grandit*, ovat hyvin kopeita aatelisesta syntyperästään. Espanjalaiset ovat säilyttäneet paljon vanhoja tapoja. Jokaisessa osassa maata on kansalla oma pukunsa, omat säveleensä ja tanssinsa.

Sisällinen tila niemimaalla ei ole kehuttava. Paitsi tietämättömyyttä vallitsevat laiskuus, köyhyys, kerjääminen, rosvoaminen ja monenlaiset epäjärjestykset. Ja kuitenkin on Pyreneitten niemimaan asukkailla ollut entisaikoina loistavat päivät. *Portukalilaiset* löysivät tien Intiaan ja tulivat mailman etevimmäksi kauppakansaksi. *Espanjalaiset* olivat aikoinaan Euroopan mahtavin ja arvokkain kansa. He hankkivat itselleen Amerikassa laajoja alusmaita, joista toivat suuret määrät kultaa ja hopeata. Mutta molemmat kansat alkoivat vähitellen vaipua laiskuuteen, tietämättömyyteen ja taikauskoon, ja sen lisäksi oli heillä huono hallitus. Nyt ei ole enää muinaisesta loistosta ja rikkaudesta juuri mitään jäljellä, ja suuret alusmaat ovat enimmäkseen joutuneet muiden valtaan.

Elinkeinot. *Maanviljelystä* hoidetaan huonosti, viinin ja etelähedelmien viljelys on kuitenkin paremmalla kannalla. *Karjanhoito* on tärkeä, varsinkin ylängöillä

maan sisäosissa. *Vuorityö* tuottaa vaskea, lyijyä, hopeata, elohopeata ja rautaa, mutta sitä harjoitetaan vähässä määrässä. Lounaisilla rannoilla saadaan merivedestä paljon suolaa siten, että merivettä lasketaan mataliin kuoppiin, joissa vesi vähitellen haihtuu pois ja suola jää pohjalle. *Teollisuus* on huonolla kannalla. Enintään valmistetaan puuvilla-, silkki- ja nahkatavaroita. Korkkitammesta valmistetaan korkkeja ja espartoheinästä, jota kasvaa ylänkömaan aroilla, kaikenlaisia vasuteoksia. *Kauppa* ja *merenkulku* ovat joutuneet rappiolle, ja ovat enintään Englantilaisten vallassa, mutta viime aikoina ovat ne kuitenkin hiukan vaurastuneet. *Keskusliikettä* varten on maan sisäosissa rautateitä noin 13,000 km.

Valtiot. Pyreneitten niemimaalla on kaksi eri valtakuntaa, **Espanja** ja **Portukali**, joilla on eri hallituksensa ja jotka kumpikin ovat itsenäisiä. Näistä on Espanja paljoa suurempi kuin Portukali.

ESPANJA.

(Kuningaskunta.)

(500 t. □ km. Noin $1\frac{1}{3}$ kertaa Suomen ala. $17\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 35 asuk. □ km:llä.)

Rajat: katso kartasta.

Hallitus ja puolustus. Maata hallitsee *kuningas*. Valtiokokous, cortes, on jaettu kahteen kamariin. Maakuntia, joita on 49, hoitavat kuvernöörit. — Sotajoukon perustuksena on yleinen asevelvollisuus, josta kuitenkin on oikeus ostaa itsensä vapaaksi.

Kaupungit ovat ylimalkaan vanhoja ja muistuttavat monessa paikoin menneestä mahtavuuden ajasta.

Madrid, melkein keskellä maata, autiolla ylätasangolla. Maan pääkaupunki. Kauniisti rakennettu. Rautateiden ja sisämaan kaupan keskus. Yliopisto. 470 t. asuk. — **Barcelona**, Välimeren rannalla. Maan tärkein kauppa- ja tehdaskaupunki. Lujasti linnoitettu. 270 t. asuk. —

Valencia, Välimeren rannalla. Suuria silkki- ja sametti-tehtaita. Seutu hyvin hedelmällinen. — **Sevilla** (sevilja), Guadalquivirin varrella. Kauppa- ja tehdaskaupunki. Isoja tupakkatehtaita. — **Cordova** (kordova), Guadalquivirin varrella. Oli aikoinaan loistava pääkaupunki, jossa oli 1 milj. asuk. ja 600 moskeijaa (kirkkoa); nyt kasvaa siellä ruohoa kaduilla ja ainoastaan raunioita on jäljellä muinaisesta mahtavuudesta. 50 t. asuk. — **Malaga**, Välimeren rannalla. Tärkeä viinin ja etelähedelmien vientipaikka. — **Cadiz** (kaadits), saarella Atlantinmeren rannalla. Harjoittaa viini- ja suolakauppaa. Ikivanha kaupunki.

Luja *Gibraltarin* linnoitus Gibraltarin salmen rannalla on kallioon louhittu ja on siitä syystä hyvin luja. Sen omistavat englantilaiset.

Alusmaita. Suurista ja rikkaista alusmaistaan, joita Espanja on omistanut muissa maanosissa, on nyt ainoastaan vähäinen osa jäljellä, pääasiallisesti *Amerikassa* ja *Aasiassa*. Yhteensä ovat ne alaltaan 480 t. □ km, ja niiden väkiluku on noin 10 milj.

PORTUKALI.

(Kuningaskunta.)

(90 t. □ km. $\frac{1}{4}$ Suomen alasta. $4\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 50 asuk. □ km:llä.)

Rajat: katso kartasta!

Hallitus. Maata hallitsee *kuningas*, 17 maakuntaa hoitavat kuvernöörit. Cortes samoin kuin Espanjassa.

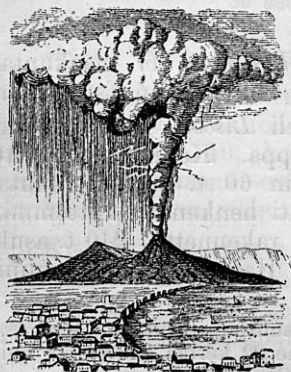
Kaupunkeja. **Lissabon** eli *Lisboa*, Tajon suulla. Maan pääkaupunki. Vilkas kauppa. Kaupunkia hävitti maanjäristys vuonna 1755, jolloin 60 t. ihmistä muuttamien minuuttien kuluessa menetti henkensä. Sittemmin on kaupunki uudestaan komeasti rakennettu. 240 t. asuk. — **Porto**, lähellä Dueron suuta. Harjoittaa suurta viini-kauppaa (portviiniä).

Alusmaita. Portukali omistaa suuria alusmaita *Afrikassa*, pienempiä *Aasiassa*. Yhteensä ovat ne 22 kertaa suurempia kuin itse Portukali, ja niissä on noin 14 milj. asuk.

Italian niemimaa.

Rannikot. Italian niemimaa on pitkä ja kapea sekä kartasta katsoen saappaan muotoinen. Niemimaa päättyy kahteen pienempään niemimaahan: **Kalabriaan** etelässä ja **Apuliaan** idässä. Niiden välissä on **Taranton-lahti**. Rannat ovat ylimalkaan matalia ja paikoittain liejuisiakin. Ainoastaan Kalabrian ja **Genuan-lahden** rannikot ovat vuorisia. Italiaan kuuluvat myös **Sardinian** ja **Sicilian** saaret sekä monta pienempää saariryhmää. Sicilian ja Italian välissä on **Messinan-salmi**.

Pinta. Pohjoisessa on suuri ja viljava **Lombardian tasanko**, idässä **Apulian tasanko**. Siellä täällä pitkin rannikkoja löytyy muitakin pienempiä alankomaita. Suurimman osan niemimaata täyttää kuitenkin **Apenninien** vuoriharjanne, joka luoteessa lähtee Alpeista ja jatkuu kaakkoon päin Kalabrian eteläpäähän. Sardiniassa ja varsinkin Siciliassa löytyy paljon vuoria. Muutamissa paikoissa on täällä tulivuoriakin, niinkuin **Etna** Siciliassa, **Vesuvius** lähellä Neapelin kaupunkia y. m. Näillä tienoilla on myös hirvittäviä maanjäristyksiä joskus tapahtunut.

Tulivuori.

Tulivuoret syöksevät aika ajoin hehkuvaa tuhkaa ja kiviä suuressa määrässä. Silloin näyttää vuori ikäänkuin suitsuavan tulta. Välistä juoksee vuoren kukkulalla olevasta aukosta hehkuvaa ja kuumuudesta sulanutta ainetta, jota kutsutaan laavaksi. Silloin sanotaan että tulivuori purkaa sisustansa. Ennenkuin tulenpurkaus alkaa, kuuluu kova jyrynä vuoren sisästä. Maa järisee, suuria savupilviä ja kuumaa vesihöyryä nousee aukosta. Silloin tapahtuu purkaus. Tulisia aineita syöksyy äkisti korkealle ilmaan. Niistä leimahtaa salamoita. Suuria kiviä syöksyy äärettömän korkealle ilmaan ja niiden joukossa kuumaa tuhkaa niin suuressa määrässä, että ilma vuoren ympärillä pimenee pitkällekin. Vesihöyrystä

7 hirvittävä sade, joka sekoittuu tuhkaan ja syökee virtaa-alas, tuottaen suurta häviötä. Aukosta juoksee valkoisen-vaa laavaa leveänä virtana vuoren kylkiä myöten, polttaen vittäen kaikkea, joka sen tielle sattuu. Sellainen tulenpurvoi muuttaa koko seudun ulkomuodon. Kedot, metsät, talot läät voivat silloin joutua tuhan ja laavan alle, joka jäähdyt-jähmettyy kovaksi aineeksi.

Onneksi sattuu sellaisia tulenpurkauksia ainoastaan harvoin Euroopassa. Vuonna 76 j. Kr. hävitti Vesuviuksen tulenus kaksi kaupunkia *Herkulanumin* ja *Pompejin*. Viime vuosila löydettiin maata kaivettaessa molempien kaupunkien raui, ja sittemmin on niistä vähitellen kaivettu suuri osa esille. Teista on löydetty talousskapineita ja paljon muuta tavaraa säilyneenä, ja sen kautta on saatu paljon selkoa siitä, millä ihmiset siihen aikaan elivät.

Maanjäritykset tekevät joskus vielä suurempaa vahinkoa tulenpurkaukset. Maanjärityksessä alkaa maa täristä ko, ja suuria rakoja ja halkeamia repiää maahan. Kokonaisia kaupunkia ja suuria vuoria voi silloin syöksyä yhteen ja aa maan sisään muutamien minuuttien kuluessa. Sellaisissa järityksissä on tuhansia ihmisiä menettänyt henkensä. Myösmeren pohjalla sattuu maanjärityksiä. Silloin rupeaa meri ä tienoin raivoamaan voimakkaammin kuin hirvittävimmillä skyllä ja silloin suurimmatkin laivat ovat vaarassa hukkua joutua haaksirikkoon. Kauhistuttavin maanjäritys, mikä tunan, tapahtui vuonna 1783 *Kalabriassa*. Silloin lienee enemmän 100 tuhatta ihmistä saanut surmansa.

Järviä ja virtoja. Pohjois-Italiassa löytyy muunia ihania järviä. Italian muut järvet ovat vähäpääsiä. Tärkeimmät joet ovat **Po** (puu), joka juoksee lombardian tasangon halki ja laskee Adrianmereen, sekä **er**, joka juoksee Tyrreninmereen.

Ilmanala. Lombardian tasangolla ovat talvet jos kylmät, mutta muuten on Italia tunnettu ihanastanalanastaan. Lunta sataa harvoin, kesällä tavallisesti sada vettäkin ja ilma on aivan kirkasta. Rameisillä anikoilla nousee myrkyllisiä kaasuja, jotka synnyttävät arallisen kuumetaudin malarian.

Kasvi- ja eläinkunta. Hedelmällisellä Po-tasangolla niitetään niityt kuusikin kertaa vuodessa. Täällä lujellään vehnää, maissia ja riisiä, ja täällä löytyy utettuina pitkät rivit silkkiäispuita ja poppeleita aksanhaapoja), joiden välillä viiniköynnös kiertyy. penninien rinteillä kasvaa kastanjapuu, jonka hedeliä kansa syö leivän asemesta. Eteläisimmässä osassa

menestyvät etelähedelmät, niinkuin appelsiinit, sitruunat, viikunat y. m. Siciliassa viljellään myöskin puuvilloja ja sokeriruokoa.

Keski-Italiassa tavataan kesy puhvelihärkä, ja Lombardian tasangolla harjoitetaan suurta silkkimadon siitosta.

ITALIA.

(Kuningaskunta.)

(290 t. □ km. $\frac{4}{5}$ Suomen alasta. $30\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 107 asuk. □ km:llä.)

Asukkaat. *Italialaiset* polveutuvat muinaisista roomalaisista, ja niiden kieli, italiankieli, on sukua entisen latinankielen kanssa.

Uskontona on katolin oppi, jonka kotimaa Italia on. *Kansan sivistys* on täällä hyvin alhaisella kannalla, varsinkin eteläosassa, jossa harva ihminen osaa lukea. Taikausko ja kerjääminen ovat sentähden tavallisia täällä. Siciliassa ovat ryöväykset ja murhat vielä aivan tavallisia. *Korkeampaa sivistystä* varten on kuitenkin monta yliopistoa ja muita oppilaitoksia.

Italialaiset ovat kaunista, vilkasta sekä lahjakasta kansaa, mutta suurin osa kasvaa tietämättömyydessä. Heillä on taipumusta varsinkin lauluun, soitantoon ja muihin taiteisiin. Suuri osa mailman etevimmistä taiteilijoista on ollut Italialaisia.

Katolisen kirkon päämies, *paavi*, asuu Roomassa, ja kaikki oikeauskoiset katolilaiset pitävät häntä Kristuksen sijaisena maan päällä. Entisaikoina oli paaveilla niin suuri valta, että he saattoivat asettaa keisareita ja kuninkaita sekä virkaan että viralta pois. Vielä tämän vuosisadan keskipaikoilla hallitsi paavi kuninkaan vallalla maallista valtakuntaa, *Kirkkovaltiota*, keski-Italiassa. Nyt ei paavilla enää ole ollenkaan maallista valtaa, mutta hän koettaa vielä useiden piispojen, pappien ja munkkien avulla monessa maassa vaikuttaa kansaan.

Elinkeinot. Pääelinkeino on *maanviljelys*, etenkin tasangoilla. Apenninien vuoritienoilla harjoitetaan erittäinkin *karjanhoitoa*. Italian vuoret ovat köyhät metalleista, mutta niistä saadaan kuitenkin vähän rautaa. Enemmän löytyy rikkiä (tulikiveä) sekä marmoria. *Teollisuus* on vähäpätöinen. Kuitenkin valmistetaan silkkitavaroita, lasi- ja korallikaluja. Maaseuduilla

adään paljon olkihattuja. Välimerestä pyydetään kolleja ja pesusieniä, ja meren rannoilla valmistetaan oloja. *Kauppa* on myös tärkeä. *Vientitavarat* ovat ääsiällisesti silkkiä, öljyä, viinejä, etelähedelmiä, kkiä, marmoria ja taidekaluja; *tuontitavarat* taas ljjaa, tehdas- ja siirtomaantavaroita sekä melleja. — Keskusliikettä varten on maassa noin 14,000 rautateitä.

Hallitus ja puolustus. Italia on *kuningaskunta*, ka sisällistä hallintoa varten on jaettu 17 maakunnan. — Sotaväen perustuksena on yleinen asevelvollisuus. Laivasto on jotensakin suuri. Italia on *suurivalta*.

Kaupunkreja. Italiassa on 12 kaupunkia, jossa assakin on enempi kuin 100 t. asuk., sekä suuri joukko enempiä kaupunkeja. Kaikki ovat vanhoja, ja niissä lukuisia taitehikkaita rakennuksia. Tärkeimmät kaupungit ovat seuraavat:

Torino, Pon yläjuoksun varrella. Komeasti rakennettu. Silkki- ja posliinitehtaita. Yliopisto. 330 t. asuk. — **Milano**, Pon pohjoispuolella. Suuria silkkitehtaita. lonta rautatietä. Komea tuomiokirkko valkoisesta marmorista, koristettu tuhansilla kuvapatsailla. 430 t. asuk. — **Venezia**, Adrianmeren rannalla. Rakennettu sadoille saarille, joiden välissä on kanavia. Erinomaisen ihana sema. Komeita marmoripalatseja. Täällä valmistetaan sia, peilejä ja kultasepäntöitä. Kanavia myöten kuljetaan telttiveneissä (gondoleissa). — **Bologna** (holonja), on eteläpuolella olevalla tasangolla. Euroopan vanhin liopisto. — **Genua**, samannimisen lahden rannalla. Kauniilla paikalla Apenninien rinteillä. Monta marmoripatsia. Italian tärkein merikauppakaupunki. Silkkitehtaita. — **Livorno**, Välimeren rannalla. Melkoinen merikauppakaupunki. — **Florens** eli *Firenze*, sisämaassa. Kauniilla paikalla. Komeita palatseja, kirkkoja ja taidekokoelmia. Silkkitehtaita. Olkihattujen valmistus. — **Rooma**, Tiberin varrella. Valtakunnan pääkaupunki. Kuninkaan ja paavin asuintopaikka. On kaksi kertaa ollut suuren mailmanvallan keskuksena: vanhassa ajassa keisarien hallitessa ja keskiaikana paavien vallitessa. Suurenmoisia raunioita

ja taideaarteita. Täällä käy paljon taiteilijoita ja matkustajia. Monta hyvin merkillistä ja kuuluisaa rakennusta, niinkuin *Vatikani*, paavin palatsi, suurin Euroopassa; *Pietarin kirkko*, suurin kristikunnassa. *Qvirinali*, kuninkaan palatsi y. m. 440 t. asuk. — **Neapel** eli *Napoli*, Tyrreninmeren rannalla. Italian suurin kaupunki. Erittäin ihanalla paikalla. Tärkeä kauppa- ja tehdaskaupunki. 530 t. asuk. — **Messina**, Sicilian saarella, Messinan-salmen rannalla. Täältä viedään paljon etelähedelmiä. — **Palermo**, Sicilian pohjoisrannalla. Saaren suurin kaupunki. Kauniisti rakennettu. Melkoinen kauppa. Yliopisto. 270 t. asuk.

Balkanin niemimaa.

Rajat. Balkanin niemimaalla on pitkä raja pohjoispuolella. Rajana pohjoisessa on **Tonava** ja **Save**. Muualla rajoittavat sitä enimmästi meret, kuten nähdään kartasta.

Rannikot tällä niemimaalla ovat lahtisempia kuin muilla Välimeren niemimailla. Etelään päin kapenee tämä niemimaa kapenemistaan. Länsirannalla tunkee **Lepanton-lahti** syvälle maahan, melkein erottaen **Morean-niemimaan** mannermaasta, johon kaitainen **Korintin-taipale** sen yhdistää. Aigaiian-merestä pistää maahan **Salonikin-lahti** y. m. Suurimpia ja tärkeimpiä saaria ovat **Kykladit** Aigaiian-meressä ja **Joonian-saaret** Joonianmeressä.

Pinta. Balkanin niemimaan sisäosa on vuorista ylänkömaata. Tärkeimmät vuoret täällä ovat **Dinarin-alpit**, jotka luoteessa yhtyvät itä-Alppeihin, **Balkanin-vuoret** idässä sekä **Kreikan-vuoret** etelässä.

Järviä ja virtoja. Järviä on täällä vähän ja nekin pieniä. Päävirta on **Tonava** pohjoisessa. Sen monista lisäjoista on **Save** täällä tärkein. Muut joet ovat pieniä.

Ilmanala on hyvin erilainen eri osissa niemimaata. Pohjoisessa on mannerilmasto; talvet ovat siellä niin

kylmät, että Tonava ja Mustan meren rannat tavallisesti ovat 2 tai 3 kuukautta jäässä. Vasta Balkanin vuorten eteläpuolella alkaa Välimeren maiden lauhkea ilmanala. Siellä kesät ovat sateettomat ja puut viheriöitsevät koko vuoden. Niemimaan eteläosa on kuuluisa siitä, että taitavas siellä aina on selkeänä ja ilma erinomaisen läpinäkyvää.

Kasvi- ja eläinkunta. Tasangot ovat hedelmällisiä, mutta usein huolimattomasti viljeltyjä. Vehnää, maissia, hirssiä ja tupakkaa viljellään paljon. Etelämpänä menestyy viiniköynnös, ja siellä viljellään myös paljon etelähedelmiä. Vuorten rinteet, varsinkin pohjoisessa, ovat metsien peittämiä. Siellä kasvaa tammia, saksanpähkinöitä ja kastanjia, ja korkeampana myös havupuita.

Paitsi tavallisia etelä-eurooppalaisia eläimiä tavataan täällä sakaaleja sekä flamingo- ja pelikaanilintuja jokien liejuperäisissä suissa. Pohjoisissa tammimetsissä elää paljon villisikoja.

Asukkaat. Balkanin niemimaalla asuu monta eri kansaa, jotka kielensä, uskontonsa ja tapojensa puolesta ovat hyvin erilaisia. Tärkeimpiä kansoja ovat *turkkilaiset*, *serbialaiset*, *bulgarialaiset* ja *kreikkalaiset*.

Turkkilaiset tunnustavat Muhammedin oppia. Muut kansat kuuluvat kreikkalais-katoliseen kirkkoon. *Kansanvalistus* on huonolla kannalla; *korkeammasta sivistyksestä* on aivan vähän huolta pidetty.

Useimmat itämaalaiset kansat, niinkuin *turkkilaiset* y. m., käyttävät hyvin väljiä vaatteita. Miehet pitävät usein lakkinaan huiivia (turbaania), jonka he käärivät päänsä ympäri. Naiset pitävät kasvonsa peitettynä, kun ovat ulkona; suurimman osan elämäntänsä viettävät he erityisessä sisähuoneessa, jota sanotaan haaremiksi. Rikkailla turkkilaisilla on tavallisesti monta vaimoa (moniavioisuus).

Muhammedin oppi eli *Islam* on kotoisin Arapiasta. Sen perusti 600-luvulla arapialainen *Muhammed*. Hän opetti, että ainoastaan *yksi* Jumala (Allah) on olemassa, ja että Muhammed on hänen profeettansa. Mitä Jumala on ilmoittanut, on kirjoitettuna Koraanissa, muhammedilaisten raamatussa. Se opettaa, että Jumalaa tulee palvella rukouksilla, almuin antamisella ja pyhiinvaeltamisella, mutta parhaiten palvellaan Jumalaa sotimalla uskotomia vastaan. Ne, jotka kaatuvat taistelussa, pääsevät paratiisiin

ja saavat siellä vapaasti huvitella. Muhammedilaiset uskovat kaiken riippuvan välttämättömästä sallimuksesta, ja siitä syystä ovat he sodassa rohkeita, mutta jokapäiväisessä elämässään myöskin huolimattomia ja välinpitämättömiä.

Kreikkalaiset olivat muinaisaikoina sivistyneimpiä kansoja. Niiden taiteilijoita, runoilijoita ja tiedemiehiä ihaillaan vielä meidänkin päivinä. Nykyajan kreikkalaiset eivät enää ole semmoisia kuin heidän esi-isänsä olivat, mutta he ovat kuitenkin sangen ymmärtäväisiä. He ovat älykkäitä kauppamiehiä ja taitavia merimiehiä. Kauppa ja merenkulku näillä tienoin ovatkin enimmästi heidän käsissään. Mutta heillä on huono maine epärehellisyydestään ja siitä, ettei heihin voi luottaa. Siihen lienee syynä ehkä se seikka, että he ovat kauan aikaa eläneet sorrettiina.

Elinkeinot. Tärkeimmät elinkeinot ovat *maanviljelys*, *hedelmänviljelys* ja *karjanhoito*. *Vuorityötä* harjoitetaan aivan vähän, ja *teollisuus* on aivan vähäpätöinen. Enimmästi valmistetaan turkkilaisia mattoja, sahviaaninahkaa, ruusuöljyä ja tupakkatavaroita. *Kauppa* ja *merenkulku* ovat tärkeitä elinkeinoja, varsinkin kreikkalaisilla. *Keskustliike* meritse on välttävä, mutta niemimaan sisäosissa ei ole edes kunnollisia maanteitä, ja rautateitä on vaan noin 2,700 *km*.

Valtiot. Balkanin niemimaalla, joka vielä tämän vuosisadan alussa oli enimmäkseen Turkin vallassa, on nykyään 5 eri valtiota, jotka ovat seuraavat:

SERBIA.

(Kuningaskunta.)

(49 t. □ *km*. $\frac{1}{7}$ Suomen alasta. $2\frac{1}{4}$ milj. asuk.; 44 asuk. □ *km*:llä.)

Valtakunta on niemimaan pohjoisosassa Tonavan ja Saven eteläpuolella. Maa on suurimmaksi osaksi vuorista. Sitä hallitsee *kuningas*. Valtiokokous, *skupstjina*, koontuu joka vuosi, ja siinä on vaan yksi kamari.

Kaupunki. **Belgrad**, Saven laskukohdalla Tonavaan. Pääkaupunki. Linnoitus.

BULGARIA ynnä ITÄRUMILIA.

(Ruhtinaaskunta.)

(97 t. □ km. Noin $\frac{1}{4}$ Suomen alasta. $3\frac{1}{2}$ milj. asuk.;
33 asuk. □ km:llä.)

Näitä maita erottavat toisistaan Balkanin vuoret. Bulgariata hallitsee *ruhtinas*, joka on Turkille veronalainen. Valtiokokousta kutsutaan *sobranjaksi*.

Pääkaupunki. Sofia, maan länsiosassa.

TURKINMAA.

(Sultaanikunta.)

(170 t. □ km. Lähes $\frac{1}{2}$ Suomen alasta. $5\frac{1}{2}$ milj. asuk.;
33 asuk. □ km:llä.)

Turkinmaahan kuuluu Euroopassa tätä nykyä ainoastaan Balkanin niemimaan keskiosat.

Hallitus. Turkinmaata hallitsee *sultaan*, joka on itsevaltiias. Valtakunta on viime aikoina yhä enemmän joutunut rappiotilaan.

Kaupunkeja. Konstantinopoli, Bosporin rannalla. Pääkaupunki. Kauniilla paikalla. Melkoinen kauppa. Merkittävistä rakennuksista on huomattava *Sofian moskeija*, joka muinoin oli kristittyin kirkkona, sekä *Seralji*, komea palatsi. 870 t. asuk. — **Saloniki**, samannimisen lahden rannalla. Suuri kauppa ja merenkulku.

Alusmaita. Turkin vallan alaisia ovat laajat alusmaat länsi-Aasiassa sekä pohjois-Afrikassa, jotka kaikki yhteensä ovat alaltaan melkein yhtä suuret kuin puoli Eurooppaa ja joissa on yhteensä noin 28 milj. asuk.

KREIKANMAA.

(Kuningaskunta.)

(65 t. □ km. $\frac{1}{6}$ Suomen alasta. $2\frac{1}{4}$ milj. asuk.; 34 asuk. □ km:llä.)

Kreikka on niemimaan eteläisimmässä osassa ja siihen kuuluu monta saarta. Maata hallitsee *kuningas*. Valtiokokouksessa on vaan yksi kamari,

Pääkaupunki. Ateena, Attikan niemimaalla. Täällä on monta muinaisjäännöstä. Yliopisto. 110 t. asuk.

MONTENEGRO.

(Ruhtinaskunta.)

Vähäinen valtio Adrianmeren rannalla. 200 t. asuk. Kansa, joka on sangen sivistymätön, elää karjanhoidolla.

Jälkikatsaus Eurooppaan.

Luonto. Eurooppa, joka on Aasiasta lähtevä suuri niemimaa, on lahtisempaa kuin muut maanosat, ja sillä on myös paljon niemimaita ja saaria. Koko itäinen osa Eurooppaa on suuren suuri alankomaa, jota kutsutaan *Itä-Euroopan tasangoksi*. Sitä vastoin on läntinen osa Eurooppaa suurimmaksi osaksi ylänköä, ja siinä on ainoastaan paikoittain suurempia tai pienempiä alankoja. Euroopan länsiosassa huomataan kolme suurta ylänköä, nimittäin: *Skandinavian ylänkö* pohjoisessa, *Skotlannin ylänkö* Brittein saarilla sekä *Keski-Euroopan ylänkö* ynnä *Alpit* keskiosassa. Etelä-Euroopan kolme niemimaata muodostaa jokainen itsenäisen ylängön. Italian niemimaalla ja sen saarilla sekä myöskin Islannissa löytyy tulivuoria; sellaisia tavataan, kumma kyllä, ainoastaan meren läheisyydessä, mutta ei ollenkaan suurempien manterien sisäosissa.

Euroopan *järvet* ja *joet*, paitsi Skandinavian niemimaalla ja Brittein saarilla olevat, jotka muodostavat itsenäisiä vesistöjä, voidaan jakaa kahteen suureen alueeseen: *pohjoinen*, joka purkaa vetensä Pohjois-Jäämereen, Atlantinmereen ja Itämereen, sekä *eteläinen*, jonka vedet virtaavat Välimereen, Mustaan mereen ja Kaspianmereen. *Vedenjakaja* näiden alueiden välillä kulkee Uralin vuorten keskipaikoilta lounaaseen päin Gibraltarin salmelle.

Ilmanalassa huomataan suuria eroavaisuuksia. Euroopan itä- ja keskiosissa vallitsee ankara mannerilmasto, jolla on

lämpimät kesät, kylmät talvet ja sadetta vähän. Länsirannikoilla on lauhkea rantamaan ilmasto, joka on sateista ja tuulista. Saarilla vallitsee täydellinen meri-ilmasto, joka on lauhkeata ja kovin sateista sekä sumuista. Tämän länsi-Euroopan ilmanalan vaikuttaa pääasiallisesti *Golf-virta*. Eteläisillä rannikoilla pitkin Välimertä vallitsee etelämaiden kuumuus.

Muoin löytyi pohjois- ja keski-Euroopassa paljoa suurempia *metsiä* kuin nyt. Mutta aikojen kuluessa on tasankoja ruvettu yhä enemmän viljelemään. Kuitenkin löytyy vielä ääretömiä metsiä Itä-Euroopan tasangon keskipaikoilla ja suuriakin metsäaloja muiden osien vuoriseuduissa. Näissä paikoissa löytyy enimmästi havupuita, mutta myöskin kesällä viheriöitseviä lehtipuita. Etelä-Euroopassa kasvaa aina viheriöitä lehtipuita sekä etelämaiden havupuita, niinkuin sypressejä y. m., vieläpä monenlaisia etelämaiden hedelmäpuitakin. Aivan metsättömiä ovat sitä vastoin jäätyneet suomaat pohjan perillä, heinän peittämät arot kaakossa ja korkeinten vuorten huiput. — *Viljelyskasveista* ovat ohra, ruis ja kaura tavallisia pohjoisessa, vehnä keskiosissa ja maissi ynnä riissi etelämpänä. Keski-Euroopan eteläosissa sekä etelä-Euroopassa on viiniköynnös yleinen. Kaikkein eteläisimmissä osissa viljellään pumpulipensaita ja sokeriruokojakin. Paitsi näitä kaikkia viljellään Euroopassa yleisesti potaatteja sekä karjanrehua.

Kesyttömät eläimet ovat vähentyneet vähentymistään samassa määrässä kuin suuria metsämaita on ruvettu viljelemään. Vielä tavataan karhuja, susia ja kettuja y. m. pohjois- ja keski-Euroopan metsissä. Pohjoismaissa liikkuu vielä hirviä; keski-Euroopan lehtimetsissä löytyy metsävuohia ja saksanhirviä; Alpeilla ja Pyreneitten vuorilla vuorivuohia ja vuorikaureita. — Merissä ja myöskin virroissa on runsaasti kaloja. Varsinkin saadaan paljon sillejä Pohjanmeressä sekä sampia Volgassa ja Kaspienmeressä. Jäämeressä tavataan valaita, hylkeitä ja vesilintuja, Välimeressä koralleja ja sienieläimiä. — *Kotieläimistä* ovat sarvikarja ja hevoset yleisiä melkein koko Euroopassa. Pohjan perillä on poro, Välimeren maissa aasi, muuli ja puhvelihärkä, aromailla kaakossa kameli aivan tavallisia.

Asukkaat. Euroopan ala on lähes 10 milj. $\square$ km. ja sen asukkaat noin 350 milj. ihmistä. Tiheimmästi asuttuja

ovat keski-Eurooppa, Brittein saaret ja Italia. Euroopan eri kansat voidaan yhdistää seuraavalla tavalla:

Skandinaivialaiset, englantilaiset ja saksalaiset kuuluvat *germanilaiseen kansakuntaan*, joka asuu luoteisessa osassa Eurooppaa;

Venäläiset, puolalaiset, serbialaiset, bulgarialaiset y. m. kuuluvat *slaavilaiseen kansakuntaan*, joka asuu itä-Euroopassa ja osaksi Balkanin niemimaalla;

Ranskalaiset, espanjalaiset, portugalilaiset, italialaiset ja rumanialaiset kuuluvat *romanilaiseen kansakuntaan*, jonka asuinpaikkana on lounais- ja etelä-Eurooppa.

Nämä kolme kansakunta kuuluvat *Kaukasialaiseen rotuun*. Sitä vastoin kuuluvat suomalaiset, magyarit ja turkkilaiset, jotka kaikki ovat Aasiasta kotoisin, *Mongolilaiseen rotuun*.

Uskonnoista on roomalais-katolinen yleinen etelä-Euroopassa, kreikkalais-katolinen itä-Euroopassa ja protestanttinen luoteispuolella Eurooppaa. Sitä paitsi löytyy siellä täällä juutalaisia, jotka tunnustavat Mooseksen oppia sekä Balkanin niemimaalla Muhammedin opin tunnustajia.

Kansanvalistus on korkealla kannalla protestanttisissa maissa, mutta alhaisella kannalla muualla. *Korkeampi sivistys* on enemmän levinnyt länsi- kuin itä-Euroopassa.

Elinkeinot riippuvat etupäässä luonnon oloista. *Maanviljelys* on pääelinkeinona kaikkialla, paitsi jäätynellä suomailla pohjoisessa, suurilla aroilla kaakossa ja korkeimmilla vuorilla. Kuitenkaan ei viljaa riitä yli oman maan tarpeita muualla kuin Venäjällä, Rumaniaassa ja Unkarissa. Kaikkiin muihin Euroopan maihin on sitä hankittava lisää muualta. Maanviljelyksen rinnalla on *karjanhoito* tärkeä elinkeino, ja sitä harjoitetaan myös paljon vuoriseuduissa. *Vuorityötä* harjoitetaan enimmästi sellaisissa paikoissa, missä on matalia vuoria, ei tuntureilla eikä tasangoilla, paitsi kivihiilen kaivamista. *Teollisuutta* harjoitetaan enimmästi niissä maissa, joissa saadaan kivihiiliä ja metalleja. *Merenkulkua* harjoittavat enimmästi ne kansat, joilla on pitkältä rannikkoa. *Kauppaa* harjoitetaan kaikissa maissa, mutta vilkkainta se on rantamaissa, ja siellä, missä suurta teollisuutta harjoitetaan. Rautateitä löytyy Euroopassa noin 260,000 km.

Valtiollinen voima, joka hallitsee kansoja ja ohjaa heidän onneansa, on *kuuden suurivallan käsissä*: Venäjän, Sak-

san, Englannin, Ranskan, Itävallan ja Italian. Kussakin suurivallassa on suuria, hyvin harjoitettuja sotajoukkoja, joiden perustuksena on yleinen asevelvollisuus*), sekä melkoisia sotalaivastoja. Näiden avulla nämä suurivallat yhä koettavat valtaansa laajentaa, mutta keskenään he ovat kauteellisia ja koettavat siitä syystä estää toinen toistensa menestystä ylläpitämällä valtiollista tasapainoa Euroopassa. Sotavoiman ylläpitämiseksi ja myös rautateiden rakentamista varten ovat kaikki Euroopan valtakunnat joutuneet suuriin valtiovelkoihin, jotka useammissa maissa yhä kasvavat. Enin velkaantunut on Ranska.

AASIA.

(45 milj. □ km. Noin $4\frac{1}{2}$ kertaa Euroopan ala. 800 milj. asuk.)

Rajat. Aasiaa, joka on suurin kaikista maanosista, rajoittavat pohjoisessa **Pohjois-Jäämeri**, idässä **Iso valtameri**, etelässä **Intianmere**, lännessä **Välimeri** lahtineen ja salmineen sekä **Eurooppa**, johon pitkä maaraja sen yhdistää. Koillisessa erottaa **Beringin-salmi** Aasian Amerikasta, ja lounaassa erottavat **Punainen meri** ja **Suezin-kanava** sen Afrikasta.

Rannikot. Pohjoisessa muodostaa Pohjois-Jäämeri **Karian-meren** ja **Obi-lahden**. Ulkona meressä ovat **Uuden Siperian saaret** ja **Vrangelin-maa**. — Aasian itärannalla pistävät **Kamtsjatkan** ja **Korean niemimaat** Isoon valtameriin. Tälle rannikolle tekee valtameri **Beringin-meren**, **Ohotskin-meren**, **Japanin-meren**, **Keltaisen meren** ja **Kiinan-meren**, josta viimeksi mainitusta **Tong-king** ja **Siamlahdet** pistävät syvemmälle maahan. Näitä lahtia erottavat valtamerestä eri saariryhmät: **Kurilit**, **Japanin saaret** ja **Filippinit**. Kaakossa Aasian ja Austraalian välissä ovat **Suuret Sunda-saaret** (*Sumatra, Borneo, Java, ja Celebes*) y. m. saariryhmiä. Etelässä on kolme suurta nie-

*) Englannin sotajoukot ovat kuitenkin pestattuja.

mimaata: **Taka-Intia** ynnä **Malakka**, **Etu-Intia** sekä **Arapia**. Näitä niemimaita erottavat toisistaan **Bengalin-lahti** ja **Arapian-meri**, joka muodostaa **Persian-lahden** ja **Punaisen meren**. Etu-Intian kaakkoispuolella on **Ceylonin** saari ja lounais-puolella monta ryhmää pienempiä saaria. — Lanteen päin pistäytyy **Vähän Aasian** niemimaa, jota ympäröivät **Välimeri**, **Aigaiameri**, **Dardanellein-salmi**, **Marmorameri**, **Bospori** ja **Musta meri**. Vähän Aasian eteläpuolella on **Kypron** saari ja pitkin niemimaan länsirannikkoo joukko pienempiä saaria.

Pinta. Aasian halki kulkee lännestä itään ääretömän suuri jono vuoria ja ylätasankoja. Tämän ylänköjonon voi jakaa kahtia: läntiseen osaan, joka on pienempi, ja itäiseen osaan, joka on suurempi. Ylänkömaan luoteispuolella levenee laaja alankomaa, eteläpuolella löytyy kolme vuorista niemimaa, ja sitä paitsi on Aasian ulkopuolella suuri saaristo. Siitä syystä voidaan Aasia jakaa luontonsa puolesta seuraavaan 5:teen pääosaan:

1. Itäinen ylänkömaa. Sen sisäosassa on mahtavia ylätasankoja, joita korkeat vuoret ympäröivät joka taholta: pohjoisessa kultarikas **Altai**, josta lähtee haaroja koilliseen päin aina Beringin-salmen tienoille, idässä **Kiinan** ja **Mantsjurian vuoret**, etelässä mailman mahtavin vuorijono **Himalaja** ja lännessä **Pamirin ylätasanko**. Himalajan tunturiharjanteilla on mahtavan suuria aloja, joita lumi ja jää peittävät, ja sen huippujen joukossa kohoo **Gaurisankar**, mailman korkein tunturi, 8,800 *m* ylemmäksi merenpintaa. Myöskin sisäisellä ylänkömaalla on monta mahtavaa vuorijonoa, jotka lännessä yhtyvät Pamirin ylätasankoon. Näistä on huomattava **Kyen-lyn**, joka jakaa ylätasangon sisäosan kahtia: **Tibet** nimiseen alppimaahan ja **Gobi** nimiseen ylänköaroon. Tibet on mailman korkein maa, jonka laaksot ovat yhtä korkealla kuin Mont Blanc'in huippu. Gobi on osaksi kuivaa ruohoaroa, osaksi autiota hiekka- ja kivi-peräistä erämaata. Itään ja kaakkoon päin jatkuu tämä ylänkömaa monella vuoriharjanteella, jotka kulkevat eri suuntiin. Koko tätä ylänköä ympäröivät monet alankomaat: pohjoisessa **Siperia**, luoteessa **Turan**, etelässä

Hindostan ja idässä *Kiinan* ja *Mantsjurian* tasangot. *Korean* ja *Kamtsjatkan* niemimaat itärannikolla muodostavat kumpikin itsenäisiä vuorimaita. Kamtsjatkassa löytyy monta korkeata tulivuortakin.

2. Läntinen ylänkömaa käsittää ylängöt Pamirin ylätasangosta idässä Aigaiianmereen lännessä. Nämä ylängöt ovat *Iran*, *Armenia* ja *Vähä Aasia*, joiden lisäksi vielä tulevat mahtava vuoriharjanne **Kaukasus** pohjoisessa ja **Syrian vuoret** etelässä. Kaikki nämä ylänkömaat ovat enimmäkseen matalampia ja kapeampia kuin itä-Aasian ylängöt. — Iranin sisäosat ovat suurimmaksi osaksi erämaan kaltaisia ylätasankoja, joita korkeat reunavuoret ympäröivät. Näiden joukossa on huomattava korkea, tulivuorista rikas vuorijono **Elburs** Kaspienmeren eteläpuolella sekä **Hindukush** ylänkömaan koillisosassa. Luoteessa on Iran yhteydessä Armenian vuorimaan kanssa, jossa tuo kuuluisa **Araratin** vuori löytyy. Etelässä ulottuu Armenia *Mesopotamian* alatasankoon, pohjoisessa erottavat muutamat virralliset laaksot sen Kaukasus-vuorista. Tällä jylhällä, Kaspienmeren ja Mustan meren välisellä vuorijonolla on monta lumen peittämää kukkulaa, jotka ovat korkeampia kuin Mont Blanc, sekä useita pienempiä liejua syökseviä vuoria ja kuumia lähteitä. Lähellä Kaspienmerta tunkeutuu petroliöljyä ja pahanhajuja kaasuja suuressa määrässä maasta. Lännessä yhtyy Armenia Vähän Aasian ylänkömaahan, jonka pohjois- ja eteläpuolella on melkoisia reunavuoria, mutta jonka sisäosassa on enimmäkseen aroja ja erämailta. Länsirannikko, jota nimitetään *Levantiksi*, on hyvin hedelmällinen.

3. Luoteiset alankomaat. Äärettömän suuren **Siperian alankomaan**, johon kuuluu melkein koko pohjoinen osa Aasiaa, erottavat Uralin vuoret Itä-Euroopan tasangosta lännessä, mutta luontonsa puolesta on Siperia melkein mainitun tasangon näköistä. Lähinnä Jäämerta on Siperiassa nimittäin autioita suomaita, ja keskiosassa on äärettömiä havumetsiä ja laitumia, jotka etelämpänä muuttuvat kuiviksi aroiksi. Lounaassa liittyy Siperian tasanko **Turanin alankomaahan** *Araljärven* ympärillä. Tähän alankomaahan kuuluu suuria aroja ja

hiekkaisia erämaita, joiden suolaperäinen ja merisimpukkojen kuorten peittämä pinta näyttää, että se ennen on ollut meren pohjana.

4. Niemimaat etelässä. **Arapian**, läntisimmän niemimaan, erottavat syvälle tunkeutuvat merenlahdet mannermaasta. Niemimaan sisäosissa, joita ei vielä ole tarkoin tutkittu, löytyy korkeita hiekkaperäisiä erämaita sekä vuorenharjanteita. Rannikoilla on reunavuoria, joiden kauniit ja hedelmälliset rinteet viettävät mereen päin. — **Etu-Intian** pohjoisosassa on *Hindostanin alatasanko*, joka suurimmaksi osaksi on hyvin hedelmällinen. Etelässä kohoaa *Deekanin ylänkömaa*, joka on kolmion muotoinen, kärki etelään päin. Tämän ylänkömaan sisäinen osa on hedelmällinen ja alenee vähitellen itärannikkoon päin, joka on matala. — **Taka-Intian** halki kulkee monta vuorijonoa, jotka alkavat itäisestä ylänkömaasta. Niiden välissä on hedelmällisiä laaksoja, jotka paikoittain laajenevat leveiksi tasangoiksi.

5. Aasian saaret ovat melkein kaikki korkeita ja täynnä vuoria. Saarilla pitkin mannermaan itäistä ja kaakkoista rannikkoa, Kamtsjatkasta Sunda-saariin saakka, on useita suitsuavia tulivuoria.

Järviä ja virtoja. Länsi- ja keski-Aasiassa on useita arojärviä, joilla ei ole lasku-uraa ja joissa vesi on suolaista. Näihin juoksee monta melkoista jokea, jotka eivät kuitenkaan voi lisätä näiden järvien veden paljoutta, vaan sen imee maa ja haihduttaa lämpö. Sellaisia järviä ovat **Kaspianmeri** ja **Araljärvi**. Molemmat ovat hyvin matalalla ja ovat ehkä muinoin olleet yhtenä suurena sisämerenä. — Araljärven itäpuolella on **Balkash** niminen arojärvi ja etäämpänä koillisessa päin vuoritienoissa **Baikalin** alppijärvi.

Aasiassa on paljon suurempia virtoja kuin Euroopassa. Näistä juoksevat muutamat suuriin valtameriin, toiset laskevat järviin, joissa niiden vesi vähitellen haihtuu.

Pohjois-Jäämereen juoksevat:

Obi, **Jenisei** ja **Lena**, jotka kaikki ovat suuria jättiläisvirtoja. Ne saavat alkunsa keski-Aasian pohjoisrinteilta ja juoksevat Siperian laajojen tasankojen poikki Jäämereen.

Isoon valtamereseen laskevat:

Amur, Baikalin eteläpuolella olevilta vuorilta. — **Hoang-ho** (keltainen virta) ja **Jang-tse-kiang** (sininen virta), Aasian pisin ja vesirikkain virta, molemmat Tibetin alppimaalta. — **Mekong**, myöskin Tibetin alppimaalta, juoksee etelään päin Taka-Intian niemimaan halki.

Intianmereen juoksevat:

Saluen ja **Iravadi**, molemmat ylänkömaalta, virtaavat Taka-Intian niemimaan läpi. — **Bramaputra**, joka alkaa pohjoispuolelta Himalajaa ja tekee kaaren sen itäisen osan ympäri, sekä **Ganges** Himalajan lounaisrinteiltä tekevät yhteisen deltan ja laskevat Bengalinlahteen. — **Indus** eli **Sind**, joka alkaa Himalajan pohjoispuolelta läheltä Bramaputran lähteitä, juoksee ensin luoteeseen ja sitten lounaaseen päin Arapianmereen. — **Euftrat** ja **Tigris** lähtevät Armenian vuorilta ja juoksevat Mesopotamian alatasangon läpi; niiden yhteisenä lasku-urana on **Shat-el-Arab**.

Ilmanala. Koska Aasia on kovin laaja maanosa, täytyy tietysti ilmanalan olla hyvin erilainen sen eri osissa. — Kaukana pohjoisessa on kovin kylmä ilmanala. Jäämeren rannoilla voi elohopea lämpömittarissa talven aikana monta viikkoa olla kovettuneena, ja kesäaikana sulaa maa ainoastaan hiukan pinnalta. — Aasian keski-osissa, niinkuin suurilla ylätasangoilla ja aroilla, on täydellinen mannerilmasto: kesät ovat hyvin kuumat ja talvet jääkylmät. Ylänkömaan sisäosissa vallitsee tavallisesti suuri kuivuus, jota vastoin reunavuorilla sataa sanomattoman paljon. — Etelässä olevilla niemi- mailla on ilmanala kuuma vuodet umpeen. Nämä seudut ovatkin kuumimpia maan päällä. Muutamissa tienoissa ei sada ollenkaan; toisissa paikoin on kaksi vuodenaikaa: kuiva aika, jolloin ei sada koskaan, ja sadeaika, jolloin aina sataa. Määräaikoina tuulee mereltä lounastuuli (monsuuni), joka tuottaa nämä sadetulvat. Muutamilla rämeisillä alankomailla, niinkuin Ganges-virran rannoilla y. m. paikoissa, tuottaa kova kuumuus tarttuvia kulkutauteja esim. koleraa ja muita semmoisia. — Ainoastaan Kiinan pohjoisosassa, Japanissa ja Vähän Aasian rannikoilla vallitsee lauhkea ja tasainen rantamaan ilmanala.

Kasvi- ja eläinkunta Aasiassa on, samoin kuin ilmanalakin, hyvin erilainen eri osissa, ja Aasian voipi sentähden jakaa eri alueisiin. — *Jäämeren rantamailla* pohjoisessa on enimmästi jäätyneitä suomaita, joilla lyhyenä kesäaikana ainoastaan sammalia ja jäkäliä virkoaa eloon, etelämpänä myöskin pieniä pensaita ja muita kasveja. Täällä kuljeksi jääkarhuja, peuroja ja pohjoismaiden kettuja. — *Metsäalueella* etelä-Siperiassa, Uralin vuorista lännessä Ison valtameren tienoille asti idässä, on suunnattoman suuria havumetsiä, joiden läpi siellä täällä juoksee suuria virtoja. Virtojen varrella on viljeltyjä aloja ja laitumia. Näissä tienoin ovat metsäkarhut, sudet ja monet muut turkkieläimet yleisiä ja niitä pyydetään paljon. Virrat ovat myös erittäin kalaisia. — *Aroalueeseen* kuuluu Turanin kuivat heinätasangot sekä sisäisen ylä-Aasian laihat arot ja hietaiset erämaat, joilla ei kasva mitään metsää. Täällä elää suuria parvia antiloopeja, kesyttömiä aaseja ja hevosia, ja täältä ovat Euroopan kotieläimet alkuperäisesti kotoisin. Sitä paitsi käytetään kamelia näillä tienoin kotieläimenä. Arojen ja erämaiden penikulmia laajoilla tasan-goilla on siellä täällä vettä riittävästi ja sinne on siitä syystä syntynyt hedelmällisiä keitaita (oaaseja), joilla kasvaa runsaasti viljaa ja monenlaatuaisia etelähedelmiä. — *Kiinaa ja Japania*, joilla on tasaisempi ilmanala, kaunistavat monenlaiset aina viheriät lehtipuut ja komeat havupuut. Ei mikään maa ole niin huolellisesti viljelty kuin Kiina, jossa monet sadat kanavat johdattavat virroista vettä kentille. Enimmästi viljellään riisiä, joka on väestön tärkeimpänä ruoka-aineena, sekä sitä paitsi teetä, puuvilloja ja etelähedelmiä suuressa määrässä. Kesyttömiä eläimiä ei ole paljon ollenkaan ja kotieläimiä ainoastaan vähän, pääasiallisesti sikoja, ankoja, kanoja ja kesyjä fasaaneja. Kultakala ja silkkimato ovat täältä kotoisin. — *Intiassa ja Sundasaarilla* on rehevä kasvullisuus. Läpipääsemättömät aarniometsät*) peittävät useissa paikoin maata. Tärkeimmät puut täällä ovat palmut, joita on monta eri laatua.

---

*) Aarniometsistä katso Etelä-Amerikan kasvikuntaa!

Sitä paitsi ansaitsee mainitsemista bamburuoko, puiseva jättiläisheinä, josta rakennetaan huoneita, valmistetaan talouskapineita y. m., sekä banani ja leipäpuu, jotka ovat tärkeitä ruokakasveja. Eurooppalaisissa alusmaissa viljellään kahvia, sokeria, puuvilloja ja saarilla kalliita höysteitä esim. pippuria, inkivääriä, kanelia, neilikoita y. m. — Eläinkunta on täällä erittäin rikas. Täällä tavataan kuningastiikeri, elehvantti, sarvi-kuono ja monenlaisia apinoita. Kotieläiminä käytetään kesyä elehvanttia ja sebua eli kyttyrähärkää. Metsissä on sangen paljon monenlaisia kirjavia lintuja, esim. riikinkukkoja, papukaijoja y. m. Virtojen luona väijyvät jättiläiskokoiset krokotiilit, ja itse asuinhuoneisiinkin tunkeutuu useita myrkyllisiä käärmeitä.

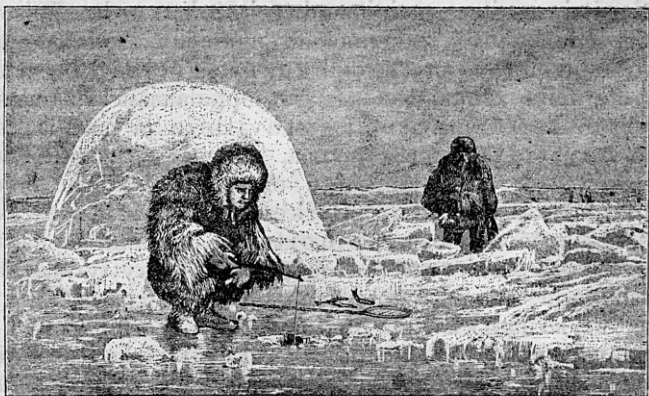
Kansoja ja valtakuntia. Aasiassa asuu enemmän kuin puolet koko mailman väestöstä. Aasialaiset maat voidaan jakaa *eurooppalaisiin alusmaihin*, joihin kuuluu enemmän kuin puolet koko maanosasta, ja *sisämaisiin valtioihin*, joita itsevaltiaat hallitsijat hallitsevat.

VENÄJÄN AASIA.

(Suurempi kuin $1\frac{1}{2}$ kert. Eurooppa. 19 milj. asuk.; 1 asuk. □ km:llä.

Venäjän alusmaita ovat *Siperia* ynnä *Amurmaa*, *Turan* ja *Kaukasia*, jotka käsittävät koko pohjoisen ja luoteisen osan Aasiasta ja sen ulkopuolella olevat saaret.

Asukkaat. Siperia on aivan harvaan asuttua. Suurin osa kansaa on *venäläisiä*. Jäämeren rannikoilla elää monta vähäkasvuista mongolilaista kansaa, jotka käyvät puettuina eläinten nahkoihin, niinkuin esim. *samojeedeja*, *jakuuteja*, *tsuktseja* y. m. Aroilla kuljeskelee toisia mongolilaisia kansoja, esim. *kirgiisejä*, *turkmeeneja* y. m., ja Kaukasiassa asuu sekaisin eurooppalaisia ja aasialaisia kansoja, niinkuin *venäläisiä*, *tatarilaisia*, *armenialaisia* ja monia muita kansoja.

Elämä pohjan perillä.

Pohjoisessa asuvat kalastajakansat ovat suurimmaksi osaksi raakoja ja taikauskoisia pakanoita, jotka vielä uskovat löytyvän pahoja henkiä ja kummituksia sekä koettavat niitä manata ja ajaa pois. Vetoeläiminä käyttävät he poroja ja kaikkein pohjoisimpana myöskin koiria, joita valjastetaan useita perättäin reen eteen. — *Kirgiisit* Turanin aroilla ovat paimenkansaa eli nomaadeja, jotka elävät karjanhoidolla, mutta niiden sukulaiset *turkmeenit* ovat kavalta ryöstäjiä.

Venäläiset kuuluvat kreikkalais-katoliseen kirkkoon, useat kansat lounaassa tunnustavat Muhammedin oppia, toiset taas ovat pakanoita. Kansan sivistyksestä tuskin voi olla puhuttakaan.

Elinkeinot. Siperiassa ovat *vuorityö*, *metsästy*s ja *kalastus* pääelinkeinoja. Maa on rikasta kivihiilistä, lyijykivestä, kullasta, hopeasta, vaskesta ja raudasta. Suurista metsistä saadaan äärettömän paljon turkkieläimiä ja kalastus virroissa on hyvin tuottavaa. *Maanviljelystä* harjoitetaan myös vähän etelä-Siperiassa. *Kauppaa* käydään pääasiallisesti karavaaneilla*) sekä pitkin virtoja. Nyt ollaan kuitenkin toimesta rakentaa rautatietä Euroopan Venäjältä etelä-Siperian lävitse Ison valtameren rannikolle kaukana idässä. — Turanin arot

*) *Karavaanit* ovat matkustajajoukkoja, jotka hevosilla tai kameleilla suurissa joukoissa kulkevat salojen ja erämaiden halki

ovat sopivia *karjanhoidolle*, keitaat *maanviljelykselle*. — Kaukasiassa on suuria petroliöljylähteitä. Siellä harjoitetaan *maanviljelystä* ja myöskin *hedelmien viljelemistä* vuorten eteläisillä rinteillä.

Kaupunkeja ei ole monta ja nekin ovat yleensä pienenlaisia. Tässä mainitaan ainoastaan tärkeimmät.

Siperiassa:

Tobolsk, Obin lisäjoen varrella. Harjoittaa kala- ja turkiksien kauppaa. — **Tomsk**, lähellä Obia. Kauppakaupunki Kiinaan vievän karavaanin tien varrella. Yliopisto. — **Irkutsk**, Jenisein lisäjoen varrella, lähellä Baikal-järveä. Siperian suurin kaupunki. Pääpaikka, mistä kauppaa käydään Kiinan kanssa. 50 t. asuk.

Turanissa:

Tashkent, sisämaassa. Puuvilla- ja silkkikangastehaita. Kauppaa. 130 t. asuk.

Kaukasiassa:

Tiflis, Kaspianmeren ja Mustan meren välisessä vuoriseudussa. Melkoinen kauppa- ja tehdaskaupunki Persiaan vievän karavaanin tien varrella. 100 t. asuk. — **Bakú**, Kaspianmeren rannalla. Tärkeä petroliöljyn vientipaikka.

TURKIN AASIA.

(Noin $\frac{1}{6}$ Euroopasta. 16 milj. asuk.; 9 asuk. □ km:llä.)

Turkin aasialaiseen osaan kuuluvat *Vähä Aasia*, *Armenia*, *Syyria*, *Mesopotamia* ja *Arapian rannikkomaa*. Väli-meren seutuja kutsutaan *Orientiksi*.

Asukkaat Turkin Aasiassa ovat kirjavaa sekakan-saa. Enintään löytyy *turkkilaisia*, jotka ovat vallitsevana kansana, sekä *turkmeeneja*, jotka harjoittavat karjanhoitoa ja ryöstöä. Rannikoilla asuu *kreikkalaisia*, joi-

den pääelinkeinot ovat kauppa ja merenkulku. Sisämaassa elää *armenialaisia*, jotka myöskin käyvät kauppaa, sekä *syyrialaisia*, *arapialaisia*, *juutalaisia* y. m. kansoja. Useimmat näistä tunnustavat Muhammedin oppia, mutta jotkut, esim. kreikkalaiset ja armenialaiset, ovat kristittyitä.

Entisaikoina kukoisti näillä seuduilla monta mahtavaa valtakuntaa, ja silloin oli täällä useita suuria ja väkirikkaita kaupunkeja, jotka nyt ovat autioina taikka kokonaan hävitetyt. Täällä oli *Assyrian valtakunta* ja sen pääkaupunki *Ninive*; täällä oli *Babylonian valtakunta*, jonka pääkaupunki oli *Babylon*. Mesopotamia on aikoinaan ollut rehottavan hedelmällinen tasanko, jota kanavat ja vesijohdot kostuttivat. Nämä laitokset ovat rappeutuneet, viljelys ja varallisuus ovat taantuneet, mutta vielä on useissa paikoin jäännöksiä rakennuksista ja taideteoksista entisistä mahtavuuden ajoista. Likaisissa kylissä, jotka ovat kasvaneet entisaikojen komeiden kaupunkien raunioille, tavataan vielä monta merkillistä muinaiskalua, ja samoista raunioista on kaivettu esiin kiviä ja savitiliä, täynnä näiden seutujen muinaisia nuolenpääkirjoitusta, jota nyt on tutkittu ja josta on saatu paljon tietoja entisten kansojen elämästä ja taisteluista.

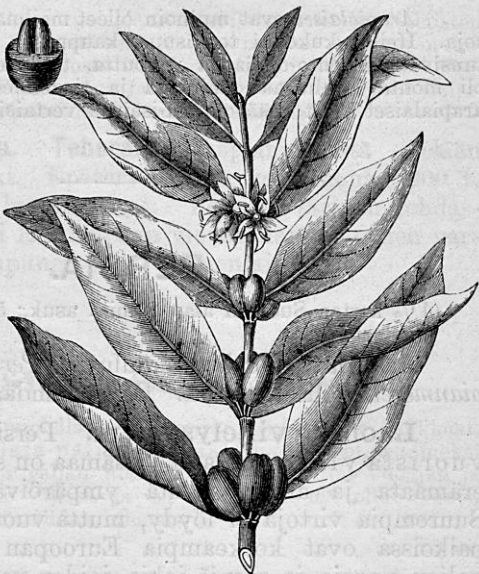
Omituista on myöskin, että ne uskonnot, jotka enimmästi ovat levinneet mailmassa, kristinuskko ja islam, alkuperäisesti ovat lähteneet näiltä seuduilta, nimittäin kristinuskko Palestiinasta, Välimeren rannalla, noin 1800 vuotta sitten ja islam eli Muhammedin oppi 600 vuotta myöhemmin Arapiasta, Punaisen meren rannalla.

Elinkeinot. Vuoriseuduissa ja aroilla on *karjanhoito* pääelinkeinona. Rannikoilla ja muutamissa laaksoissa harjoitetaan *maanviljelystä*. Arapien niemimaan rannikoilla viljellään paljon kahvia. *Teollisuus* on vähäpätöinen. Enimmästi valmistetaan kankaita ja aseita. *Kauppa* on suuresti vähentynyt. Sisämaassa käydään kauppaa karavaaneilla, pitkin merien rantoja eurooppalaisilla laivoilla.

Kaupunkia. *Smyrna*, Vähän Aasian länsirannalla, jota rantaa kauppakielessä sanotaan *Levantiksi*. Vilkasta kauppaa. Etelähedelmien vientipaikka. 225 t. asuk. — **Bagdad**, Tigris-virran varrella. Mesopotamian suurin kaupunki. Muinoin hyvin mahtava. — **Damaskus**, Välimerestä itään päin. Kauniilla paikalla. Silkkikangas- ja asetehtaita. 150 t. asuk. — **Jerusalem**, Damaskosta etelään päin. Rakennettu korkealle kukkulalle. Kristittyin ja juutalaisten pyhä kaupunki. 45 t. asuk. — **Mekka**, Punaisen meren

itäpuolella. Muhammedin syntymäkaupunki. Muhammedilaisten pyhä paikka, johon jokaisen oikeauskoisen muhammedilaisen täytyy vaeltaa ainakin kerran elämässään.

Kahvipuu on kotoisin itä-Afrikasta. Se voi tulla noin 10 metrin korkuiseksi, jos se saa vapaasti kasvaa, mutta kahvi-istutuksissa annetaan sen kasvaa ainoastaan pensaaaksi, että on helpompi korjata kahvipavut. Lehdet ovat laakerin lehtien näköisiä. Kukat ovat pieniä ja valkoisia. Ne ovat ryhmissä. Melkein pitkin vuotta puhkeaa uusia kukkia, ja siitä syystä on kasvilla yht'aikaa sekä kukkia että hedelmiä. Kasvin siemenet ovat n. k. kahvipapuja. Pavut ovat puisevan kuoren peitossa, mistä ne sitten irroitetaan. Parasta kahvia kasvaa Arapiassa, mutta kahvia viljellään myöskin paljon Amerikassa sekä Itä-Intian saarilla.

Kahvipuun oksa.
Kahvipapuja kuoressaan.

Arapia.

Turkki omistaa, niinkuin jo on mainittu, koko Punaisen meren tienoon sekä pohjoisen osan Persian-lahden itärannikkoa. Kaakkoisessa osassa on pieni itsenäinen valtakunta, *Omán*, joka on kaunis ja hyvin viljelty, ja etelärannalla on englantilaisilla pieni alusmaa *Aden* (edn), joka on tärkeä kivihiili-asema Euroopan ja Intian väliselle höyrylaivaliikkeelle. Muuten on sisämaassa, jota vielä

sangen vähän tunnetaan, äärettömän suuria erämaita ja vuoriseutuja. Siellä elää monta *itsenäistä arapialaisheimoa*. Pääelinkeinona on karjanhoito keitailla. Arapialaiset ovat kuuluisat urhoollisuudesta ja nopeista hevosistaan.

Arapialaiset ovat muinoin olleet mailman sivistyneimpiä kansoja. Heillä kukoisti teollisuus, kauppa ja muut elinkeinot. He tunsivat laskento-oppia ja runoutta, tähtitiedettä y. m., ja heillä oli monta kuuluisaa oppinutta ja tiedemiestä. Mutta nykyajan arapialaiset eivät enää ole esi-isäinsä vertaisia.

PERSIA.

($4\frac{1}{2}$ kertaa Suomen ala. 8 milj. asuk.; 5 asuk. □ km:llä.)

Asema. Persiaan kuuluvat *Persianlahden* ja *Kaspianmeren* väliset seudut. Rajat nähdään kartasta.

Luonto, viljelys y. m. Persia on yltä yleensä vuorista ylänkömaata. Sisämaa on suurimmaksi osaksi erämaata ja aroa, ja sitä ympäröivät reunavuoret. Suurempia virtoja ei löydy, mutta vuorilta, jotka monissa paikoissa ovat korkeampia Euroopan Alpeja, juoksee paljon puroja ja pieniä jokia, joiden vettä käytetään laaksoissa löytyvien ihanien viljelyksien kastelemiseksi; muuten ne kuivuvat erämaan hietaan tahi juoksevat suolaisiin arojärviin. Maassa vallitsee ankara mannermaan ilmanala: polttavan kuumat kesät ja ankarat talvet. Ainoastaan korkeammissa vuoriseuduissa sataa, mutta muissa paikoin on taivas aina selkeänä ja ilma aivan kuivaa. Viljelystä harjoitetaan siitä syystä enimmästi laaksoissa, jotka tavallisesti ovat hyvin hedelmällisiä. Viiniköynnös sekä manteli-, persikka- ja saksanpähkinäpuut ovat täältä kotoisin. Lammas, kameli, aasi ja hevonen ovat täällä tärkeimmät kotieläimet.

Asukkaat y. m. Väestönä ovat *persialaiset*, joiden kanssa muita kansoja on sekoittunut. Sisämaan aroilla asuu *turkkilaisia paimenkansoja*, jotka paitsi karjanhoitoa

rjoittavat rosvoamista. Persialaiset sitä vastoin hankkivat elatuksensa maanviljelyksellä, hedelmänviljelyksellä, teollisuudella ja kaupalla. Uskonto on shammedilainen. Persiata hallitsee itsevaltiassittsija.

Persialaiset ovat muinaisajan persialaisten ja medialaisten seisiä, vaikka ovat suuresti sekoittuneet muiden maahan muuttneiden kansojen kanssa, josta itse hallitsijakin polveutuu. Persialaiset rakastavat paljon runoutta ja loistoa sekä ovat kohteliaita, ka tähden niitä kutsutaankin „Aasian ranskalaisiksi“.

Kaupunkeja. Teheran, Kaspianmerestä etelään in. Pääkaupunki. Epäterveellinen kesäaikana. 200 t. ik. — Tebris, luoteisosassa. Persian tärkein tehdaskauppakaupunki Eurooppaan vievän karavaanitien varla. — Muut kaupungit ovat pienennlaisia.

AFGANISTAN ja BELUTSJISTAN,

lemmat Persian itäpuolella, ovat *vuorisia ylänkömaita*. Aasukkaat, milj., ovat sotaisia paimentolaiskansoja, jotka nimeksi t erityisten *emirien* vallan alaisia. Afganistan on Venäjän ja glannin alusmaiden välissä ja on viime aikoina ollut näiden lempien valtakuntien riidan aiheena.

Etu-Intia.

hes $\frac{1}{2}$ Euroopan koosta. 290 milj. asuk.; 70 asuk. □ km:llä.)

Asema. Etu-Intiaan kuuluu koko suuri niemimaa, ika rajana on *Arapianmeri* lännessä, *Intianmeri* etelässä, *Bengulinlahti* idässä. Sitä paitsi kuuluu siihen maa **nalajaan** asti pohjoisessa ja **Solimanin-vuoriin** asti länssä. Siihen luetaan myös **Ceylon** y. m. saaria etelässä.

Aasukkaat ovat *hinduilaista* pohjoisessa; Deekanin äosissa asuu Intian alkuasukkaita, mustia *dravidakansoja*. nduilaisten tunnustavat enimmäkseen Braman oppia,

vähäinen osa tunnustaa Muhammedin oppia, ja jotkut harvat ovat kristittyitä. Ceylonilla on Buddan oppi yleinen.

Braman oppi on saanut nimensä *Bramasta*, ylijumalasta, luojasta. Sitä paitsi on olemassa lukematon joukko muita alempia jumalia. Temppeleitä sanotaan pagodeiksi, ja niitä löytyy hyvin paljon, varsinkin Ganges-virran rannoilla. Tätä virtaa pidetään pyhänä, ja suuret joukot pyhiinvaeltajia matkustaa sinne juomaan sen vettä tahi kylpemään siinä. Braman opin mukaan ei kukaan saa siirtyä yhdestä säädyistä tahi ammatista toiseen, eikä myöskään poika saa ruveta muuksi ammattilaiseksi, kuin isä on ollut. Näitä eri luokkia, jotka täten ovat tarkasti erotetut toisistaan, nimitetään kasteiksi. Korkein kasti on pappien, braminien. Heitä pidetään pyhinä ja kunnioitetaan melkein niinkuin jumalia. Braminien kastin perästä seuraa sotilaiden, käsityöläisten y. m. Kaikkien kastien ulkopuolella ovat halveksitut ja inhotut pariaat, joiden täytyy elää erillään muista eivätkä edes saa tulla samaan temppeeliin kuin muut. Braman oppi löytyy kirjoitettuna *Vedassa*, hinduilaisten pyhässä kirjassa, joka on kirjoitettu ikivanhalla sanskritinkielellä ja on paljoa vanhempi kuin raamattu.

Buddan oppi on syntynyt Braman opista, mutta se hylkää tykkänään kastijaon ja opettaa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja että heidän tulee rakastaa ja auttaa toisiaan. Buddan oppiin kuuluu lukuisia pappeja sekä monta luostaria, komeita temppeleitä ja juhlallisia kirkonmenoja. Se on siitä syystä ulkoaisesti melkein katolin opin kaltainen, ja siihen kuuluu melkein yhtä monta tunnustajaa kuin kristinuskoonkin.

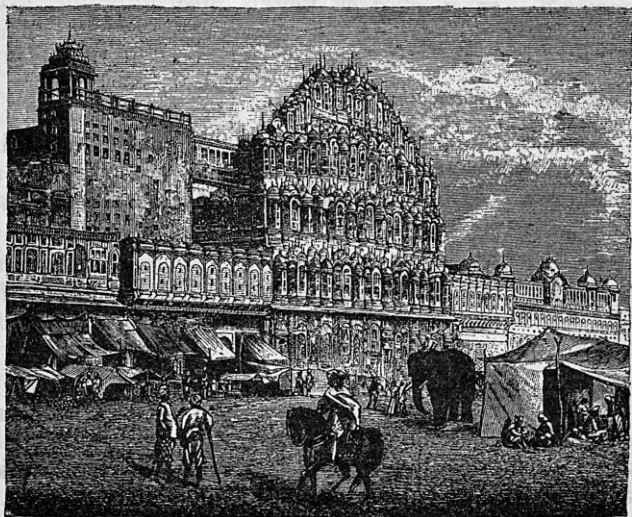
Elinkeinot. Useimmat asukkaat elävät *maanviljelyksellä* sekä *hedelmien* ja *höysteiden viljelemisellä*. Sitä vastoin *karjanhoitoa* ei harjoiteta paljon. *Vuorityö* tuottaa rautaa ja kivihiiliä sekä kultaa ja kalliita kiviä. *Teollisuus* on viime aikoina taantunut sen kautta, että englantilaisia tehdastavaroita on suuressa määrässä tuotu maahan; kuitenkin valmistetaan vielä kankaita sekä kulta- ja hopeakapineita. *Kauppa* on melkoinen, mutta on melkein kokonaan englantilaisten käsissä. *Keskusliikettä* samoin kuin kauppaakin edistävät sisämaassa lukuisat rautatiet, noin 28,000 km.

Intia on ikivanhoista ajoista asti ollut viljeltyä. Ennen kaikkia muita oppivat hinduilaiset valmistamaan hienoja puuvillakankaita. He ovat myöskin keksineet kymmenjärjestykseen perustuvat numerot, jotka Arabian kautta ovat tulleet Eurooppaan ja joita nykyään käytetään kaikkialla mailmassa.

Hallitus. Etu-Intia on *Englannin* vallan alainen. Englannin kuningatarta nimitetään „Intian keisarin-

naksi". Maata hallitsee sijaiskuningas. Useissa paikoin sisämaassa on kotimaisilla ruhtinailla vielä hallitusvalta, mutta kuuluvat kuitenkin Englannin ylivalan alle. Maan puolustusta varten ylläpitää Englannin hallitus melkoisen sotavoiman, johon enimmäkseen kuuluu intialaista väkeä.

Kaupunkeja. Etu-Intiassa on 28 kaupunkia, joissa kussakin on enempi kuin 100 t. asuk. Pienempiä kaupunkeja on myös paljon. Tärkeimmät ovat seuraavat:

Kaupunginkatu Intiassa.

Kalkutta, Ganges-virran deltamaalla. Maan hallituksen asema. Intian suurin kauppakaupunki. Yliopisto. Luja linna. 810 t. asuk. — **Benares,** Ganges-virran keski-juoksun varrella. Hinduilaisten pyhä kaupunki. Paljon komeita pagodeja ja monta Braminikoulua. — **Delhi,** Gangesin lisäjoen varrella. Täällä asui muinoin Intian turkkilainen hallitsija „Suuri Mogul“. Suuria palatseja ja moskeijoita löytyy vielä niistä ajoista. — **Bombay** (bombej), länsirannalla olevalla saarella. Intian tärkein

tehdaskaupunki. Suuri kauppa. Paljon puuvilloja viedään ulos. 820 t. asuk. — **Madras**, itärannalla. Kolmas Intian suurista kaupungeista. Harjoittaa kauppaa timanteilla ja helmillä. On aavan meren rannalla. 450 t. asuk. — **Haiderabad**, Deekanin ylätasangolla. 420 t. asuk.

Himalajan vuoriseuduissa on kaksi pientä, itsenäistä valtiota, **Nepal** lännessä ja **Butan** idässä. Niissä asuu mongolilaisia vuorikansoja.

Taka-Intia.

($\frac{1}{4}$ Euroopasta. 45 milj. asuk. 17 asuk. □ km:llä).

Asema. Taka-Intiaa ympäröivät *Bengalin-lahti* lännessä, *Malakan-salmi* etelässä sekä *Kiinan-meri* ja sen lahdet idässä. Etelässä pistää pitkä **Malakan-niemi** kauas mereen.

Asukkaat ovat *hinduilaista*, *kiinalaista* ja *malaijilaista* sekakansaa sekä elävät enimmäkseen *maanviljelyksellä* ja *hedelmien viljelemisellä*. Buddan oppi on yleisin. Lukutaito on myöskin yleinen.

Jako. Niemimaan koko länsipuoli ynnä **Birman** entinen valtio sekä useat toisistaan erillään olevat siirtomaat Malakan niemellä ovat *Englannin* vallan alaisia. — Koko itäpuoli, johon kuuluu **Tong-king**, **Annam**, **Kotkin-kiina** ja **Kambodja**, on *Ranskan alus- tai suojelusmaina*. — **Siamin valtio** sekä jotkut pienet **Malaiji-valtiot** Malakan niemimaalla ovat vielä itsenäisiä.

Kaupunkeja. **Rangun**, Iravadin deltamalla. Suuri kauppakaupunki. Vie ulos riisiä. — **Singapur**, saarella Malakan niemimaan kärjessä. Vapaa satama merenkulkijoille. Erinomaisella liikepaikalla. — **Bangkok**, Menamin varrella. Tärkeä kauppapaikka. Suurenmoisia palatseja ja pagodeja, muuten bambumajoja, rakennetut paa- luille. 400 t. asuk., josta puolet kiinalaisia.

Itä-Intian saaret.

(Lähes 5 kert. Suomen ala. 35 milj. asuk.; 18 asuk. □ km:llä).

Asema. Itä-Intian saaret ovat *Aasian* ja *Austraalian* välillä ja niitä ympäröivät *Iso valtameri* ja *Intianmeri*. Ne ovat 4:ssä pääryhmässä: 1) **Suuret Sunda-saaret**; 2) **Pienet Sunda-saaret**; 3) **Molukit** ja 4) **Filippiinit**.

Luonto ja ilmanala y. m. Kaikki saaret ovat vuorisia. Useissa on myöskin monta suitsuavaa tulivuorta, niinkuin esim. *Javan* saarella y. m. *Borneon* ja useiden muiden saarien vuorista saadaan runsaasti kultaa, rautaa, tinaa, kalliita kiviä ja kivihiiliä. Paikoittain on myöskin vähäisiä alankomaita. Ilmanala on niin kuuma, että sitä tuskin voi kärsiä, sekä kostea ja hyvin epäterveellinen, varsinkin muukalaisille. Kasvit menestyvät oivallisesti. Monissa paikoissa on suuria aarniometsiä. Muuten täällä viljellään kahvia, sokeriruokoa, tupakkaa, puuvilloja, indigoa, pippuria, neilikoita y. m. höysteitä. — Eläinkunta on melkein samanlainen kuin Itä-Intiassa. Kuitenkin löytyy täällä enemmän apinoita ja niiden joukossa suuri oranki, jota myöskin nimitetään „metsäihmiseksi“.

Asukkaat ovat enimmäkseen *malaijilaisia*, jotka ovat jaetut moneen heimokuntaan ja ovat hyvin erilaisia tavoiltaan ja sivistyksekseen. Toisten ollessa peljättyitä merirosvoja ja ihmissyöjiä, ovat toiset, esim. *Javan* asukkaat, saavuttaneet sangen korkean sivistyksen, jota heidän oma kirjakielensä ja rikas kirjallisuutensa sekä suurenmoiset temppelirakennukset todistavat. *Muhammedin* oppi on täällä enimmästi levinnyt.

Jako. *Suuret* ja *Pienet Sunda-saaret* sekä *Molukit* ovat suurimmaksi osaksi hollantilaisten vallassa; sitä vastoin omistaa *Espanja* *Filippiinit*. Englantilaisilla ja portukalilaisilla on ainoastaan vähäisiä alusmaita. *Borneon* ja *Sumatran* saarilla on vielä paikoittain itsenäisiä malaijilaisia ruhtinaita.

Kaupunkeja. *Batavia*, *Javan* luoteisrannalla. Tärkein kauppapaikka Itä-Intian saarilla. Vie ulos paljon

kahvia ja höysteitä. Hollantilaisen hallituksen asema. Epäterveellisellä paikalla. 105 t. asuk. — **Manila**, Luzonin saarella (Filippineillä). Suuria sikaritehtaita. Monta kirkkoa ja luostaria. 180 t. asuk. Muut kaupungit ovat pienempiä.

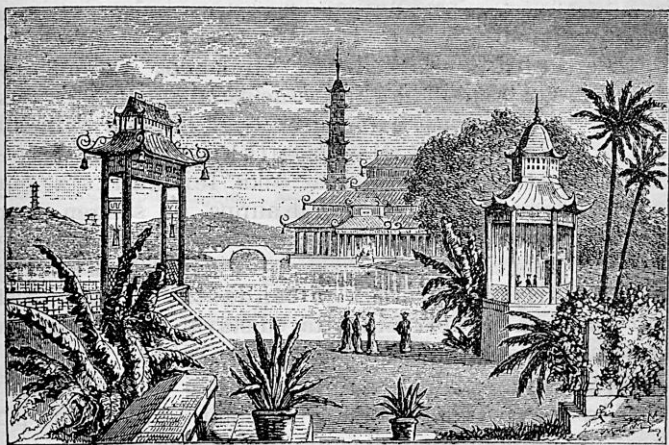
KIINA.

(Vähän suurempi Eurooppaa. 360 milj asuk.; 32 asuk. □ km:llä).

Asema. Kiinaan kuuluu itä- ja keskiosa Aasiaa, ja se ulottuu *Isosta Valtamerestä* idässä *Turanin ylänkömaahan* lännessä, sekä *Himalajan alpeista* etelässä *Altain vuoriseutuihin* ja *Amur-virtaan* pohjoisessa. Kiinaan kuuluu myös *Formosa* ja *Hainan* y. m. saaria. Tämän valtakunnan eri osat ovat: *Varsinainen Kiina* kaakossa sekä sen alusmaat: *Mantsjuria* koillisessa, *Mongolia* pohjoisessa, *Itä-Turkestan* lännessä sekä *Tibet* valtakunnan lounaisosassa.

Luonto, ilmanala y. m. Keltaisen meren tienoot ovat enimmäkseen alankomaata. Valtakunnan eteläosa on ylänkömaata, missä tapaa vaihetellen metsien peittämiä vuoria, viljeltyjä ylänköjä ja hedelmällisiä laaksoja. Länteen päin maa ylenee ylenemistään, ja sen läpi kulkee monta vuorijonoa. Sisämaan ylängöt ovat enimmäkseen aromaita sekä suunnattoman suuria hieta- ja kiviperäisiä erämaita, joista **Gobi** on suurin. Nämä erämaat ovat melkein yhtä korkealla meren pinnasta kuin Euroopan korkeimmat kukkulat, ja tunturien huiput ovat vielä monta tuhatta metriä korkeammalla. Pohjoisessa rajoittaa tätä ylänkömaata **Altain** suuri vuoristo, etelässä **Himalaja**. Ylänkömaalta virtaa monta suurta ja tärkeätä virtaa, joista *Hoang-ho* ja *Jang-tse-kiang* ovat etevimmät. — Ilmanala on itäosassa lämmin niinkuin Välimeren maissa ja tarpeeksi kostea. Sisämaan ylängöillä on kuiva ja ankara mannermaan ilmanala: kesäpäivät polttavan kuumat, yöt jääkylmät ja talvet ankarat. Kiina on erinomaisen hyvin viljeltyä ja tuottaa suunnattoman paljon teetä ja silkkiä sekä melkoisen määrän etelähedelmiä, puuvilloja ja tupakkaa.

Asukkaat. Varsinainen Kiina on sangen tiheästi asuttua, keskimäärin noin 64 asuk. □ km:llä. Alusmaat ovat sitä vastoin hyvin harvaan asuttuja. Varsinaisessa Kiinassa ja rannikkomaalla pohjoisessa asuu melkein yksinomaan *kiinalaisia*. Sisäosissa asuu muita mongolilaisia heimoja. Uskonto on Kiinassa Konfutsen oppi, joka on 500 vuotta vanhempi kuin kristinoppi. Alempi kansa tunnustaa enimmäkseen Buddan eli Fon oppia, joksi sitä nimitetään Kiinassa. Sivistys on täällä yleinen. Jokaisessa kylässä on koulu, ja useimmat kiinalaiset osaavat lukea, vaikka heidän kirjoitusta on kovin vaikea oppia.

Keisarillinen huvilinna Kiinassa.

Kiinalaiset ovat vanhimpia sivistyskansoja maan päällä. Jo monta vuosisataa ennen Kristuksen syntymää oli heillä sangen korkea sivistys. Monta tärkeätä keksintöä, niinkuin kirjanpainamisen, kompassin, ruudin, paperin, posliinin, silkkitavaroiden valmistamisen, tunsivat he monta vuosisataa ennen kuin eurooppalaiset. Kiinankielen sanat ovat yksitavuisia ja taipumattomia, ja kutakin merkitään kirjoituksessa eri merkillä. Näitä merkkejä on monta tuhatta, ja siitä syystä on tätä kieltä vaikea oppia lukemaan ja kirjoittamaan. Kuitenkin on kiinalaisilla hyvin suuri kirjallisuus, ja he antavat ylimalkaan suurta arvoa tiedoille. Jokaiseen virkaan vaaditaan eri tutkinto. Korkeimpia virkamiehiä kutsutann *mandarineiksi*. He kantavat merkiksi arvostaan eri-

värisiä nappuja lakissaan. Kiinalaiset ovat hyvin toimeliaita ja ahkeria sekä tyytyvät yksinkertaisimpaan ruokaan. He rakastavat järjestystä ja säännöllisyyttä sekä kunnioittavat vanhempia ihmisiä, mutta ovat ahneita, pelkureita ja epäluotettavia. Usein he päihdyttävät itseään opiumin polttamisella.

Kiinalaiset ovat tavoiltaan aivan erilaisia kuin muut kansat. He kirjoittavat penselillä. Rivit kulkevat ylhäältä alaspäin. Miehet ajavat enimmät hiuksensa pois, mutta jättävät niiskaan pitkän hiuspiiskan kasvamaan. Rikkaat ja ylhäiset antavat kyntensä kasvaa merkiksi siitä, ettei heidän tarvitse tehdä työtä. Rikkaiden naisten turhamaisuus vaatii, että naisilla pitää olla aivan pienet jalat, ja sitä tarkoitusta varten he puristavat jalkansa jo lapsuudesta saakka ahtaisiin kenkiin, joita tuskin koskaan riisuvat.

Konfutsen oppi on hyvin vaikeata käsittää ja sitä tunnustavat ainoastaan sivistyneet kansanluokat. Tällä opilla ei ole mitään ulkonaista jumalanpalvelusta eikä mitään papistoa, vaan ainoastaan useita siveyssääntöjä ja opinkappaleita.

Elinkeinot. Tärkeimmät elinkeinot varsinaisessa Kiinassa ovat *maanviljelys* ja *hedelmäin viljeleminen* sekä *teollisuus* ja *kauppa*. Kiinalaiset ovat taitavia valmistamaan posliinia, puuvilla- ja silkkikankaita, paperia, mustetta, kiiltotöitä, sekä leikkauksia puuhun ja norsunluuhun y. m. Kauppa on sangen suuri. Enimmästi viedään ulos teetä, silkkiä, puuvilloja ja sokeria; tuontitavaroita ovat puuvillakankaita ja lankoja, viljaa, opiumia ja tehdastavaroita. Sisämaan kauppaa ja keskusliikettä edistävät virrat ja monet kanavat. Rautateitä on vielä aivan vähän.

Hallitus. Kiinaa hallitsee *keisari* rajoittamattomalla vallalla. Häntä nimitetään „taivaan pojaksi“ ja kunnioitetaan ikäänkuin jumalaa.

Kaupungeja on paljon ja suuriakin, mutta rakennukset ovat enimmäkseen bambumajoja. Kadut ovat tavallisesti ahtaita ja likaisia. Tärkeimmät kaupungit ovat:

Pe-king („pohjolan hovi“), lähellä Keltaista merta. Pääkaupunki. Keisarin hallituspaikka. Yliopisto. 1 milj. asuk. — **Nan-king** („etelän hovi“), Jang-tse-kiangin varrella. Kiinalaisten opintokaupunki. Suuri puuvilla- ja silkkitöiteollisuus. — **Sjang-hai**, meren rannalla. Kiinan tärkein merikauppakaupunki. Paljon teetä ja silkkiä viedään ulos. — **Kanton**, Si-kiang virran varrella. Tärkeä kauppakaupunki. Suuri osa väestöstä asuu lautoilla ja veneissä virralla. 1³/₄ milj. asuk.

Teepensaan kotimaa on etelä-Kiina. Se kasvaa $1\frac{1}{2}$ metrin korkuiseksi ja menestyy parhaiten vuorten etelärinteillä. Lehtiä kootaan 3 kertaa vuodessa ja kuivataan rautapanuissa heikolla tulella. Kunkin pannun ääressä täytyy yhden ihmisen olla hämmentämässä lehtiä, että ne kuivuisivat taiseisesti. Nuorimmat lehdet ovat parhaimpia. Eurooppaan tuodaan enimmästi huonompia lajeja, joihin vielä on sekoitettu sangen paljon muiden kasvien lehtiä.

Teepensaan oksa kukkineen ja hedelmineen.

KOREA.

(Lähes $\frac{2}{3}$ Suomen alasta. Noin $7\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

Korean niemimaa on *Keltaisen meren* ja *Japanin meren* välissä. Sen sisäosa on täynnä korkeita, osaksi lumipeitteisiä vuoria. Maan vientitavarat ovat riisiä, kultaa ja papuja. Tuontitavarat ovat puuvilla- ja silkkitavaroita sekä muita teollisuustuotteita. Aukkaat ovat mongolilaisia ja tunnustavat Buddan oppia. Maata hallitsee itsevaltiass kuningas. — Pääkaupunki: **Söul**, sisämaassa. 190 t. asuk.

JAPANI.

(Vähän suurempi kuin Suomi. 41 milj. asuk.; 106 asuk. □ km:llä.)

Asema. Japanin saarivaltakunta on *Isossa Valtameressä*, *Aasian* itäpuolella. Mannermaasta sen erottaa *Japanin meri*. Valtakuntaan kuuluu 4 suurempaa saarta: **Jeso, Nippon, Sikoku ja Kiusiu** sekä useita pieniä saaria, joista **Kurilit** pohjoisessa ja **Liu-kiu saaret** etelässä ovat tärkeimmät.

Luonto ja ilmanala y. m. Japanin saarien sisäosat ovat täynnä korkeita vuoria. Paikoittain löytyy myöskin tulivuoria. Vuorissa löytyy metalleja, varsinkin vaskea. Maa on hedelmällistä ja erittäin hyvin viljeltyä. Saarilla vallitsee tasainen ja vieno meri-ilmast, jonka talvella tekee viileäksi etelästä tuleva lämmin merivirta nimeltä *Kuro-Sivo*. Pohjolan ja etelän kasvi- ja eläinkunta näyttävät ikäänkuin yhtyvän Japanissa. Alemmilla paikoilla menestyvät palmut ja aina viheriöitsevät lehtipuut. Siellä viljellään teetä, riisiä, soke-

[Maisema Japanissa

riruokoa, puuvilloja, ja etelähedelmiä. Ylempänä vuorten rinteillä kasvaa havumetsiä. Eteläisillä saarilla elää apinoita, pohjoisilla karhuja, kettuja y. m.

Asukkaat. *Japanilaiset* ovat mongolilaista kansakuntaa ja ovat oppineet yhtä ja toista kiinalaisilta. Viime aikoina ovat japanilaiset omistaneet itselleen sangen paljon eurooppalaista sivistystä ja ovat sen kautta muiden Aasiassa asuvien mongolilaisten kansojen edellä. Maan pääelinkeino on *maanviljelys*, jota harjoitetaan korkealla vuorten rinteilläkin. Myöskin *teollisuus* on sangen suuri ja tuottaa silkkikankaita, posliinia ja kiilloitettuja kaluja. *Kauppa* on vilkasta. Enimmästi vie-dään ulos teetä ja silkkiä. Japania hallitsee keisari, jonka nimenä on *mikadon*. Uskonto on Buddan oppia.

Japanilaisilla on kouluja kussakin kylässä. Heidän kirjoituksensa on kiinankielen kaltaista, ja sitä kirjoitetaan samalla tavalla. Monet rikkaat japanilaiset lähettävät poikansa opiskelemaan Euroopan ja Amerikan yliopistoihin. Maassa on jo monta rautatietä ja sähkölankaa. Sotajoukko ja laivasto ovat järjestetyt eurooppalaisen mallin mukaan.

Kaupunkeja. **Tokio**, Nipponin itärannalla. Pääkaupunki. 1 milj. asuk. — **Kioto**, Nipponin sisäosassa. Japanilaisten opintokaupunki. — **Osaka**, Nipponin etelärannalla. Japanin tärkein tehdaskaupunki. Suuri kauppa. $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Asukkaat Aasiassa asuvat tiheästi etelässä ja idässä, jossa □ km:llä paikoittain asuu yhtä paljon ihmisiä kuin Euroopan tiheimmissä osissa. Muut osat ovat sitä vastoin harvempaan asuttuja. Pohjois- ja keski-Aasiassa asuu ihmisiä aivan harvaan. Aasian kansat voidaan jakaa 3:meen eri rotuun:

1) Kiinalaiset, korealaiset, japanilaiset, pohjoiset kalastajakansat, turkkilaiset, tatarilaiset ja kirgiisiläiset kuuluvat *Mongolilaiseen rotuun*, jolla on kellertävä iho sekä idässä asuvilla kansoilla sitä paitsi silmät vinossa.

2) Malaijilaiset, javalaiset y. m. kansat Itä-Intian saaristossa kuuluvat *Malaijilaiseen rotuun*, jonka iho on tummempi kuin edellisen rodun.

3) Hinduilaiset, persialaiset, arapialaiset, armenialaiset, venäläiset, englantilaiset kuuluvat *Kaukasialaiseen rotuun*.

Mongolilaiset kansat ovat enimmäkseen *pakanoita*. Kaakossa on Buddan oppi yleisin. Hinduilaiset tunnustavat Braman oppia. Persialaiset, arapialaiset, turkkilaiset ja malaijilaiset ovat Muhammedin uskoa. Armenialaiset, venäläiset, englantilaiset y. m. ovat kristityitä. *Kansanvalistus* ei ole läheskään yleinen. Buddan uskolaisilla on se kuitenkin jonkinmoinen.

Euroopan vallan alaisia ovat: *Venäjän Aasia, Turkin Aasia, Etu-Intia*, suuri osa *Taka-Intiata* ja suurin osa *Itä-Intian saaristoa*. **Itsenäisiä valtakuntia** ovat sitä vastoin: *Kiina, Japani, Korea, Siam, Persia* ja monta pientä valtiota, joita kaikkia itsevaltiaat hallitsijat hallitsevat.

AFRIKKA.

(30 milj. □ km. 200 milj. asuk.)

Asema. Afrikkaa ympäröivät kaikilta puolin meret: pohjoisessa *Välimeri*, lännessä *Atlantinmeri*, idässä *Intianmeri* ja *Punainen meri*. Euroopasta erottavat sen *Välimeri* ja *Gibraltarin salmi* ja Aasiasta *Punainen meri* ja *Suezin kanava*.

Rannikot. Afrikan rannoilla on ainoastaan muutamia suuria lahtia. Pohjoisessa muodostaa Välimeri **Ison ja Vähän Syrtin**; lännessä pistää Atlantinmerestä suuri ja aava **Guinean- (ginean-) lahti**, joka sisemmällä jakaantuu **Benin- ja Biafran-lahtiin**; idässä muodostaa Intianmeri **Aden- (edn-) lahden**, josta **Bab-el-Mandebin salmi** („kyyntelten portti“) vie **Punaiseen mereen**. Tämä meri jakaantuu pohjoisessa, molemmin puolin Sinain niemimaata, **Suezin- ja Akaban-lahtiin**. Ylimalkaan Afrikan rannat eivät ole lahtisia. Useissa paikoin on rannikoille sitä

paitsi vaikea päästä laivoilla, sillä hyviä satamia löytyy harvassa.

Saaria ei Afrikan rannoilla ole paljon. Suurin on **Madagaskar**, jonka Afrikasta erottaa *Mosambikin kanava*. Madagaskarin itäpuolella ovat **Maskarenit**, ja lähellä Aden-lahtea on **Sokotra**. Länsipuolella ovat **Madeira**, **Kanarian saaret** ynnä **Ferron saari** ja **Viheriän niemen saaret** y. m. Nämä saaret ovat ylimalkaan vuorisia ja useissa on monta suitsuavaa tulivuortakin.

Pinta. Afrikka on suureksi osaksi ylänkömaata, jossa löytyy monta vuorijonoa. Pitkin rannikkoja on monessa kohden reunavuoria, jotka alenevat mertä kohti. Afrikka jaetaan tavallisesti kolmeen pääosaan:

1) **Pohjois-Afrikkaan** kuuluu Välimeren rannikko ja suuri **Saharan** erämaa. Luoteessa kohoavat **Atlas-vuorten** monet lumipeitteiset huiput. Itäpuolella Isoa Syrttiä on nurmimaistaan ja metsäisistä rinteistään tunnettu **Barka** niminen ylänkömaa. Muuten on Välimeren rannikko enimmäkseen alankomaata, jossa paikoittain on pieniä suolajärviä. — Sahara, mailman suurin erämaa, ulottuu At-

Keidas Saharan erämaassa.

lantinmerestä lännessä Punaisen meren tienoille idässä ja on yhtä suuri kuin puolet Euroopasta. Keskiosa on enimmäiten kallioista ja kiviperäistä erämaata, jonka lävitse siellä täällä kulkee vuorijonoja; itä- ja länsiosissa on äärettömiä hiekkatasankoja, joissa hiekka välistä, samoin kuin muutamilla rannikoilla, muodostaa korkeita, aaltomaisia särkkiä. Paikoittain löytyy viher-
täviä vesirikkaita keitäitä, jotka näyttävät ikään-
kuin saarilta tällä suurella hieta-aavalla.

Erämaassa vallitsee äänetön hiljaisuus, mutta jos se häiriintyy, kuuluu ääni tavattoman etäälle. Ainoastaan harvat eläimet voivat oleskella erämaassa, niinkuin kamelikurjet ja antiloopit sekä raadoista elävät eläimet, niinkuin korppikotkat, hyenat ja sakaalit. Kestävin kuitenkin kaikista on kameli, ja sen avulla voivat karavaanit kulkea erämaassa keitaalta keitaalle noutamaan sisä-Afrikan tuotteita.

2) **Sudaniin** („mustain maa“) kuuluu keski-Afrikka Saharan eteläpuolella. Se on suurimmaksi osaksi ylänkö-
maata, joka alenee sisämaassa olevaa, kaislaista **Tsadin** järveä kohti. Idässä ja lännessä on Sudani vuorista. Idässä kohoaa **Abessinian alppimaa** lumipeitteisine vuorenhuippuineen, lännessä ylenevät **Kong-vuoret** pitkin rantamaata.

3) **Etelä-Afrikka**, Sudanin eteläpuolella, on suunnatonta ylätasankoa, jota rannikoilla ympäröivät reu-
navuoret. Näiden joukossa huomataan sammunut tuli-
vuori **Kilima-Ndjáro** (5,700 m) idässä sekä **Kaapinmaan vuoret** etelässä. Pohjoispuolella Kaapinmaata leviää **Kalaharin** erämaa. — Afrikan mantereeseen tulivuoret ovat melkein kokonaan sammuneet.

Järviä ja jokia. Pohjois- ja eteläosat Afrikkaa ovat kuivia, ja siellä sataa ani harvoin. Keskiosassa taas sataa määrättyinä vuodenaikoina, ja siellä löytyvätkin suurimmat järvet. Ne ovat tavallisesti korkealla olevia vuorijärviä, joissa vesi on suolatonta. Huomattavimmat ovat **Ukereve**, **Tanganjika** ja **Nyassa**. Onpa kuitenkin tansangoillakin useita järviä, joilla ei ole lasku-uraa, esim. **Tsadin** suolajärvi y. m. Nämä kaikki ovat paljoa suuremmat kuin Euroopassa oleva Laatokan järvi. — Virrat

ovat osaksi hyvin suuria; niissä on suuria koskia ja putouksia, ja ne ovat sentähden laivakululle sopimattomia. Tärkeimmät joet ovat: **Niili**, joka on mailman suurimpia jokia. Se laskee Välimereen. Atlantinmereen juoksevat **Niger**, **Kongo**, **Kunene** ja **Oranja**; Mosambikin kanavaan **Sambesi** („kalajoki“).

Ilmanala. Afrikassa on kuumempi ilmanala kuin missään muussa maanosassa. Kuumin on ilma Sudanissa, missä lämpömittari usein näyttää yli 50 astetta. Ainoastaan Välimeren tienoilla ja Kaapinmaassa on kohtuullisen lämmin ilmanala. Kosteus on hyvin erilainen. Saharassa ei sada vuosikausiin, mutta muutamissa vuoriseuduissa on sateenmäärä äärettömän suuri. Vuoden saat-
taa täällä jakaa *kahteen vuodenaikaan*: kuivaan ja sateiseen. Kosteaa kuumuus tekee ilmanalan paikoittain epäterveelliseksi, etenkin muukalaisille. Tuulet Afrikassa vaikuttavat myös paljon ilmanalaan. Erämaan kuumat tuulet, niinkuin Saharan samum, ovat kovin rasittavia. Merituulet taas ovat viileitä.

Kuumuus ja kuivuus ovat keski-Afrikassa kuivana vuoden aikana niin suuret, että pienenlaiset joet ja sisäjärvet monessa paikoin kuivuvat, kasvullisuus kuivettuun, tasankojen ruoho lakastuu ja kellastuu. Sadeaikana muuttuu maa vähässä ajassa uhkuavan hedelmälliseksi; silloin joutuvat suuret alat maata jokien paisuessa veden alle. Sääskiä (moskitos) sikiää niin paljon, että ne ovat suurena maanrasituksena, ilma käy sietämättömän heltoiseksi, ja vahingollisia kuumetauteja alkaa raivota, jotka ovat vaarallisia varsinkin sellaisille, jotka eivät ole tottuneet ilmanalaan, esim. eurooppalaisille.

Kasvikunta on hyvin erilainen. Välimeren tienoilla on kasvullisuus melkein samanlainen kuin etelä-Euroopassa. Siellä menestyvät vehnä, maissi, öljypuu ja etelähedelmät. Saharan keitailla kasvaa monenlaista viljaa sekä taatelipalmuja. Niilin laakso on hyvin hedelmällinen ja tuottaa viljaa, puuvilloja ja sokeriruokojaa; kahvipuu on kotoisin sen eteläosista. Sudanissa on laajoja, korkeata ruohoa kasvavia tasankoja, joita sanotaan savanneiksi ja joilla suuria karjalaumoja käy laitumella. Lännessä on suuria metsiä. Tärkeitä puulajeja on monta, niinkuin jättiläispuu baobab ja öljypalmu, josta saadaan palmuöljyä. Ravinnoksi vil-

jellään täällä yleisesti durraa (neekeriviljaa) ja jamsjuurta. Etelä-Afrikassa löytyy myös suuria savaneja ja metsiä, joissa kasvaa monta omituista puulajia. Kaapinmaalla viljellään paljon viljaa, hedelmiä ja viiniä.

Eläinkunta Välimeren tienoilla on samanlainen kuin etelä-Euroopassa, ja muutamat muuttolintumme, esim. pääskysset, viettävät siellä talvensa. Saharassa ellee hyenoja, kamelikurkia ja antiloopeja. Erämaan äärissä tavataan myös jalopeuroja y. m. eläimiä. Tärkein kotieläin täällä on yksikyttyräinen kameli (dromedaari), joka on kotoisin Aasiasta ja on tuotu tänne erämaan retkiin käytettäväksi. Niilin laaksossa tavataan paljon kahlaaja- ja vesilintuja, myöskin krokotiileja, sarvikäärmeitä ja myrkyllisiä skorpioneja. Eteläpuolella Saharaa elää monenlaisia suuria ja omituisia eläimiä, niinkuin kesyttömiä elehvantteja, virtahevosia, sarvikuonoja, puhvelihärkiä, seeproja, sirahveja, monenlaisia apinoita, muiden muassa tuo suuri ja vahva gorilla y. m. Alkuasukkaat pitävät kotieläiminä nautaeläimiä, lampaita ja vuohia. Kameli ei viihdy Saharan eteläpuolella, vaan siellä kuljetaan härjillä.

Asukkaat. Välimeren rannikoilla ja Saharassa asuu *kaukasialaisia kansoja*, keski- ja eteläosassa *neekerikansoja*. Kaukasialaisiin kansoihin kuuluvat vanhain egyptiläisten jälkeiset ja maahan muuttaneita arapialaisia heimoja, jotka ovat asettuneet pohjois- ja koillis-Afrikkaan ja elävät maanviljelyksellä, hedelmänviljelemisellä, karjanhoidolla ja kaupalla. Useimmat näistä kansoista tunnustavat Muhammedin oppia. — Neekerit ovat eri rotua, ja heillä on musta tahi tummanruskea iho, villaiset hiukset, litteä nenä ja paksut huulet. He elävät karjanhoidolla, vaan harjoittavat myöskin hiukan maanviljelystä. Asuntoinaan käyttävät he mehiläispesän muotoon rakennettuja savi- ja olkimajoja. Vaatteita käyttävät he tuskin ollenkaan. Suuria rakennuksia tai aluksia heillä ei ole. Samoin puuttuu heiltä kirjakieli. He elävät moneen heimoon hajaantuneina, päälliköiden johdolla, jotka

usein ovat julmia itsevaltaita. Heidän uskontonsa on luonnonesineiden palvelusta, niinkuin puiden, kivien y. m. Euroopan kristityt ovat lähetystyöllänsä Afrikassa koettaneet edistää neekerien kääntymistä kristinuskoon. Orjuus on sisä-Afrikassa vielä yleinen.

Neekerikylä Sudanissa.

Neekereillä on kyllä lunnonlahjoja; he ovat hyvin oppivia, mutta omin takein he eivät pääse pitkälle. He ovat monissa asioissa lasten kaltaisia: he sievistelevät mielellään itseään kaikenlaisilla koristeilla, tuovat tunteensa ja mielenliikutuksensa äkki-pikaisella ja vilkkaalla tavalla esiin. Iloitessaan he hyppivät, tanssivat ja laulavat; suruaan he taas osottavat huutamalla, ulvomalla, tukkaansa repimällä ja viereskelemällä maassa. He suuttuvat nopeasti ja ovat silloin julmia ja verenhimoisia. Ylimalkaan ovat he hyvänsävyisiä, vaikka tavattoman epäluotettavia ja valheellisia.

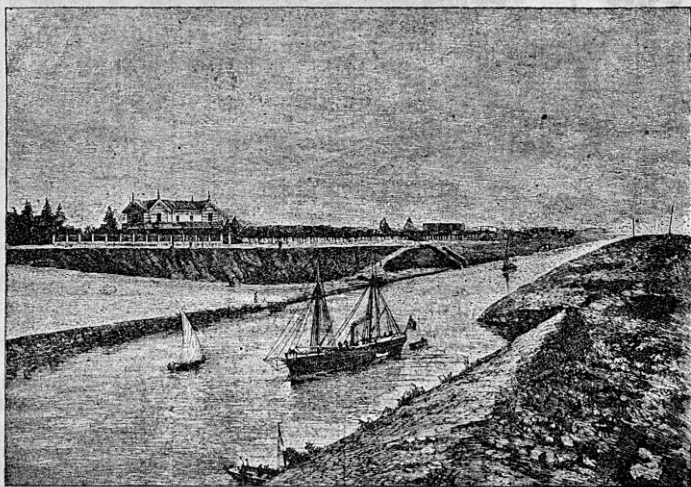
Afrikan sisäosat ovat kauan aikaa olleet tuntemattomat eurooppalaisille, sillä niissä on hyvin vaivaloista ja vaarallistakin matkustaa. Vasta myöhemmin aikoina on onnistunut tunkeutua syvemmälle sisämaahan ja tehdä siellä tärkeitä löytöretkiä. Mutta vielä löytyy suuria aloja, joista ei tiedetä mitään. Löytöretkistään Afrikassa ovat kuuluisimmiksi tulleet englantilainen *Livingstone* ja amerikkalainen *Stanley*.

Valtiojako. Afrikan valtiot saattaa parhaiten jakaa: A) *Euroopan alusmaihiin* ja B) *Kotimaisiin valtioihin*.

A) Euroopan alusmaita.

I. Turkin alusmaita.

1) **Egyptiä** (sekä **Sinain** niemimaata) hallitsee *kediivi*, joka on Turkille veronalainen. Muuten ovat englantilaiset viime aikoina alkaneet sekaantua Egyptin asioihin, sillä Intian väliselle kaupalle tärkeä *Suezin kanava* kulkee läpi Egyptin. Itse Egypti on vaan $\frac{1}{13}$ Suomen alasta, mutta siinä asuu noin 7 milj. ihmistä eli 246 asuk. ☐ km:llä.

Suezin kanava.

Egypti on sangen hedelmällistä maata. Sen hedelmällisyys riippuu Niilin tulvasta. Sisä-Afrikan runsaiden kesäsateiden johdosta kohoaa Niilin vesi vähitellen virran reunojen yli. Syyskuussa on vesi korkeimmallaan. Silloin on koko maa melkein yhtenä järvenä. Korkeammalla, johon vesi ei ulotu, on kylä ja kaupunkia, jotka näyttävät saarilta. Jonkun kuukauden kuluttua alenee vesi taas hitaasti ja jättää jälkeensä paljon liejua. Se tekee maan niin hedelmälliseksi, että kansa saa moninkertaisen sadon vuodessa.

Jo monta vuosisataa ennen Kr. kukoistivat Egyptissä maanviljelys, teollisuus, kauppa ja suurenmoinen rakennustaide. Maassa löytyy vieläkin monta muistomerkkiä niiltä ajoilta. Niistä ovat

huomattavimmat nuo suuret pyramidit. Ne ovat neliskulmaan rakennettuja kuninkaanhautoja, jotka ovat hyvin leveät alapuolelta, mutta kapenevat ylöspäin ja ovat korkeimpain kirkontornien korkeiset. Vielä nähdään suurenmoisia temppeliraunioita sekä maanalaisia, kaupunkien tapaisia, kiveen hakatuista hautoja, joissa vielä säilytetään kivettyneitä ruumiita (muumioita). Useissa rakennuksissa löytyy sitä paitsi kaikenlaisia huonekaluja sekä muinaisten egyptiläisten omituisia kirjoituksia (hieroglyfejä). Niiden avulla on viime aikoina saatu sangen tarkkoja tietoja vanhain egyptiläisten elämästä.

Kaupunkeja. Aleksandria, Välimeren rannalla. Pohjois-Afrikan tärkein merikaupunki, rakennettu uudenaikaiseen tapaan. Asukkaat suurimmaksi osaksi eurooppalaisia. 230 t. asuk. — **Kairo**, Niilin varrella, Afrikan suurin kaupunki. Kediivin asunto. Muhammedilainen yliopisto. Itämaalaiseen tapaan rakennettu. Monta moskeijaa, basaaria ja kahvilaa. 370 t. asuk.

2) **Tripoli** ynnä **Barka** idässä ja **Fessán** etelässä kuuluvat välittömästi Turkin hallituksen alle.

2. Ranskan alusmaita.

1) **Algeria** (alsjeria), Välimeren rannalla vastapäätä Ranskaa, on toista vertaa isompi kuin Suomi, ja siinä on 4 milj. asuk. Maata hallitsee *kenraalikuvernööri*. Etelähedelmien ja vasutöihin kelpaavien halfaruohojen ulosvienti. — Kaupunki: **Algér**, Välimeren rannalla. Vahva linnoitus.

2) **Tunis**, Välimeren rannalla, Algerin itäpuolella. Maa on Ranskan suojeluksen alainen ja sitä hallitsee veronalainen ruhtinas (bey). — Kaupunki: **Tunis**, Välimerestä pistävän lahden rannalla. Suuri kauppa. 135 t. asuk.

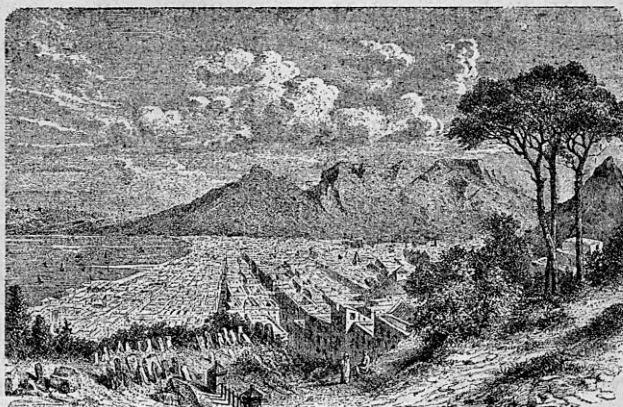
3) **Senegambian** rannikkomaa lännessä, sekä **Ala-Guinea** Kongon pohjoispuolella. Täällä löytyy suuria aarniometsiä ja täältä viedään ulos paljon kumia (puun pihkaa).

4) **Bourbon** (burbong), tuliperäinen saari Maskarenien joukossa. Täällä viljellään kahvia, sokeriruokoa ja riisiä.

[3. Englannin] alusmaita.

(7 kert. Suomen ala. $5\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

1) **Etelä-Afrikassa** ovat **Kaapinmaa**, **Natal** ja **Sulamaa** y. m. alueita, joita *kuvernöörit* hallitsevat. Siellä viljellään vehnää, viiniä ja etelähedelmiä. Lampaanhoito on tärkeä. Oranjavirran tienoilla on löydetty paljon timantteja. Kaupunki: **Kaapinkaupunki**, Atlantinmerestä pistävän lahden rannalla. Etelä-Afrikan tärkein kauppakaupunki. Kaupungin läpi kulkee useita kanavia. Yliopisto. Sekalainen väestö. 50 t. asuk.

Kaapinkaupunki.

2) **Länsi-Afrikassa** on hajanaisia siirtomaita **Senegambian** ja **Ylä-Guinean** rannikoilla. **Palmuöljyä** vie-dään muille maille.

3) **Keski- ja itä-Afrikassa** on Englannilla suuria valloitusmaita.

4) **Saaria**. **Mauritius**, Maskarenien joukossa, ja **Helena**, keskellä Atlantinmerta y. m.

4. Portukalin alusmaita

(Lähes 6 kert. Suomen ala. 14 milj. asuk.)

ovat rannikkoalat pitkin Mosambikin kanavaa ja **Angola**, Kongon eteläpuolella, sekä useita saaria Atlantinmeressä, esim. **Azorit**, **Madeira**, **Viheriän niemen saaret** y. m. Näistä saadaan sokeria, viiniä ja monenlaisia hedelmiä.

---

5. Espanjan alusmaita

($\frac{1}{4}$ Suomen alasta. 330 t. asuk.)

ovat muutamat vähäiset linnoitetut seudut Afrikan pohjoisrannalla lähellä Gibraltarin salmea sekä **Kanarian saaret**, kanarilintujen kotimaa, Atlantinmeressä, y. m.

---

6. Saksan alusmaita

(Ei vielä mitattuja. Monta kert. Suomen ala.)

ovat **Namakvan** ja **Damaran** maat, Atlantinmeren rannalla Oranjavirran pohjoispuolella, sekä **Kamerun**, Guinean lahden rannikoilla, joista saadaan palmuöljyä ja norsunluuta. Näitä paitsi omistavat saksalaiset melkoisia aloja itä-Afrikassa, Tanganjikan järven itäpuolella.

B) Kotimaisia valtioita.

I. Marokko.

($1\frac{1}{2}$ kert. Suomen ala. 8 milj. asuk.)

Maa on Afrikan luoteisosassa. Sitä hallitsee itsevaltiassulttaani. Olot ovat rauhattomia. — Kaupunkeja: **Fez**, sisämaassa. Sulttaanin asuntopaikka. **Muhammedilainen** yliopisto. — **Marokko**, samoin sisämaassa. Pääkaupunki.

---

2. Kongovaltio

(6 kert. Suomen ala. 14 milj. asuk.)

on suuri maa-ala keski-Afrikan sisäosissa Kongo-virran ympärillä. Maa tuottaa runsaasti palmuöljyä, norsunluuta, kahvia, kumia y. m. Kongo-valtion perusti vuonna 1885 kuuluisa löytöretkeilijä *Stanley*, ja maa on Belgian kuninkaan suojeluksen alainen.

---

3. Abessinia.

(Vähän pienempi Suomea. 2 tai 3 milj. asuk.)

Abessinia on alppimaa itä-Afrikassa. Maata hallitsee *negus* niminen itsevaltiass. Kaupungit ovat vähäpätöisiä. Maa on Italian suojeluksen alainen.

---

4. Sansibar

(Vähäpätöinen.)

on kapea maakaistale Afrikan itärannikolla. Siihen kuuluu myös muutamia vähäisiä saaria sen ulkopuolella. Maa on Englannin suojeluksen alainen, ja sitä hallitsee sulttaani, joka asuu **Sansibarissa**, itä-Afrikan tärkein kaupunki. 100 t. asuk.

---

5. Madagaskar.

Tämä saari on paljoa suurempi Suomea. Aasukkaat ovat enimmäkseen *hovakansaa*, joka tunnustaa kristinuskoa. Nykyään hallitsee maata Ranskan suojeluksen alla oleva *kuningatar*. Pääkaupunki **Tananarivo** on laajan, pienistä majoista muodostetun kylän tapainen. 100 t. asuk.

---

6. Itsenäisiä neekerivaltioita.

Monet Afrikan rannikkomaat kuuluvat Euroopan valtain alle. Sitä vastoin on sisä-Afrikassa useita itsenäisiä neekerivaltioita. Useimmat ovat pieniä ja osaksi vielä tuntemattomia. **Oranjan** tasavalta etelä-Afrikassa on kuitenkin hyvin tunnettu.

Asukkaat monissa neekerivaltioissa ovat raakoja metsäläisiä, joita itsevaltiaat kuninkaat tai päälliköt hallitsevat. He käsittelevät tavallisesti mielivaltaisesti alamaistensa henkeä ja omaisuutta. *Asjantin* ja *Dahomen* kuuluisissa valtakunnissa ylä-Guineassa ovat kaikki lapset syntymästään kuninkaan omat. Naimisiin mennessä täytyy kuninkaalta ostaa vaimo. Tärkeimpiä tapahtumia kunnioitetaan ihmisuhreilla. Etenkin on Dahome kuuluisa sotajoukostaan, jossa enimmäkseen on viekkaudestaan ja äärettömästä rohkeudestaan peljättyjä naisia. Onneksi eivät ihmisuhrit ole tavallisia kaikilla neekeriheimoilla, mutta ryöstöretket ja veriset sodat eri heimojen kesken ovat kuitenkin yleisiä kaikkialla.

Kaupunkoja: **Timbaktu**, Nigerin varrella, lähellä Saharaa. Tärkeä karavaanein keskuspaikka. — **Kartum**, Niilin varrella. Kauppakaupunki.

Afrikan kaupungit ovat rakennetut omituiseen tapaan. Rakennukset ovat neliskulmaisia, yksikerroksia ja litteäkattoisia. Kadut ovat tavallisesti ahtaita ja likaisia. Asukkaat ovat enimmäkseen sekaväkeä.

AMERIKA.

(40 milj. □ km. 110 milj. asuk.)

Asema. Amerikkaa ympäröivät kaikilta puolin valtameret: pohjoisessa *Pohjois-Jäämeri*, idässä *Atlantinmeri*, lännessä *Iso valtameri*. Luoteessa lähenee tämä maanosa Aasiasta, mutta siitä erottaa sen *Beringin salmi*. Amerikkaan kuuluu kaksi pääosaa: **Pohjois- ja Etelä-Amerikka**, joita yhdistää **Keski-Amerikan** kapea **Panaman taipale**.

Amerikan saattoi Euroopassa tunnetuksi v. 1492 Kristofer Kolumbo, joka silloin purjehti Espanjasta länteen päin tullakseen

Intiaan. Hän saapui Pohjois- ja Etelä-Amerikan välillä oleville saarille ja luuli löytäneensä Intian. Siitä syystä kutsuttiin näitä saaria *Länsi-Intiaksi*. Sitten huomattiin, että oli löydetty aivan uusi, maanosa, ja sitä nimitettiin sentähden „Uudeksi mailmaksi.“ Pohjoismaiden asukkaat lienevät kuitenkin monta vuosisataa sitä ennen Islannin ja Grönlannin kautta tulleet Amerikkaan, mutta tämä tie oli sitten joutunut tykkänään unohduksiin. „Amerikaksi“ ruvettiin tätä maanosaa nimittämään *Amerigo Vespuccin* mukaan, joka kirjoitti ensimmäisen matkakertomuksen Uudesta mailmasta.

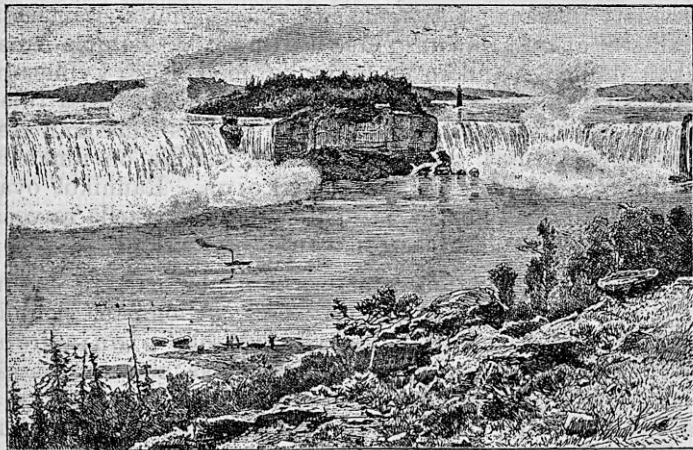
I. Pohjois-Amerikka.

Rannikot ovat paikoittain lahtisia. Pohjois-Jäämerestä pistää **Hudsonin-** (hadsn-) **lahti**, ja pohjoisrannikolla löytyvät **Pohjoiset saaret**, joista **Grönlanti** on suurin. Sen erottaa muista saarista **Baffinin-lahti** ja **Davisin** (devis) **salmi**. Hudsoninlahden ja Atlantinmeren välillä on suuri **Labradorin niemimaa**. Sen itäpuolella on **New Foundlandin** (njuföndländin) saari. Kaakossa on **Meksikon-lahti**, jonka Atlantinmerestä erottaa lakea **Floridan niemimaa**. Meksikonlahden ja **Karibinmeren** välillä kaakossa on **Yukatanin** (jukatan) **niemimaa**. Karibinmeren pohjois- ja itäpuolella löytyvät **Länsi-Intian saaret**, joihin kuuluu kolme ryhmää: 1) **Suuret Antillit**: *Kuba, Haiti, Portoriko* ja *Jamaika*; 2) **Pienet Antillit** ja 3) **Bahama-** (bahema) **saaret**. Lännessä tekee Iso Valtameri **Kalifornian-lahden**, jota länsipuolella rajoittaa kapea ja vuorinen **Kalifornian niemimaa**. Pohjoisempaan löytyy paljon lahtia, niemiä ja saaria. Vielä edempänä luoteessa lähtee **Alaskan niemimaasta Aleutein saariryhmä**, joka rajoittaa **Beringin-mertä** etelässä.

Pinta. Pohjois-Amerikan länsiosassa on ylänkömaita, joita nimitetään **Kordillereiksi** (kordiljereiksi). Niihin kuuluu parhaasta päästä kaksi mahtavaa vuorijonoa: **Merialpit** lännessä ja **Kalliovuoret** sisäosassa, jotka kulkevat rinnakkain luoteesta kaakkoon. Näiden vuorijonojen välillä leviää laajoja, erämaan tapaisia ylätasankoja. Merialpeissa on monta suitsuavaa tulivuorta, ja muutamissa paikoissa, niinkuin Kaliforniassa, ovat ne rikkaat kullasta, hopeasta, vaskesta ja elohopeasta. Kal-

liovuoret laajenevat melkoisesti sisämaassa ja ovat lännen puolella metsäisiä. — Idässä huomataan **Alleghany-vuoret** (allegeni), jotka ovat Kalliovuoria matalammat, mutta rikkaat raudasta, kivihiilestä ja öljystä. Pohjois-Amerikan keskiosa on yläkömaata, joka jakaa sisätasangon kahteen osaan: **Pohjoiseen alankomaahan** pohjoisessa ja **Mississippin tasankoon** etelässä.

Järviä ja jokia. Pohjois-Amerikassa on paljon suuria järviä ja jokia. Tärkeimmät ovat: **Mackenzie-virta** (makkensi), joka alkaa Kalliovuorilta ja on usean suuren järven lasku-urana. Se virtaa Pohjois-Jäämereen. Suuret suolattomat järvet **Yläjärvi**, **Michigan** (misjigen), **Huron** (juuren), **Erie** (iiri) ja **Ontario** (onteerio) muodostavat yhdessä suurimman järviryhmän maan päällä; se vastaa noin $\frac{2}{3}$ Suomen alasta. Erien ja Ontarion välillä on **Niagaran** (nejeggera) vesiputous, joka on melkein $1\frac{1}{2}$ km leveä ja 50 m korkea. Näiden järvien lasku-urana on

Niagaran putous.

leveä **Lawrence** (loorens) joki, joka laskee samannimiseen lahteen. Meksikonlahteen juoksee **Mississippin**, johon liittyy monta suurta lisäjokea, joista lännestä tuleva **Mis-**

souri (missuuri) on tärkein. Missouri ja Mississippi muodostavat yhdessä pisimmän joen maan päällä (6,500 km). **Rio Grande**, joka myös juoksee Meksikonlahteen, on Tonavan pituinen. Länteen laskee myös monta jokea, joista tärkeimmät ovat Kalifornian-lahteen laskeva **Rio Kolorado** sekä **Kolumbia**, joka juoksee Tyveneen mereen. Lännessä on yläkömaalla useita suolajärviä. Suurin on **Iso Suolajärvi**, jonka vesi on katkeran suolaista.

Ilmanala Pohjois-Amerikassa on hyvin erilainen maan suuruuden tähden. Pohjoisilla saarilla sekä manteleen pohjoisosassa on ilmanala kovin kylmää. Pohjoisimmissa seuduissa, niinkuin Grönlannissa y. m. paikoissa, ovat sisäosat kokonaan äärettömien jäätiköiden peitossa, jotka vähitellen vierivät mereen, muodostaen siellä suuria jäävuoria. Pohjoisemmilla seuduilla ovat talvet yleensä pitkät ja pimeät, kesät taas lyhyet, mutta valoisat. Etelä- ja keskiosassa Amerikkaa on lauhkeaa ja maanviljelykselle sopiva ilmanala. Rannikoilla on ilmanala lauhkeaa ja sateenmäärä runsas, mutta sisämaassa vallitsee ankara mannermaan ilmasto. Pohjois-Amerikan itäinen rannikko on kuitenkin melkoisesti kylmempi kuin sitä vastaava osa Eurooppaa, sillä Jäämerestä tulee kylmä merenvirta tälle rannikolle. Pohjois-Amerikan eteläisimmissä osissa sekä Länsi-Intian saarilla on ilmanala kuuma ja siellä sataa määrääaikoina. Rannikot ovat useissa paikoin rämeisiä ja epäterveellisiä ja siellä raivoaa usein vaarallinen keltainen tauti.

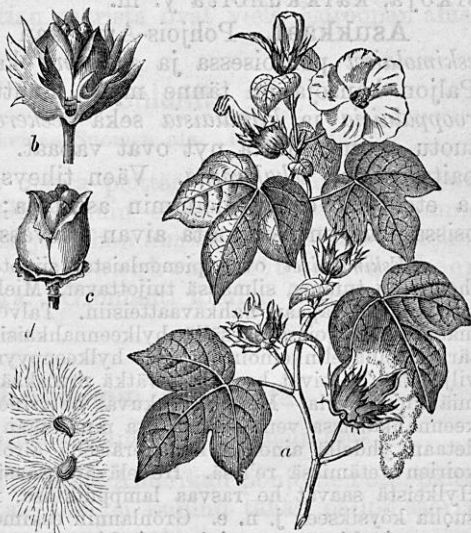
Kasvikunta on samoin kuin ilmanalakin hyvin erilainen Pohjois-Amerikan eri osissa. Ulompana pohjoisessa kasvaa sammalia ja jäkäliä sekä pieniä pensaita, paitsi niissä seuduissa, joissa maa aina on jäässä. Näiden seutujen eteläpuolella leviää suuria havumetsiä ja vielä etelämpänä lehtimetsiä, enimmästi vuoriseuduilla. Mississipin länsipuolella on suuria, ruohoa kasvavia tasankoja, joita täällä kutsutaan prairioiksi. Siellä käy suuria eläinlaumoja laitumella. Mississipin itäpuolella leviää viljavia vainioita, joilla viljellään monenlaista viljaa, enimmäiten maissia, vehnää ja riissiä sekä sitä paitsi tupakkaa, puuvilloja ja sokeriruokojaa.

Sokeriruoko, jota nykyään viljellään melkein kaikissa kuumissa maissa, mutta etenkin Länsi-Intiasa, on 4:n tai 6:n metrin korkuinen kasvi. Se sisältää paljon sokeria ja on ravitsevaa. Länsi-Intian neekereillä se on tärkeimpänä ravintoaineena. Sokeria valmistettaessa puserretaan makea neste varsista erityisissä myllylaitoksissa. Ruoko pannaan raskaiden rautatelojen väliin. Ne pusertavat ulos nesteen, joka valuu suuriin astioihin. Sitten puhdistetaan neste lisäämällä siihen hiukan kalkkia. Nesteen selvittyä keitetään se ja juoksutetaan sitten puuastioihin jäähtymään. Sitten juoksutetaan neste astioihin, joihin on tehty pieniä läpiä, joista osa nestettä tippuu ulos. Jäljelle jäävää nestettä sanotaan raakasokeriksi, pois valuvaa melassiksi. — Sokeria saadaan muistakin kasveista, niinkuin valkojuurikkaista, sokerivaahterasta y. m.

Sokeriruoko.

Puuvillat ovat valkeita haivenia, jotka kasvavat puuvillakasvien siemenien ympärillä. Puuvillan korjuu tapahtuu tavallisesti kaksi kertaa vuodessa. Korjuun jälkeen perataan villat koneitten avulla; siemenet pannaan erillään eläinten ruuaksi taikka lannoitukseksi. Pitkät siemenkarvat likistään suuriin, tiukkiin tukkuihin ja lähetetään sitten tehtaisiin langan ja kankaiden valmistusta varten.

Puuvillakasvin oksa hedelmineen (b, c) ja siemenineen (d).

Keski-Amerikassa ja Länsi-Intian saarilla menestyy, paitsi yllämainittuja kasveja, myöskin kahvi-, kakao- ja mahonkipuu sekä suuria, puuntapaisia kaktus- ja aloëkasveja y. m. Läntisillä vuoriseuduilla kasvaa monenlaisia havupuita, muun muassa mailman suurin kasvi, mammutpetäjä, joka tulee 100 m korkuiseksi.

Eläinkunta. Pohjoisissa osissa löytyviä villieläimiä ovat jääharhu ja peura. Kotieläiminä käytetään siellä koiria. Jäämeressä ja sen lahdissa vilisee valaita, mursuja, hylkeitä ja vesilintuja. New Foundlandista viehdään ulos paljon silliä, turskaa sekä simpukoita (ostro-nia). Suurissa metsissä elää majavia, harmaita karhuja, pesukarhuja, ilveksiä y. m. Prairieilla oleskelee piisonihärkä ja tuo erinomaisen vaarallinen kalkkalakäärme. Yleensä kammutuita petoeläimiä ovat puuma eli Amerikan jalopeura ja jaguari, joka on tiikerin muotoinen, mutta pienempi. Lintuja on Pohjois-Amerikassa monenlaisia ja monenvärisiä. Mississipin tienoilla oleskelee alligaattori eli krokotiili ynnä paljon muita eläimiä. Kotieläiminä pidetään hevosia, sarvikarjaa, sikoja, kalkkunoita y. m.

Asukkaat. Pohjois-Amerikan alkuasukkaita ovat *eskimolaiset* pohjoisessa ja *intiaanit* keski- ja eteläosissa. Paljon kansoja on tänne myös muuttanut, niinkuin *eu-rooppalaisia* ja *kiinalaisia* sekä *neekereitä*, joita on tänne tuotu orjina, mutta nyt ovat vapaat. Amerikassa on sitä paitsi paljon *sekakansaa*. Väen tiheys on erilainen. Itä- ja eteläosat ovat tiheimmin asuttuja; pohjois- ja länsiosissa taas on asukkaita aivan harvassa.

Eskimolaiset ovat pienenlaista, siivotonta kansaa. Heidän ihonsa on tumma, silmänsä tuijottavat. Miehet ja naiset pukeutuvat samaan tapaan nahkavaatteisiin. Talven asuvat he pienissä matalissa majoissa, kesällä hylkeennahkaisissa teltoissa. Heidän tärkeimpinä elinkeinoinaan ovat hylkeenpyynti ja kalastus. Maanviljelystä he eivät harjoita eivätkä myöskään pidä muita kotieläimiä kuin koiria. Merellä liikkuvat he erinomaisen taitavasti hylkeennahkaisissa veneissään, joita nimitetään kajaakeiksi ja soudetaan yhdellä ainoalla kaksiteräisellä airolla. Maalla ajavat he koirien vetämissä re'issä. He elävät pääasiallisesti kalastuksella. Hylkeistä saavat he rasvaa lamppuihinsa, nahkoja pukimekseen, suolia köysikseen j. n. e. Grönlannin eskimolaiset ovat kristittyjä ja ovat jonkin verran sivistyneitäkin.

Intiaanit ovat reipasta, soreavartaloista kansaa, iholtaan melkein vaskenvärisiä. Osa heistä elää maanviljelyksellä ja on saavuttanut jonkun määrän sivistystä. Toiset heistä ovat vielä villejä, elävät enimmäkseen metsästyksellä ja asuvat puun oksista ja ruohoista rakennetuissa majoissa. Nämä pitävät asuntoa suurissa, synkissä metsissä, joissa vilisee metsänotuksia. Kaikki kotityöt toimittavat naiset; miehet viettävät aikansa sodalla ja metsästyksellä. He ovat hyvin taitavia nuolen ja joutsen käytännössä. Luonteeltaan ovat he urhoollisia ja vieraanvaraisia, vaan myös julmia ja kavalia. Voitettuaan vihollisensa, nylkevät he häneltä päänahan (skalpin) ja ripustavat sen vyölleen voiton merkiksi. Ennen olivat intiaanit lukuisemmat kuin nyt, mutta kostoksi heidän ilkitöistään Amerikkaan muuttaneita kohtaan ovat nämä tunkeneet heidät yhä edemmäksi sisämaahan. Osaksi ovat he myöskin sukupuuttoon hävinneet. Intiaanien kuulo- ja näköaistimet ovat erinomaisen tarkat. He uskovat korkeamman olennon löytyvän, jonka he nimittävät „suureksi hengeksi“.

Eräällä seudulla Meksikon ylänkömaalla on huomattu suuria ja omituisia muinaisten temppelien ja palatsien raunioita. Ne todistavat, että täälläkin aikoinaan on asunut valistuneempaa kansaa kuin Pohjois-Amerikan alkuasukkaat muuten ovat. Mutta tämä kansa, jota nimitetään *astekeiksi*, on aikoja sitten joko hävinnyt sukupuuttoon tahi sekaantunut muihin kansoihin.

Valtioita ja alusmaita. Pohjois-Amerikassa on suurimmaksi osaksi itsenäisiä tasavaltoja. Pohjoisosa sekä useimmat Länsi-Intian saarista ovat vielä Euroopan alusmaita.

1. Grönlanti.

(5 tai 6 kertaa Suomen ala. 10 t. asuk.)

Melkein koko maata peittää lumi ja jää (sisämaan jää). Kuitenkin Grönlannin eteläosassa asuu muutamia tuhansia *eskimolaisia* ja vähän *tanskalaisia*. Maan tärkeimmät vientitavarat ovat haahkan untuvia, hylkeen nahkoja ja rasvaa. Grönlanti kuuluu Tanskaan.

2. Englannin alusmaita.

(Hiukan pienemmät Eurooppaa; 6½ milj. asuk.)

Tähän kuuluu Pohjois-Amerikan pohjoinen osa, paitsi Alaskan niemimaata. Lisäksi kuuluu tähän paljon saaria. Tärkeimmät osat ovat seuraavat:

1) **Kanada** sisältää monta maakuntaa, jotka muodostavat *valtioliiton*. Valtioliitolla on oma hallituksensa, parlamenttinsa ja sotajoukkonsa. Aukkaina on *englantilaisia, ranskalaisia, intiaaneja ja eskimolaisia*. Vuoret ovat rikkaat metalleista ja kivihiilestä. *Maanviljelystä* voidaan harjoittaa ainoastaan maan eteläosassa. Tärkeimmät vientitavarat ovat karjan- ja metsäntuotteita sekä viljaa. Huomattavin kaupunki on **Montreal** (montriol), Lawrence-joen varrella. Suuri puutavaroiden ja viljan kauppa. Rautateitä Atlantinmerelle ja Tyvenelle merelle. Yliopisto. 220 t. asuk.

2) **New-Foundland**. Rannikkojen laveilla luodoilla harjoitetaan suurenmoista turskanpyyntiä.

3) **Bermudan-saaret** tuottavat paljon etelähedelmiä, ja ne ovat maanpakoon ajettujen pahantekijäin karkoituspaikkana.

3. Yhdysvallat.

($\frac{9}{10}$ Euroopan alasta. 63 milj. asuk.; 8 asuk. □ km:llä.)

Yhdysvaltoihin kuuluu koko keskiosa Pohjois-Amerikkaa ja **Alaskan niemimaa** luoteessa sekä **Aleutein saaret**. Aukkaat ovat enimmäkseen valkeaihoisia, s. o. maahan muuttaneita eurooppalaisia ja heidän jälkeisiä. Sitä paitsi löytyy paljon muita aukkaita nim. *neekereitä, mulatteja**), *intiaaneja ja kiinalaisia*. Maassa syntyneet amerikkalaiset, joita sanotaan „yankeiksi“, ovat erinomaisen uutterat ja kestävät. — Elinkeinot ovat *maanviljelys, karjanhoito, vuorityö, teollisuus ja kauppa*, joita harjoitetaan innolla ja toimella. Keskusliikettä välittävät monilukuiset rautatiet**), joista nuo kolme, maan läpi idästä länteen kulkevat „pasifik-rautatiet“ ovat tärkeimmät. Sitä paitsi harjoitetaan suurta laivakulkua Mississipillä ja sen lisäjoilla, joita kanavat yhdistävät suu-

*) *Mulatit* ovat neekerien ja valkeaihoisten jälkeisiä.

**) Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa on 280,000 km rautateitä, eli enempi kuin koko Euroopassa yhteensä.

rien järvien ja muiden virtojen kanssa. *Maan rahana* on dollari = 100 cents (= Smk. 5:30).

Maassa on uskonvapaus: kaikilla uskolaisilla on samat oikeudet. Seurakunnat määräävät itse pappinsa. Protestanttista oppia tunnustavat useimmat; paljon on myös katolilaisia. Kansanvalistus on yleinen ja korkeampaa sivistystä varten löytyy paljon kouluja ja yliopistoja.

Yhdysvallat muodostavat *valtioliiton*, johon kuuluu 45 itsenäistä valtiota, joita *kuvernöörit* hallitsevat, sekä muutamia piirikuntia (territorioita), jotka kuuluvat liittohallituksen vallan alle. Vallan päämiehenä on neljäksi vuodeksi valittu presidentti. Valtiopäivät, kongressit, ovat jaetut kahteen kamariin. Sotajoukko on vähäinen, mutta sotalaivasto on melkoisen suuri.

Kaupungit ovat säännöllisesti rakennetut ja vaurastuvat nopeasti. 28:ssä kaupungissa on enempi kuin 100 t. asuk. Tärkeimmät ovat:

Boston (bostn), Atlantinmeren rannalla. Kauppa- ja tehdaskaupunki. Oivallisia oppilaitoksia. 450 t. asuk. — **New York** (nju-jork), Hudson-joen suulla. Ääretön kauppa. 10,000 tehdasta. Amerikan suurin kaupunki. Hälinä kaduilla muistuttaa Lontoosta. 1½ milj. asuk. Kaupunkia yhdistää suurenmoinen riippasilta vastakkaisella rannalla olevaan suureen **Brooklyn** (bruklin) nimiseen kaupunkiin. 800 t. asuk. — **Filadelfia**, New Yorkin lounaispuolella. Suuri tehdaskaupunki. Iso kirjakauppa. 1 milj. asuk. — **Washington** (uosjingt'n), Filadelfiasta lounaaseen päin. Pääkaupunki. Presidentin asunto ja kongressin kokouspaikka. — **New Orleans** (nju-orliins), Mississipin deltamalla. Suuri puuvillan vientipaikka. Epäterveellisellä paikalla. Täällä raivoaa usein „keltainen tauti“. 240 t. asuk. — **Chicago** (tjikaago), Michiganin rannalla. Tärkeä viljan ja karjantuotteiden vientipaikka. 14 rautatielinjan keskuspaikka. 1 milj. asuk. — **San Fransisko**, Tyvenen meren rannalla. Tärkeä kauppakaupunki. Vanhin pasifik-rautatie päättyy täällä. Suuri laivakulku Kiinaan, Japaniin ja Austraaliaan. 300 t. asuk.

4. Meksiko.

(5 kertaa Suomen ala. 12 milj. asuk.; 6 asuk. □ km:llä.)

Rajat: katso kartasta! Rannikot ovat osaksi rämeisiä ja epäterveellisiä. Maan sisäosissa on suuria ylätasankoja. Asukkaat ovat *intiaaneja*, espanjalaisia *kreoleja* y. m. kansoja. Muinoin kuului maa Espanjan vallan alle, mutta nyt se on, samoin kuin Yhdysvallatkin, *liitto-tasavalta*. Maan rauhattomat olot ovat suuresti estäneet sen kehittymistä. Meksikon tila on siis huononlainen, vaikka luonto on rikas. Maasta viedään ulos kultaa, hopeata ja kahvia.

Meksikon kaupunki ylätasangolla sisämaassa on pääkaupunki. Yliopisto. Monta kirkkoa. 330 t. asuk. — Lähi-seuduilla on suurenmoisia raunioita asteekkien ajoilta.

5. Keski-Amerikan tasavallat.

(Vähän suuremmat Suomea. $3\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 7 asuk. □ km:llä.)

Näihin kuuluu viisi valtiota: **Guatemala**, **San Salvador**, **Honduras**, **Nikaragua** ja **Kosta Rika**, jotka ovat Yhdysvaltojen niemimaan ja Panaman taipaleen välillä. Maa on ylänkömaata ja siellä on monta tulivuorta. Ilmanala on kuuma ja epäterveellinen. Maanlaatu on hedelmällinen, mutta asukkaat, jotka ovat *intiaaneja* sekä muita kansoja, ovat laiskat. Elinkeinot ovat siitä syystä vähän edistyneet. Tärkeitä kaupunkeja ei ole.

6. Länsi-Intia.

($\frac{2}{3}$ Suomen alasta. $4\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 20 asuk. □ km:llä.)

Länsi-Intiassa, johon kuuluvat Suuret ja Pienet Antillit sekä Bahama-saaret, asuu suurimmaksi osaksi *neekerit* ja *mulatteja*, jotka melkein kaikki ovat kristittyjä. *Valkeaihoisia* on kyllä muutamissa paikoin, mutta ei paljon. Saarten tärkeimmät vientitavarat ovat sokeria, kahvia, puuvilloja ja tupakkaa.

Valtioita ja alusmaita. *Haitin* saari käsittää kaksi tasavaltaa: 1) **Haiti**, saaren länsiosassa, ja 2) **San**

Domingo itäosassa. Edellisessä asuu ranskankieltä puhuvia neekerejä, jälkimäisessä espanjankieltä puhuvia mulatteja. Näiden valtioiden asukkaat ovat laiskoja ja huolimattomia. Maanviljelys ja varallisuus ovatkin sentähden taantuneet. Muut saaret kuuluvat Euroopan valtakunnille: *Kuban* ja *Portorikon* omistaa Espanja. Kubassa on **Havanan** kaupunki, jossa on erinomaisia sikaritehtaita. 200 t. asuk. *Jamaika* ja *Bahama-saaret* y. m. ovat Englannin alusmaita. *Pienet Antillit* ovat ranskalaiset, hollantilaiset ja tanskalaiset keskenään jakaneet.

2. Etelä-Amerikka.

Rannikot eivät ole kovin mutkaisia. Ne muodostavat ainoastaan harvoja lahtia, joista Tyvenestä merestä pistävä **Panaman-lahti** ja Karibinmerestä tunkeutuva **Marakaihon-lahti** ovat tärkeimmät. Etelään päin suippenee Etelä-Amerikka. Tärkeimmät saaret ovat **Tulimaa** etelässä, jonka erottaa mannermaasta **Magelánin** (mageljang) salmi; **Falklandin** (foklándin) saaret kaakossa; **Patagonian** saaristo lounaassa ja **Galapagos-saaret** lännessä.

Pinta. Pitkin koko länsirannikkoo kulkee sangen malmirikas vuorijono, joka on Pohjois-Amerikan Kordillereihin jatkona ja jota täällä nimitetään **Andes-vuoriksi**. Tämä vuorijono nousee jyrkkänä Tyvenestä merestä, mutta alenee tasaisina penkereinä alankomaita kohti idässä. Andes-vuorilla on monta ylätasankoa, sekä monta suitsuavaa tulivuorta, jotka ovat sangen korkeita (6,000 m ja enempiäkin). Maanjäristyksiä tapahtuu myöskin usein näissä tienoissa. Metalleista löytyy täällä etenkin hopeata ja vaskea. Etelä-Amerikan itäosan täyttää suurimmaksi osaksi **Brasilian** ja **Guayan**an (goajana) **ylänkömaat**. Näiden sisäosissa on suuria metsiä ja ruohoisia savanneja; kaakossa on niiden rajana melkoisia reunavuoria. Brasilian vuorissa löytyy paljon timantteja ja kultaa. — Näiden ylätasankojen sekä lännessä

olevien Andes-vuorten välillä levenee suunnattoman suuri alankomaa, joka paikoittain ulottuu Atlantiin asti.

Järviä ja virtoja. Andes-vuorilla on useita alppi-järviä, joista monella ei ole lasku-uraa; useissa on vesi suolaista. Tärkeimmät virrat juoksevat Atlantinmereen. Ne ovat seuraavat: **Orinoko** pohjoisessa; **Amazon**, „virtojen kuningas“, joka on enemmän kuin 5,000 km pitkä ja johon laskee ainakin 20 Rhein ja Tonavan kokoista lisäjokea; leveä **Rio de la Plata** on laskusuuna kolmelle joelle: **Paraguay**'lle (paragoai), **Parana**'lle ja **Uruguay**'lle (urugoai), jotka alkavat Brasilian ylänkömaalta.

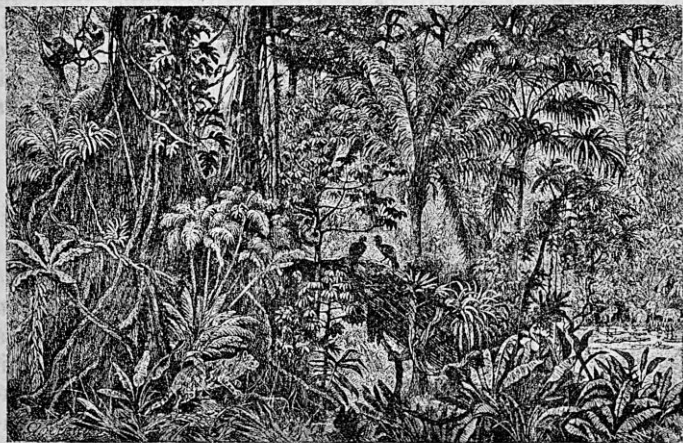
Ilmanala. Etelä-Amerikan pohjois- ja keskiosa on kuumassa vyöhykkeessä. *Alangot* ovat etenkin kuumat sekä kosteat ja epäterveelliset. *Ylänkömailla* on sitä vastoin vieno ja lauhkea ilmanala, jota voi verrata alituiseseen kevääseen. Ne ovat siitä syystä hyvin viljeltyjä, ja niillä on myös useita väkirikkaita kaupunkeja. *Tyvenen meren rannikon* keskiosa on sateeton ja erämaan tapainen seutu, mutta sen pohjois- ja eteläosissa sataa runsaasti ja siellä melkoiset metsät peittävät maata.

Kasvikunta on suurilla alankomailla rehevämpi kuin useimmissa muissa paikoissa maan päällä, sillä ilmanala on lämmin ja kostea sekä maanlaatu hedelmällinen. Orinoko-virran ympärillä olevat tasangot, joiden nimenä on **Llanos** (ljanos), ovat tasaisia ja metsättömiä. Sadeaikana kasvaa näillä tasangoilla äärettömän lavealta ruohoa, ja silloin tuhansittain kesyttömiä eläimiä käy täällä laitumella, mutta kuivana vuodenaikana ovat nämä tasangot autioina ja kuivettuneina erämaina. — Amazon-virran ympärillä olevien suunnattoman suurien metsäseutujen nimityksenä on **Selvas**. Siellä on aarniometsiä, jotka ovat niin suuria ja reheviä, ettei semmoisia löydy muualla. — La Plata-joen ympärillä olevien laajojen ruohotasankojen nimenä on **Pampas**. Niillä kasvaa miehen korkuista heinää, jossa piilee suuret karjalaumat. — *Aromailla* etelässä on kiviperäinen maanlaatu ja niillä kasvaa niukasti okaisia arokasveja.

Viljelystä harjoitetaan etupäässä ylätasangoilla, vähemmin alangoilla. Tärkeimpiä viljelyskasveja ovat ba-

nani, kakaopuu, vaniljakasvi, batatit, eräs imelänlainen juurikasvi, sekä myöskin jamsjuuri, sokeriruoko, puuvilla ja tupakka, joka viimeksi mainittu on täältä kotoisin. Brasiliassa viljellään paljon kahvia. Perunat ovat alkuperäisesti kotoisin Andes-vuorten länsipuolelta. Useimpia eurooppalaisia viljakasveja viljellään myöskin yleisesti Etelä-Amerikassa.

Aarniometsissä kasvaa niin tiheässä monenlaisia puita ja jättiläissuuria köynnöskasveja, että kulkijan täytyy, päästäkseen siellä liikkumaan, hakata kirveellä tie itselleen. Kasvit siellä ovat aina täydessä lehdessä, ja nämä estävät kokonaan auringon säteiden pääsemästä metsään. Siitä syystä ei aarniometsissä milloinkaan

Aarniometsä.

ole kirkas päivä, vaan ainoastaan hämärä taikka pimeä. Näissä metsissä vilisee tuhansittain kirjavia lintuja, erilaisia apinoita, käärmeitä ja muita eläimiä, jotka päivän polttavassa helteessä tavallisesti ovat ääneti ja hiljaa, mutta aamuin ja illoin sekä yöllä pitävät melua, joka on sangen inhottavaa kuulla.

Eläinkunta Etelä-Amerikassa on rikas monenlaisista eläimistä, mutta ne ovat tavallisesti pienempiä ja heikompia kuin Vanhassa mailmassa. Puuma on jalopeuran näköinen, jaguari tiikerin, tapiri virtahevosen, laama kamelin näköinen, mutta ne ovat kaikki pienempiä. Täällä on myöskin paljon laiskiaisia, esim. varsi-

naisia laiskiaisia, vyötiäisiä, muurahaiskarhuja y. m. Lintuja on Etelä-Amerikassa sangen paljon. Tavallisimmat näistä ovat iso kontoori, pienet, kiiltävät kolibrit, kirjavat papukaijat ja nopea amerikkalainen kamelikurki. Paljon löytyy myöskin matelijoita, nimittäin krokotiileja (alligaattoreja), sisiliskoja ja monenlaisia käärmeitä. Vielä on mainittava kilpikonnat, skorpionit, perhoset y. m. *Kotieläimiä* ovat laama sekä eurooppalaiset nautaeläimet, hevoset, lampaat y. m. eläimiä, jotka täällä viihtyvät hyvin.

Kansat ja valtiot. Etelä-Amerikka on harvaan asuttua, vaikka se on hyvin rikasta luonnan tuotteista. Noin puolet asukkaista ovat maanosan alkuasukkaita: *intiaaneja*. Muut ovat *maahan muuttaneita eurooppalaisia* sekä *neekereitä* ja *sekakansaa*. Tämä väestö asuu 10:ssä itsenäisessä valtiossa ja 1:ssä eurooppalaisessa alusmaassa.

A) Itsenäisiä valtioita.

1. Venezuela.

(Noin 3 kertaa Suomen ala. $2\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 2 asuk. □ km:llä.)

Maa, joka on Orinokon ympärillä, on *liitto-tasavalta*, jota hallitsee presidentti. Ainoastaan vähäinen osa maata on viljelty. Tärkeimmät tuotteet ovat kahvi, sokeri, kakao ja tupakka. — Kaupunkeja: **Karákas**, tunturilaaksossa, pääkaupunki. 70 t. asuk. — Satamakaupungista **La Guayra** (la guaira) viedään paljon kahvia muille maille.

2. Kolumbia,

(Lähes 4 kertaa Suomen ala. $3\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 3 asuk. □ km:llä.)

Venezuelan länsi- ja lounaispuolella, on *tasavalta*. Ylätasankojen laaksot ovat hedelmällisiä ja niistä saadaan samoja tuotteita kuin Venezuelasta sekä kiinankuorta ja kautsua (erästä puunpihkaa). Vuorissa on kultaa ja jalokiviä. — Kaupunkeja: **Bogotá**, ylätasangolla Andes-vuorilla, pääkaupunki. 100 t. asuk. — **Panamá**, samannimisellä taipaleella, Tyvenen meren rannalla. Täältä vie rautatie taipaleen yli Karibinmeren rannikolle.

3 Ekuadór,

($\frac{3}{4}$ Suomea. $1\frac{1}{4}$ milj. asuk.; 4 asuk. □ km:llä.)

Kolumbian eteläpuolella, on *tasavalta*. Samanlaisia tuotteita kuin edellisissä maissa. — Pääkaupunki: **Quito** (kiito) ylätasangolla 3,000 m ylempänä merenpintaa. 80 t. asuk.

4. Peru,

(3 kert. Suomen ala. 3 milj. asuk.; 3 asuk. □ km:llä.)

Ekuadórin eteläpuolella, on *myöskin tasavalta*. Maan tärkeimmät tuotteet ovat kultaa, hopeata, vaskea, salpietaria ja guanoa (linnunlantaa). — Pääkaupunki: **Lima**, lähellä Tyvenen meren rannikkoa. Etelä-Amerikan vanhin yliopisto. 100 t. asuk.

5. Bolivia,

(Lähes 4 kert. Suomen ala. $1\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 1 asuk. □ km:llä.)

sisämaassa, Perun itäpuolella. *Tasavalta*. Täällä saadaan paljon jalokiviä ja vaskea. Laaksot ja alangot ovat rehottavan hedelmällisiä, mutta maan tuotteita voi ainoastaan vaivaloisesti kuljettaa rannikolle muille maille viäväiksi. — Pääkaupunki: **La Paz**, ylätasangolla 3,700 m yli merenpinnan. Lähellä löytyy merkillisiä jäännöksiä muinaisista rakennuksista. 40 t. asuk.

6. Chile*),

(2 kert. Suomen ala. $3\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 3 asuk. □ km:llä.)

hyvin pitkä, mutta kapea rannikkomaa Tyvenen meren rannalla, on parhaiten järjestetty *tasavalta* Etelä-Amerikassa. Sivistys on täällä korkeampi kuin muissa Etelä-Amerikan valtioissa. Tärkeimpiä vientitavaroita ovat metallit ja vehnä. — Kaupunkeja: **Santiago**, ylätasangolla. Pääkaupunki. Yliopisto. 200 t. asuk. — **Valparaíso**, Tyvenen meren rannalla. Kauppakaupunki. Höyrylaiva-yhteydessä Liverpoolin ja Hamburgin kanssa.

*) *tjile*.

7. Argentina.

(7 kert. Suomen ala. $4\frac{1}{4}$ milj. asuk.; 2 asuk. □ km:llä.)

Tähän kuuluu kaakkoinen osa Etelä-Amerikkaa Atlantinmeren rannalla ja laajoja alueita sisämaassa. Maa on *liitto-tasavalta*. Tärkeimmät vientitavarat ovat karjantuotteita ja viljaa. — Pääkaupunki: **Buenos Aires**, La Plata-lahden eteläpuolella. Etelä-Amerikan suurin kaupunki. Suuri kauppa. Monta rautatietä sisämaahan. Höyrylaiva-yhteydessä Euroopan kanssa. 570 t. asuk.

8. Uruguay,

($\frac{1}{2}$ Suomea. 700 t. asuk.; 4 asuk. □ km:llä.)

La Plata-lahden pohjoispuolella, on *tasavalta*. — Pääkaupunki: **Montevideo**, La Platan varrella. Vilkas kauppa karjantuotteilla. 180 t. asuk.

9. Paraguay,

($\frac{2}{3}$ Suomea. $\frac{1}{2}$ milj. asuk.; 2 asuk. □ km:llä.)

sisämaassa Argentinan koillispuolella. *Tasavalta*. Täältä saadaan pääasiallisesti karjantuotteita. — Pääkaupunki: **Asunsion**, Paraguayn rannalla. 25 t. asuk.

10. Brasilia.

(23 kert. Suomen ala. 14 milj. asuk.; 2 asuk. □ km:llä.)

Tähän kuuluu koko itäinen osa Etelä-Amerikkaa, ja se käsittää melkein puolet tästä maanosasta. Brasilia on *liitto-tasavalta*. Täällä viljellään etupäässä kahvia, mutta myöskin sokeria, puuvilloja, tupakkaa ja maissia. Sitä paitsi on maa rikasta kullasta ja timanteista. Suurista metsistä saadaan kiinankuorta, kautsua, bresilja-väriä ja monta kallista puulajia. — Kaupunkeja: **Rio de Janeiro** (sjaneiro), Atlantinmeren rannalla. Pääkaupunki. Kauniilla, mutta epäterveellisellä paikalla. Suuri kahvikauppa. 420 t. asuk. — **Bahia ja Pernambuco**, molemmat Atlantinmeren rannalla. Tärkeitä kaupunkipaupunkeja.

B) Eurooppalainen alusmaa:

Guayana,

($\frac{3}{4}$ Suomea. 300 t. asuk.; 1 asuk. □ km:llä.)

pohjoisessa Atlantinmeren rannalla, on jaettu *Englannin* ja *Ranskan* kesken. Viljelys on joutunut rappiolle orjuuden poistamisen jälkeen. Maan tärkeimmät tuotteet ovat höysteitä.

AUSTRAALIA.

(9 milj. □ km. $4\frac{1}{2}$ milj. asuk.)

Austraalia on Aasian kaakkoispuolella ja on pienin kaikista maanosista. Sen länsipuolella on *Intianmeri* ja itäpuolella *Iso valtameri*. Sitä paitsi luetaan tavallisesti tähän maanosaan myöskin ne monet saaret ja saari-ryhmät, jotka löytyvät Isossa valtameressä. Maanosan voi siitä syystä jakaa kahteen pääosaan:

- 1) **Uusi Hollanti** niminen mannermaa ynnä kaksi lähellä olevaa suurta saarta: **Uusi Guinea** ja **Tasmania**, sekä
- 2) **Austraalian saaristo** Isossa valtameressä.

I. Uusi Hollanti.

Luonto. Rannikko on ainoastaan vähän uurtunut. Pohjoisessa tunkeutuu maahan **Karpentarian-lahti**. Tämän itäpuolella on **Yorkin-niemimaa**, jonka **Torres-salmi** erottaa **Uudesta Guineasta**. Etelässä laajenee **Suuri Austraalian-lahti**, ja siellä erottaa **Bass-salmi** mannermaan **Tasmaniasta**. — Mannermaan sisäosissa on laajoja erä-maita ja aroja. Tärkeimmät vuorijonot ovat **Austraalian alpit** kaakossa. Vuorissa tavataan paljon kultaa ja kivihiiliä y. m. — *Uuden Guinean* rannat ovat rämeisiä sekä hedelmällisiä, mutta sen sisäosat ovat täynnä mel-

koisia vuoria ja aarniometsiä. — *Uudessa Hollannissa* on suuri vedenpuute. Sadeaikana tulvaavat joet ja järvet yli ääriensä ja aikaansaavat vedenpaisumuksia monissa paikoin, mutta kuivana aikana kuivuvat pienet järvet ja joet peräti. Mannermaan tärkeimmät joet ovat **Murray** (mörri) ja sen lisäjoki **Darling**. — Ilmanala on pohjoisessa ja maan sisäosissa hyvin kuuma. Siellä on ai-noastaan kaksi vuodenaikaa: sadeaika ja kuiva aika. Itä- ja etelärannoilla tekevät ilman raittiimmaksi alituiset merituulet, jotka tulevat kaakosta päin. — Kasvikunta on hyvin omituinen. Aroilla kasvaa suurissa määrin melkein läpipääsemättömiä pensaikkoja tahi kuivaa ja okaista piikkiäisheinää. Myöskin puut ovat omituisia, niin- kuin matala ruohopuu ja jättiläiskorkea kumipuu, jonka sanotaan karkoittavan kuumetauteja. Puiden leh- det ovat enimmäkseen pieniä ja jäykkiä. Ne kasvavat syrjät pystysuorassa, joten ne ovat paremmin suojassa auringon polttavilta säteiltä. Paikoittain rannikoilla on myöskin suuria ruohotasankoja, joilla varsinkin lam- paita pidetään. Viljelyskasveja ovat etupäässä vehnä, etelähedelmät, sokeriruoko ja puuvilla. — Eläin- kunta on vielä omituisempi kuin kasvikunta. Erittäin huomattavia ovat pussieläimet, jotka kantavat poikiansa nahkapoimussa vatsansa alla, esim. kenguru, sekä nokkaeläimet, joilla on leveä, sarvimainen nokka, vaikka ovatkin nisäkkäitä. Lintuja on täällä monta lajia, esim. kasuareja, papukaijoja, mustia joutsenia, komeita paratiisilintuja y. m.

Asukkaat ovat osaksi tämän maanosan alkuasuja- mia, *austraalineekerejä*, jotka ovat sangen tummia iholtaan, laihoja ja hoikkia, kädet ja sääret kapeat ja jotka ovat al- haisemmalla kehityskannalla kuin mitkään muut kansat. He asuvat puun oksista tehdyissä majoissa tai luolissa, kulkevat melkein alastomina ja syövät kaloja, hedelmiä, sisiliskoja, matoja, käärmeitä, y. m. s. sekä pitävät myös- kin paljon ihmisen lihasta. Heidän epätäydellisistä aseis- taan on huomattava pumeranki, käyrä heittopuu, jolla heitetään otusta ja joka silloin ensin kiertelee ilmassa ja vihdoin putoaa lähelle heittäjää. Enin osa väestöä on kuitenkin sinne muuttaneita eurooppalaisia, varsinkin eng-

lantilaisia, jotka ovat anastaneet valtaansa koko mannermaan. He ovat asettuneet pääasiallisesti kaakkoisosaan, missä maa on hedelmällisintä ja ilmanala suloisinta. He elävät etupäässä karjanhoidolla ja maanviljelyksellä sekä vuorityöllä. *Kauppaa* edistää säännöllinen höyrylaivayhteys Euroopan, Intian ja Amerikan kanssa. Hallinnon suhteen on Uusi Hollanti jaettu 6:teen siirtokunta-alueeseen, joita Brittiläisen hallituksen määräämät kuvernöörit hoitavat.

Kaupunkoja. Uuden Hollannin tärkeimmät kaupungit ovat: **Sidney** (sidni), itärannikolla. Austraalian tärkein kauppakaupunki. Täältä viepi monta rautatietä sisämaahan. Yliopisto. 380 t. asuk. — **Melbourne** (melbörn), lahden rannalla etelässä. Austraalian suurin kaupunki. Uudenaikaisesti rakennettu. Suuria tehtaita. Melkoinen kauppa. Yliopisto. 490 t. asuk. — **Adelaide** (adelled), lahden rannalla etelässä. Täältä kulkee sähkölanka mannermaan poikki Itä-Intiaan ja Eurooppaan.

2. Austraalian saaristo.

Tähän kuuluvat saaret ja saariryhmät, jotka ovat hajallaan siellä täällä suuressa osassa Tyventä mertä. Eteläisin saariryhmä näistä on **Uusi-Seelanti**, johon kuuluu kaksi, **Cookin** (kookin) salmen erottamaa suurta saarta. Pohjoisin ryhmä on **Sandwich-saaret** (sändöitsh-). Muista saariryhmistä ovat **Salomonin saaret**, **Uudet Hebridit**, **Fidji-saaret** ja **Uusi Kaledonia** tärkeimmät.

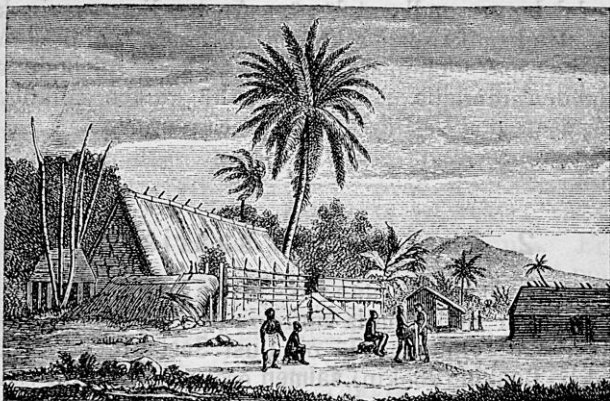
Luonto. Läntiset saaret ovat ylimalkaan korkeita, ja niillä löytyy paljon tulivuoria ja kuumia lähteitä. Itäiset saaret sitä vastoin ovat aivan matalia ja ovat syntyneet koralliriutoista*). Näillä saarilla on

---

*) *Koralliriutat* ovat vedenalaisia kallioita, jotka ovat syntyneet äärettömän monista pienistä korallieläimistä, jotka muodoiltaan ovat kukkien näköisiä ja jotka ovat ryhmittäin kasvaneet kiinni yhteiseen, monihaaraisen puun näköiseen kalkkirunkoon. Sellaisista rungoista syntyy kokonaisia riuttoja, jotka useissa paikoin ovat laivakululle vaarallisia.

suloinen ilmanala ja suuri sateen määrä. Täällä menestyvät kokospalmu ja leipäpuu, jotka ovat tärkeitä ruokakasveja.

Asukkaat. Läntisillä saarilla sekä Uudella Guinealla asuu *papuasneekerejä*, joilla on tumma iho ja tuuhea tukka. He ovat hirveitä ihmisryöjiä. Itäisillä saarilla sekä Uudella Seelannilla ovat asukkaat ruskeita *malaiijilaisia*, jotka osaksi ovat sivistyneitä. He ovat reippaita merimiehiä ja ovat viime aikoina omistaneet itselleen eurooppalaisia tapoja ja tunnustavat kristin uskoa. He elävät nykyään suureksi osaksi järjestetyissä yhteiskunnissa, heillä on omat kirkkonsa, koulunsa, kauppalaivansa y. m.

Ison valtameren saarilla.

Useimmat saariryhmät ovat joutuneet eurooppalaisten valtain haltuun, nimittäin *Englannin, Ranskan, Saksan ja Espanjan*; mutta muutamat ovat itsenäisiä, esim. *Sandwich-saaret*, joilla on tasavaltainen hallitus. Tärkein kaupunki Austraalian saaristossa on **Honolulu**, pääkaupunki Sandwich-saarilla ja tärkeä asemapaikka Tyvenen meren kaupalle. 25 t. asuk.

Valtameret.

Valtameret ovat alaltaan melkein kolme kertaa niin suuret kuin kaikki maanosat yhteensä. Nämä valtameret ovat yhteydessä toistensa kanssa ja muodostavat siten yhden ainoan, koko maata ympäröivän valtameren. Kuitenkin jaetaan tämä veden paljous tavallisesti 5:teen osaan eli valtamereseen, nimittäin:

1. **Pohjois-Jäämeri**, kaukana pohjoisessa. Tätä merta ympäröivät Eurooppa, Aasia ja Pohjois-Amerikka;

2. **Etelä-Jäämeri**, kaukana etelässä. Sitä ei erota mikään maa muista valtameristä;

3. **Atlantinmeri**, jonka itäpuolella on Eurooppa ja Afrikka sekä länsipuolella Amerikka;

4. **Iso valtameri**, jonka maarajana on idässä Amerikka sekä lännessä Aasia ja Austraalia;

5. **Intianmeri**, jonka maarajana on Austraalia idässä, Aasia pohjoisessa ja Afrikka lännessä.

Valtameret muodostavat mannermaiden rannikoille useita sisämeriä, lahtia ja salmia, jotka monin paikoin ovat tärkeitä laivakululle.

Meren syvyys on hyvin erilainen eri paikoissa. Syvin paikka, 8,500 m, on löydetty Isossa valtameressä Kurilien kaakkoispuolella. Ylipäänsä on meren pohja tasaisempaa kuin maan pinta, sillä kasvien ja eläinten jäännöksiä painuu aikojen kuluessa sen pohjalle. — Itämeri ja sen lahdet ovat valtameriin verraten aivan matalia.

Merivesi on katkeran makuista niistä aineista, joita siihen on liuonnut. Enimmästi se sisältää suolaa, tavallisesti $3\frac{1}{2}$ ‰*). Itämeressä ja sen lahdissa on suolaa ainoastaan $1\frac{1}{2}$ ‰. — Veden lämpö määrä vähenee vähemmistään syvemmällä. Hyvin syvällä on se tuskin jäätöastetta korkeammalla. Lähempänä pintaa vaihtelee lämpö ja kylmyys vuodenaikojen mukaan, mutta ei niin pikaan kuin maalla. Lämmön vaikutuksesta haihtuvat vesihöyryt merestä ja synnyttävät pilviä, jotka sitten tiivisty-

---

*) ‰ merkitsee prosenttia eli sadatosia, esim. 3 ‰ = 3 osaa 100:sta.

vät ilmassa ja putoavat maahan sateena. Tuulet vievät osan pilviä yli maiden, jossa niistä sitten sataa vettä tahi kylmänä aikana lunta ja rakeita.

Meriveden liikunto on kolmea laatua: 1) *Aaltoliikunto*, jonka tuulet aikaansaavat ja joka pääasiallisesti koskee pintaan; 2) *Nousu- ja laskuveden liikunto*, josta jo on mainittu (sivu 46), on muutamain paikoin valtamerissä melkoisen suuri ja huomataan lahdissa ja virroissakin lähellä merien rantoja; 3) *Meren virrat*, jotka syntyvät monesta syystä, ovat äärettömiä vesijoukkoja, jotka virtaavat valtameren toisesta osasta toiseen sekä myöskin vaikuttavat läheisien maiden ilmanalaan. Sellainen on *Golf-virta* Atlantinmeressä, mutta sitä paitsi on vielä useita muitakin sellaisia virtoja, ja niitä täytyy kaikkien merikapteenien tarkkaan tuntea.

Merien kasvi- ja eläinkunta on monessa suhteessa sangen omituinen. Merien pohjalla kasvaa monenlaisia vesikasveja, jotka siellä täällä meren pinnalla muodostavat ikäänkuin kelluavia niittyjä, ja monen sadan metrin syvyydestäkin on löydetty suurenmoisia vedenalaisia metsiä, joissa kasvaa omituisia, monenvärisiä kasveja.

Vedenalaisia kasveja.

Meressä eläimet ovat sangen erilaisia eri paikoissa. Jotkut elävät matalassa vedessä rannikoilla, toiset aavalla merellä lähellä pintaa, ja toiset taaskin ainoastaan kovin syvällä. Niinpä monen tuhannen metrin syvyydestä on pyydetty kummallisia eläimiä. — Pohjois-Jäämerestä pyydetään vuosittain paljon valaita, mursuja ja hylkeitä, Atlantista turskaa ja silliä. — Maapallon lämpimissä osissa ovat meret paljoa rikkaimpia eläimistä. Siellä elää ahneita haikaloja, syötäviksi kelpaavia merikilpikonnia, kiiltäviä lentokaloja y. m. — Kaukana Etelä-Jäämeressä oleskelee muita omituisia eläimiä, niinkuin pingvinejä ja muita merilintuja.

Paikan määrittäminen.

Aavoilla valtamerillä, missä viikkokausiin näkee ainoastaan taivasta ja vettä, on tärkeätä tietää, millä kohdalla maapalloa milloinkin ollaan, että voitaisiin ohjata kulkua oikeaan suuntaan, ja maalla on myöskin välistä tarpeellista voida määrätä seudun asemaa. Siitä syystä ajatellaan erityisiä viivoja vedetyksi kahteen eri suuntaan maapallon ympäri. Nämä viivat ovat merkityt jokaisella kartalla ja maanpallolla, ja ne muodostavat yhteensä ikäänkuin *asteverkon*.

Kaukana pohjoisessa on *Pohjoisnapa*. Sitä vastapäätä etelässä on *Etelänapa*. Niihin paikkoihin ei kukaan ihminen vielä ole voinut tunkeutua. Molempien napojen keskivälillä ajatellaan viiva vedetyksi idästä länteen ympäri maapallon, yli maiden ja merien. Tämä viiva on *päiväntasaaja* eli *ekvaattori*. Samaan suuntaan kuin päiväntasaaja ja noin 111 km toisistaan ajatellaan vielä muita viivoja vedetyksi maapallon ympäri. Näitä viivoja sanotaan *leveyspiireiksi*. Kahden leveyspiirin väliä sanotaan *leveysasteeksi*. Päiväntasaajan ja pohjoisnavan välillä ajatellaan löytyvän 90 leveyspiiriä ja päiväntasaajan ja etelänavan välillä samoin 90. Näiden leveyspiirien avulla määrätään eri paikkojen etäisyys päiväntasaajasta *pohjoiseen* tai *etelään päin*. (Pohjoista tai eteläistä leveyttä.)

suojelee maata avaruuden äärettömän kovaa pakkasta vastaan. Ilmakehä lämpenee siitä, että auringon säteet lämmittävät sekä itse ilmaa että maan pintaa. Ilman lämpö on kuitenkin erilainen eri aikoina ja eri paikoissa. Kuumin on ilma päiväntasaajan tienoilla ja kylmin napojen ympärillä. Siitä syystä jaetaan maa ilmanalan suhteen *5:teen vyöhykkeeseen*: 1) **Kuuma vyöhyke**, molemmiin puolin päiväntasaajaa kääntöpiireihin asti; 2) **Pohjoinen lauhkea vyöhyke**, pohjoisen kääntöpiirin ja pohjoisen napapiirin välillä; 3) **Pohjoinen kylmä vyöhyke**, pohjoisen napapiirin sisäpuolella; 4) **Eteläinen lauhkea vyöhyke**, eteläisen kääntöpiirin ja eteläisen napapiirin välillä; 5) **Eteläinen kylmä vyöhyke**, eteläisen napapiirin sisäpuolella. Myöskin korkeammalla ilmassa on kylmempi kuin maanpinnalla. Maajaksot lämpiävät ja kylmenevät paljoa pikemmin kuin meri. Sentähden riippuu joka paikkakunnan ilmanala pääasiallisesti kolmesta seikasta: 1) sen etäisyydestä päiväntasaajasta; 2) sen korkeudesta meren pinnasta ja 3) sen etäisyydestä merestä.

Tuulet. Ilma liikkuu aivan helposti. Joskus se kuitenkin voi olla melkein liikkumattakin. Silloin sanotaan, että on tyyni. Mutta samoin kuin useat aineet laajenevat lämmöstä ja supistuvat kylmästä, niin on ilmankin laita. Muutamat paikat maan pinnalla lämpiävät enemmän kuin toiset. Sen kautta ilma laajenee ja rupeaa liikkumaan. Tätä ilman liikuntaa kutsutaan sen eri nopeuden ja voiman mukaan tuuleksi, myrskyksi, hirmumyrskyksi. Päiväntasaajan tienoilla lämpiää ilma enintään, ja siellä nousee lämmin ilma yhtenäen ylöspäin ja virtaa sitten ylempänä pohjoiseen ja etelään päin. Päiväntasaajan tienoilla ei siitä syystä huomata mitään tuulta maan pinnalla, ja sentähden kutsutaan tätä seutua **tuulettomaksi seuduksi**. Sen ilman sijaan, joka näissä tienoin nousee ylös, virtaa pitkin maata muuta viileämpää ilmaa pohjoisista ja eteläisistä tienoista. Tuulettoman seudun pohjoispuolella tuulee vuodet umpeen koillistuulia, ja saman tuulettoman seudun eteläpuolella tuulee alituisen kaakkoistuulia. Näitä tuulia, joita parhaiten huomaa merellä ja rantamailla, nimitetään **passaatituuliksi**, ja niitä seutuja, joissa nämä tuulet puhaltavat, kutsutaan **passaati-**

Niin on esim. Suomi 60 ja 70 asteen*) välillä pohjoista leveyttä, Sidneyn kaupunki Austraaliassa noin 34⁰ kohdalla eteläistä leveyttä j. n. e.

Päiväntasaaja ajatellaan jaetuksi 360 yhtä suureen osaan ja jokaisen osan kautta vedetyksi puoliympyräinen viiva pohjoisnavasta etelänapaan. Näitä viivoja nimitetään *meridiaaneiksi* eli *puolipäivän piireiksi*. Väliä yhdestä meridiaanista toiseen nimitetään *pituusasteeksi*. Pituusasteet ovat suurimmat päiväntasaajan tienoilla (111 km), mutta pienenevät napoihin päin, missä ne kaikki vihdoin yhtyvät. Pituusasteet luetaan itään tahi länteen päin jostakin määrätysty paikasta maan päällä. Meidän koulukartoissa ovat pituusasteet tavallisesti lasketut *Ferron* saaresta alkaen Afrikan länsipuolella, mutta usein pannaan myös jokin muu paikka perustukseksi näille laskuille, niinkuin *Grenwichin* (grinnitsj) kaupunki Englannissa y. m. Suomi löytyy 38⁰ ja 50⁰ välillä itäistä pituutta Ferrosta, Chicagon kaupunki Pohjois-Amerikassa on 70⁰ läntistä pituutta Ferrosta j. n. e.

Suurempaa tarkkuutta varten jaetaan joka pituus ja leveysaste 60 minuuttiin (60') ja joka minuutti 60 sekuntiin (60"). Näiden avulla voidaan hyvin tarkoin määrätä jokaisen paikan asemaa maan päällä. Niin on Helsinki 60⁰ 10' pohjoista leveyttä ja 42⁰ 36' itäistä pituutta Ferrosta. Muiden seutujen asemat nähdään kartasta tai maanpallosta.

Leveyspiireistä ovat tärkeimpiä molemmat *kääntöpiirit*, *pohjoinen* 23 1/2⁰ pohj. leveyttä, *eteläinen* 23 1/2⁰ etel. leveyttä, sekä molemmat *napapiirit*, *pohjoinen* 66 1/2⁰ pohj., *eteläinen* 66 1/2⁰ etel. leveyttä.

Ilmakehä.

Lämpö ja kylmyys. Maata ympäröi kaikkialla suuri ilmakerros eli *ilmakehä*. Tämä ilmakehä ulottuu korkealle maan pinnasta, mutta ohenee ohenemistaan ylöspäin. Ilma ylläpitää kaiken elon ja kaikki kasvit maan pinnalla sekä

*) *Aste* merkitään myöskin ⁰, esim. 34⁰ (34 astetta).

vyöhykkeiksi. Pohjoisempänä ja etelämpänä tuulee sitä vastoin **vaihtelevia tuulia.** Tästä syystä voidaan maan pinnalla erottaa 5 *tuulivyöhykettä*: *yksi tuuleton vyöhyke* päiväntasaajan ympärillä, *kaksi passaatituulien vyöhykettä*, yksi kummallakin puolella ensinmainittua, ja *kaksi vaihtelevien tuulien vyöhykettä* passaativyöhykkein pohjois- ja eteläpuolella. Korkeammissa ilmakerroksissa käyvät tuulet sitä vastoin aivan toisiin suuntiin.

Valo ja pimeys.

Maa saa enimmän valonsa samoin kuin lämpönsäkin auringosta. Valo ja lämpö sattuvat siitä syystä maahan vaan yhdeltä puolelta. Kuitenkin maan eri osat saavat sekä valoa että lämpöä, kun maa on alituisessa liikunnossa.

Maan halki molempien napojen välillä ajatellaan vedetyksi suora viiva. Tämä kutsutaan *maan akseliksi*. Akselinsa ympäri kiertyy maa lännestä itään päin yhden kerran 24 tunnin eli *vuorokauden* kuluessa. Sillä puolella, joka on kääntynyt aurinkoon päin, on *päivä*, päinvastaisella on *yö*. Kun sanomme, että aurinko „nousee idässä ja laskee länteen“, riippuu tämä näönhairauksesta, joka syntyy siitä, että maa kiertyy ympäri. Mutta maan kiertymisen kautta lännestä itään valaisee aurinko niitä seutuja, jotka ovat idässä, aikaisemmin kuin niitä, jotka ovat lännempänä. Tästä syntyy *erotus ajassa* itäisten ja läntisten seutujen välillä, joilla on puolipäivä (k:lo 12) eri aikoina.

Samalla kun maa kiertyy akselinsa ympäri, kulkee se myös melkein ympyränmuotoisessa radassa auringon ympäri. Kulkeakseen kerran auringon ympäri tarvitsee maa 365 vuorokautta eli yhden *vuoden*.

Maan akseli on vinossa asennossa sen rataa vastaan. Sen kautta saa toinen napa toinen puoli vuotta enemmän valoa ja lämpöä kuin toinen ja päin vastoin. Kun pohjoisnapa kallistuu aurinkoon päin, on meillä *kesä*, ja silloin on *talvi* etelänavan tienoilla. Päin vastoin on eteläpuolella *maata kesä*, kun meillä on *talvi*. Näiden molempien vuodenaikojen välillä on *kevät* ja *syksy*, jolloin

maa on semmoisessa asennossa, että aurinko valaisee melkein yhtä paljon pohjoista ja eteläistä pallonpuolisko.

Kun on pisin päivä (kesäk. 21 p:nä), sanomme, että on *kesäpäiväntasaus*; kun on lyhin päivä (jouluk. 21 p:nä), sanomme, että on *talvipäiväntasaus*. Kahtena eri aikana ovat päivät ja yöt yhtä pitkät kaikkialla maan päällä, nimittäin *kevätpäiväntasauksen* (maalisk. 20 p:nä) ja *syyspäiväntasauksen* (syysk. 22 p:nä) aikoina.

Aurinkokunta.

Koko maa on äärettömän suuri pallo, jonka pinnalla me elämme. Tämä pallo on yhtämittäisessä liikunnossa äärettömässä avaruudessa. Se liikkuu nimittäin auringon ympäri, josta maa saa valoa ja lämpöä. Aurinko itse on valkeanhehkuva pallo, $1\frac{1}{4}$ miljoonaa kertaa maan kokoinen. Sellaisia hehkuvia aurinkoja on lukemattoman paljon äärettömässä avaruudessa. Tuhannet tähdet, jotka taivaalla tuikkivat, ovat enimmäkseen sellaisia aurinkoja. Niitä sanotaan *kiintotähdiksi*. Mutta syystä, että ne ovat niin äärettömän kaukana, näyttävät ne niin pieniltä meidän silmiimme. Meidän auringon ympäri, joka on lähin, vaikka sekin on noin 150 milj. km päässä meistä, kiertelee myöskin monta muuta taivaankappaletta paitsi maata. Ne ovat kaikki itsessään pimeitä ja saavat valonsa auringosta. Niitä sanotaan *kiertotähdiksi*. Muutamien näiden kiertotähtien ympäri kiertelee vielä toisia pimeitä taivaankappaleita, joita sanotaan *kuiksi*. Sitä paitsi löytyy vielä *pyrstötähtiä*, jotka liikkuvat soikeissa radoissa auringon ympäri ja ainoastaan harvoin näkyvät meille.

Kuu, joka määrääaikoina loistaa taivaalla, on itsessään pimeä kappale, joka loistaa auringosta saadulla valolla. Kuu on ainoastaan $\frac{1}{50}$ maan suuruudesta ja sillä on kolmenlainen liikunto: 1) akselinsa ympäri, 2) maan ympäri ja 3) maan kanssa auringon ympäri. Kuu kulkee samaan suuntaan kuin maa ja kiertää sen ympäri $29\frac{1}{2}$:ssa vuorokaudessa. Sillä ajalla kääntää kuu aina saman puolensa maata kohti. Mutta syystä, että kuu saa valonsa

auringosta, on ainoastaan se puoli valoisa, joka on kääntynyt aurinkoa kohti. Kun kuu on auringon vastakkaisella puolella maasta, näemme sen loistavan kokonaan, ja silloin sanomme, että on täysikuu. Kun sitä vastoin kuu on maan ja auringon välillä, emme ollenkaan näe kuun valoisaa puolta, ja silloin sanotaan olevan uusikuu. Viikko sen jälkeen on ensimmäinen neljännes, jolloin kuun oikean puolinen puolisko on valoisa; viikko jälkeen täysikuuta on vasen puolisko valoisa ja silloin on viimeinen neljännes.

Joskus sattuu maa suoraan auringon ja kuun väliin ja estää silloin auringon säteiden pääsemästä kuuhun. Silloin tapahtuu *kuun pimennys*. Se sattuu ainoastaan täysikuun aikana. Joskus joutuu myöskin kuu suoraan maan ja auringon väliin, peittäen auringon osaksi näkyvistämme. Silloin sanotaan olevan *auringon pimennys*. Se voi tapahtua ainoastaan uudenkuun aikana.

Meidän auringolla on, niinkuin jo on sanottu, paitsi maata monta muutakin kiertotähteä, jotka sen ympäri kiertelevät. Muutamilla näistä kiertotähdistä on yksi tahi useampi kuu. Kaikki nämä kiertotähdet ja kuut muodostavat yhdessä auringon kanssa suuren aurinkokunnan. Ja kaikilla noilla tuhansilla kiintotähdillä, joista mikin on suuri aurinko, on ehkä kullakin suuri joukko kiertotähtiä ja kuita, jotka luonnon voimien ikuisten lakien mukaan kiertelevät mailman avaruuden äärettömyydessä.

